

Buletinul Științific

***al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul***

ediție semestrială

seria

ȘTIINȚE SOCIALE

***1(3)
2016***

COLEGIUL DE REDACȚIE al seriei ȘTIINȚE SOCIALE

Redactor-șef al seriei:

Sergiu Cornea, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Membri:

Guceac Ion, membru corespondent, doctor habilitat în drept, profesor universitar, vicepreședinte al Academiei de Științe a Moldovei

Solomon Constantin, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Juc Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Florin Tudor, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Floroiu Mihai, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Orlov Maria, doctor în drept, conferențiar universitar, președinte al Institutului de Științe Administrative din Republica Moldova

Cornea Valentina, doctor în sociologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Cebotari Svetlana, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Trofimenco Nicolai, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina

Maria Ureche, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Sîmboteanu Aurel, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Academia de Administrare publică

Bercu Oleg, doctor în istorie, lector superior universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Revista este indexată în baza de date **IBN**
(https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_revista/117)

CUPRINS

CORNEA Sergiu <i>CONTEXTUL ADMINISTRATIV ȘI POLITIC AL DESCENTRALIZĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA</i>	4
SOLOMON Constantin, GÎRNET Ilie <i>ALEGERILE PARLAMENTARE DIN 2014 ÎN REPUBLICA MOLDOVA</i>	15
JUC Victor, DIACON Maria <i>STUDIUL ISTORIOGRAFIC AL COORDONATELOR DE POLITICĂ EXTERNĂ ÎN DOCUMENTELE DE PROGRAM ȘI ÎN ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE</i>	24
BUCUCI Anatolie, COVALSCHI Stanislav <i>SUGESTII PE MARGINEA UNOR COMENTARII (TIGHINA, vara 1992)</i>	61
MIHALACHE Iurie <i>TRANSPORTUL RUTIER DE PASAGERI CA OBIECT AL ACTIVITĂȚII DE ÎNȚEPRINZĂTOR</i>	69
SAVVA Silvia <i>CALIFICAREA NOȚIUNILOR DE MOMENT ȘI LOC AL ÎNCHEIERII CONTRACTULUI COMERCIAL INTERNAȚIONAL. REFLECȚII DE NATURĂ CONFLICTUALĂ</i>	82
BLAȘCU Olesea, BALMUȘ Victor <i>CONTENCIOSUL FISCAL - SPECIE A CONTENCIOSULUI ADMINISTRATIV</i>	90
CALENDARI Dumitru <i>RENUNȚUL PROCURORULUI LA ÎNVINUIRE ÎN INSTANȚA DE APEL</i>	99
ЗАХАРИЯ Сергей <i>МЕЖДУНАРОДНО - ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ГРАЖДАН НА ТРУД</i>	105
СОСНА Борис, ЗДОРОВ Валерий <i>НЕОБХОДИМО СОВЕРШЕНСТВОВАТЬ АДМИНИСТРАТИВНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ТРУДОВЫХ ПРАВ</i>	111

CONTEXTUL ADMINISTRATIV ȘI POLITIC AL DESCENTRALIZĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Sergiu CORNEA

**Catedra Științe Politice și Administrative,
Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul**

Rezumat: Pentru perioada actuală de dezvoltare a R.Moldova este important să se studieze bazele guvernării descentralizate, să se elaboreze bazele sale conceptuale și să fie creat un model teoretic de descentralizare care ar fi cel mai acceptabil pentru realitățile existente și ar produce efectele scontate în urma introducerii consecvente în practica cotidiană.

O problemă de care depinde foarte mult descentralizarea puterii publice și care trebuie examinată în mod prioritar este crearea unui cadru normativ și instituțional favorabil procesului de descentralizare.

Cu toate că Parlamentul R.Moldova a aprobat Strategia națională de descentralizare în realizarea ei practică persistă multe incoerențe și restanțe.

Cuvinte cheie: descentralizare, putere publică, reformă

ADMINISTRATIVE AND POLITICAL CONTEXT OF DECENTRALIZATION IN REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract: It is important to study the decentralized government's bases for the current period of Moldova's development, to develop its conceptual bases and to create a theoretical model of decentralization which would be most acceptable for existing realities and would produce the expected results following the consistent introduction in daily practice.

An issue which decentralization of public power depends very much and should be considered as a priority is the creation of a favourable normative and institutional framework to decentralization process.

Although the Parliament of Moldova approved the National Decentralization Strategy, in its practical realization there are still many inconsistencies and shortcomings.

Keywords: decentralization, public power, reform

Cadrul normativ și instituțional al procesului de descentralizare în R.Moldova. O problemă de care depinde foarte mult descentralizarea puterii publice și care trebuie examinată în mod prioritar este crearea unui

cadru normativ propice procesului de descentralizare. În acest scop, este necesară și foarte importantă pentru realizarea cu succes a reformei legiferarea tuturor aspectelor procesului de descentralizare și anume: a) legiferarea funcțiilor, competențelor care sunt transmise/achiziționate în procesul descentralizării, b) stabilirea pe cale legislativă a resurselor cu care ar trebui asigurate funcțiile transmise, c) legiferarea tipurilor și măsurilor de responsabilitate a autorităților publice locale, în cazul neîndeplinirii funcțiilor transmise și respectiv, a autorităților statale în cazul nealocării resurselor adecvate realizării lor, d) autoritățile publice statale își rezervă dreptul de a monitoriza punerea în aplicare a competențelor delegate, e) definirea legislativă a ordinii și a termenelor de realizare a procedurii de descentralizare.¹

Având drept criteriu elaborarea cadrului normativ privind activitatea puterilor locale pot fi identificate câteva etape distincte ale acestui proces: 1) 1991-1994, 2) 1994-1998, 3) 1998-2003, 4) 2003-2006, 5) 2006-2012, 6) 2012-prezent. Deși au urmat mai multe etape și valori succesive, menționa V.Popa, reforma administrației locale nu a reprezentat o prioritate, pentru că metodele centraliste au prevalat în gestionarea sistemului bugetar, în privatizarea și furnizarea de servicii publice, iar schimbările așteptate au fost mult prea lente și fragmentate.² Urmare a sugestiilor externe dar și a presiunii societății civile din interior, situația se schimbă prin adoptarea Legii nr. 436-XVI din 28.12.2006,³ care face unele clarificări privind competențele autorităților puterii locale, dar care nu schimbă cu mult situația. Mari speranțe au fost puse odată cu adoptarea *Strategiei de descentralizare*, dar realizările acestei strategii, în mare parte au fost compromise de instabilitatea politică și incertitudinea care domină în R.Moldova de câțiva ani.

Cadrul legislativ al reformei descentralizării puterii publice din R.Moldova include următoarele acte esențiale :

- Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435-XVI din 28.12.2006,
- Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a

¹ Плахотнюк Н.Г. Сущность и проблемы осуществления в государственном управлении процедур децентрализации, деконцентрации и делегирования полномочий. // Вестник Московского университета. Серия 21. Управление (государство и общество), 2007, №1, с.17.

² Popa V. Cadrul general al descentralizării în Republica Moldova. În: Descentralizarea: elementele unui model. Chișinău: TISH, 2006, p.15.

³ *Legea privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006.* Publicată în: Monitorul Oficial nr.32-35/116 din 09.03.2007.

Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015 nr. 68 din 05.04.2012,

- Legea cu privire la modificarea și completarea Legii cu privire la finanțele publice locale, nr. 267 din 01.11.2013,

- Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 24 din 04.03.2016.

Actul normativ primordial în materie de descentralizare este Legea 435-XVI din 28.12.2006 ⁴ care stabilește cadrul general de reglementare a descentralizării administrative pe baza principiilor de repartizare a competențelor între autoritățile publice (art.2). Descentralizarea administrativă, potrivit prevederilor art.3 al Legii menționate, are la bază următoarele principii: a) principiul autonomiei locale, b) principiul subsidiarității, c) principiul echității, d) principiul integrității competențelor, e) principiul corespunderii resurselor cu competențele, f) principiul solidarității financiare, g) principiul dialogului instituțional, h) principiul parteneriatului public-privat, public-public, public-civil, i) principiul responsabilității autorităților administrației publice locale.

La 05 aprilie 2012 Parlamentul R.Moldova a aprobat *Strategia națională de descentralizare și Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015*.⁵ Strategia națională de descentralizare a fost definită de către legiuitorul autohton drept „principalul document de politici în domeniul administrației publice locale, care determină mecanismele naționale în domeniul descentralizării și asigurării unei autonomii locale autentice pentru autoritățile administrației publice locale”. Strategia a fost concepută ca o politică pe termen mediu (3–5 ani), având ca priorități descentralizarea puterii și asigurării autonomiei locale, în corespundere cu principiile *Cartei Europene a Autonomiei Locale*.

În ședința plenară a Parlamentului R.Moldova din 05.04.2012, Vl.Grosu, viceministru al justiției, prezentând *Strategia Națională de Descentralizare* (SND) a menționat că „descentralizarea și consolidarea autonomiei locale este un scop care rezultă din ratificarea de către statul Republica Moldova a *Cartei Europene a autonomiei locale*, încă în anul 1997, prin care Republica Moldova s-a angajat a promova un șir de reforme

⁴ *Legea privind descentralizarea administrativă nr.435-XVI din 28.12.2006*. Publicată în: Monitorul Oficial 29-31/91 din 02.03.2007.

⁵ *Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012-2015 nr.68 din 05.04.2012*. Publicate în: Monitorul Oficial nr. 143-148/465 din 13.07.2012.

în domeniul administrației publice locale”, iar „Strategia are drept scop asigurarea administrației publice locale care să funcționeze democratic, autonom, să aibă capacitatea și resursele necesare pentru a furniza servicii publice conform necesităților și cerințelor beneficiarilor”.⁶ În dezbaterile parlamentare care au precedat adoptarea documentului, deputații de la guvernare au elogiat Strategia și au exprimat convingerea că descentralizarea va aduce schimbări esențiale în activitatea autorităților publice subnaționale.⁷ Mai complicată a fost transpunerea dezideratelor Strategiei în condițiile reale ale vieții din R.Moldova.

Cadrul instituțional al descentralizării din R.Moldova este alcătuit din următoarele componente:

a) *Comisia parlamentară*. „Comisia speciala pentru modificarea și completarea cadrului legislativ privind procesul de descentralizare și consolidare a autonomiei locale”⁸ are următoarele obiective: a) analiza prevederilor legale care reglementează organizarea și activitățile administrației publice locale și verifică conformitatea acestora atât cu cadrul legal al R.Moldova cât și cu aquis-ul UE, b) revizuirea reglementărilor sectoriale locale în scopul de a mări drepturile administrației publice locale conform prevederilor *Cartei Europene a Autonomiei Locale*, c) supravegherea modului în care Guvernul R.Moldova implementează Strategia Națională de Descentralizare.⁹

b) *Comisia paritară*. Potrivit prevederilor art.9 (alin.2) al *Legii 435-*

⁶ Ședința plenară a Parlamentului R.Moldova din 05.04.2012. <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=QCcq8HUxGoY%3d&tabid=128&mid=506&language=ro-RO> (accesat 29.03.2016)

⁷ Prezintă doar câteva afirmații: Deputatul Gh.Mocanu declara că „Strategia Națională de Descentralizare este, de fapt, expresia angajamentului actualei guvernări pentru a construi o administrație locală eficientă, democratică, autonomă și orientată către cetățeni”. Deputatul V.Munteanu își exprima convingerea că „va permite, în sfârșit, autorităților publice locale, în special celor de nivelul întâi, să fie, cu adevărat, mai aproape de cetățeni, să poată acționa independent, exclusiv în interesul localităților pe care le reprezintă”. Deputatul Iu.Țap a subliniat importanța și amploarea descentralizării, menționând că „ea implică, practic, toate domeniile vieții și în ele vor fi implicate toate ministerele”. A se vedea:

Dezbateri parlamentare. Ședința din ziua de 5 aprilie 2012.

<http://parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=QCcq8HUxGoY%3d&tabid=128&mid=506&language=en-US> (accesat la 03.04.2016).

⁸ <http://parlament.md/StructuraParlamentului/Comisiispeciale/tabid/85/CommissionId/22/Default.aspx> (accesat la 26.07.2016).

⁹ Exercițiu de evaluare *inter pares* cu privire la reforma de descentralizare în Republica Moldova. <http://www.descentralizare.gov.md/doc.php?l=ro&idc=394&id=1203&t=CE-ESTE>
DESCENTRALIZAREA/Biblioteca-descentralizarii/Publicatii-informative/Exercitiu-de-evaluare-inter-pares-cu-privire-la-reforma-de-descentralizare-in-Republica-Moldova-martie-iunie-2014 (accesat 08.05.2016).

XVI din 28.12.2006¹⁰ a fost constituită *Comisia paritară pentru descentralizare*, prezidată de către Primul-ministru, care întrunește reprezentanți ai diferitelor ministere și ai altor autorități administrative centrale, ai autorităților publice locale de nivelurile întâi și al doilea, precum și ai organizațiilor neguvernamentale care activează în domeniu. Comisia paritară are misiunea de a monitoriza și de a promova procesul de descentralizare în conformitate cu legislația în vigoare. Pentru asigurarea pe termen lung a unui cadru instituțional de dialog între APC și APL, societatea civilă, mediul academic și cel științific, partenerii de dezvoltare, precum și pentru fundamentarea într-o manieră participativă și consensuală a deciziilor strategice privind continuarea procesului de descentralizare, Comisia paritară a creat grupurile de lucru pentru descentralizare.

Am constatat că pe site-ul guvernamental dedicat descentralizării, ultima ședința a Comisiei paritare era din data de 28.06.2013, iar componența reflecta situația din timpul guvernului Leancă.¹¹

c) *Cancelaria de Stat*. În conformitate cu prevederile articolului 14 (1) al *Legii 435 din 28.12.2006* responsabilă de elaborarea și implementarea politicii de descentralizare administrative este Cancelaria de Stat - autoritatea publică care conduce și coordonează implementarea Strategiei Naționale de Descentralizare. Acesteia i-au fost atribuite o parte din sarcinile conținute în portofoliul fostului Minister al Administrației Publice Locale (mai exact dosarele cu privire la descentralizare și la autoguvernarea locală) în timp ce aspectele aferente coordonării procesului de dezvoltare regională (de asemenea, parte din fostul portofoliu ministerial) au fost transferate în gestiunea Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.¹² În cadrul Cancelariei de Stat, responsabilul nemijlocit privind problemele descentralizării este Direcția *Politici de descentralizare*. Misiunea Direcției este de a consolida procesul decizional prin asigurarea elaborării de către Guvern a unor politici publice de calitate în domeniul consolidării autonomiei administrației publice locale, descentralizării, desconcentrării serviciilor publice, implementarea reușită a acestora și desfășurarea unui proces consecvent de monitorizare și evaluare în scopul

¹⁰ Legea privind descentralizarea administrativă nr.435-XVI din 28.12.2006. Publicată în: Monitorul Oficial 29-31/91 din 02.03.2007.

¹¹ <http://www.descentralizare.gov.md/lib.php?l=ro&idc=257&t=/CADRUL-INSTITUTIONAL/Comisia-paritara/Activitatea-Comisiei&> (accesat la 26.07.2016).

¹² Exercițiu de evaluare *inter pares* cu privire la reforma de descentralizare în Republica Moldova.

ajustării politicilor pentru următorul ciclu al procesului decizional.¹³

Incoerențe și restanțe în aplicarea strategiei de descentralizare. În scopul realizării obiectivelor de reformă și descentralizare, Guvernul Filat și cele care l-au succedat au realizat diverse acțiuni, care în linii generale, au avut mai mult o tentă declarativă, situație ce confirmă faptul că nu a existat determinare și voință politică pentru realizarea schimbărilor. În acest context, constat și faptul că multe proiecte de acte normative și acțiuni preconizate au rămas la faza de discuții și examinare.¹⁴ Relevantă, în acest sens, este soarta proiectului legii pentru completarea *Legii nr. 764-XV din 27.12.2001*¹⁵ (înregistrat cu nr.279) care prevedea acordarea statutului de municipiu orașelor Cahul, Orhei, Soroca și Ungheni și care a fost adoptat doar în prima lectură. Potrivit autorilor proiectului de lege inițiativa respectivă „se încadrează perfect în procesul de descentralizare a puterii în R. Moldova, acordând posibilități și prerogative mai largi autorităților publice locale în procesul de administrare și promovarea intereselor generale ale locuitorilor unității administrativ-teritoriale respective”.¹⁶

Cu toate că termenul pentru finalizarea implementării *Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei de descentralizare* a fost anul 2015, multe din cele preconizate nu au fost realizate. O bună parte din acțiunile și activitățile planificate trebuiau să fie realizate în 2014, iar din cauza perioadei electorale și a crizei politice care a urmat au rămas neîndeplinite.

Dintre schimbările sesizabile am putea menționa implementarea noului sistem al finanțelor publice locale prin care se creează premise pentru depolitizarea sistemului de finanțare a administrației publice și se creează condiții pentru autonomia financiară a colectivităților locale. Cu toate că modificările la *Legea nr. 397-XV din 16 octombrie 2003*¹⁷ au fost operate în noiembrie 2013, ele au devenit aplicabile în 2015. Amânarea implementării

¹³ <http://www.descentralizare.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=438&t=/CADRUL-INSTITUTIONAL/Directia-politici-de-descentralizare/Componenta-Directiei&> (accesat la 26.07.2016).

¹⁴ Lista completă a acestor proiecte de legi cu impact asupra descentralizării puterii publice a fost expusă pe următorul portal: <http://www.promis.md/analitica/reformarea-ap-2010-2014/> (accesat la 04.07.2016)

¹⁵ *Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764-XV din 27.12.2001*. Monitorul Oficial al R.Moldova nr.16/53 din 29.01.2002.

¹⁶ <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/2386/language/ro-RO/Default.aspx> (accesat la 30.03.2016)

¹⁷ *Legea privind finanțele publice locale nr. 397-XV din 16 octombrie 2003*. Republicată în: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.397-399/703 din 31.12.2014.

legii a avut o conotație politică - distribuirea resurselor financiare către autoritățile publice locale fiind una dintre cele mai eficiente pârghii de menținere a lor în sfera de interes a formațiunilor politice aflate la guvernare.

În chiar primele luni de aplicare a noului sistem au fost sesizate mai multe disfuncționalități. În cadrul ședinței de lucru din 13 martie 2015 organizată de Congresul Autorităților Locale din Moldova s-a constatat că primăriile din R.Moldova se confruntă cu o serie de probleme grave la capitolul finanțe publice, în special fiind vorba despre: a) lipsa lichidităților la început de an, b) acordarea scutirilor de impozite din contul bugetelor locale fără acoperirea lor, c) raportare dublă, d) amestecul direcțiilor raionale financiare, e) neluarea în considerație la calcularea transferurilor a proceselor inflaționiste și creșterii prețurilor, f) refuzul agenților economici de a aproviziona instituțiile publice cu produse alimentare în rezultatul devalorizării leului și g) sistemul de achiziții publice rigid.¹⁸ Cauza principală a situației create, este suspendarea implementării următoarei etape a reformei finanțelor locale – cea a consolidării veniturilor fiscale. Inexistența unor finalități clare și cuantificabile a implementării noului sistem al finanțelor publice locale riscă să compromită întregul proces de descentralizare.

Efectele ne semnificative a descentralizării puterii publice au fost reflectate și în Recomandarea 322(2012) a Congresului Puterilor Locale și Regionale ale Consiliului Europei din 22.03.2012 (pct.4), care a constatat că în pofida unor acțiuni întreprinse, situația în domeniul democrației locale și descentralizării în R.Moldova nu s-a schimbat foarte mult comparativ cu situația descrisă în Recomandarea 179 (2005).¹⁹ Această constatare a fost confirmată și de solicitările prezentate de primarii din R.Moldova la mitingul de protest organizat în data de 1 februarie 2013 de Congresul Autorităților Locale din Moldova. Cei peste 500 de primari au cerut realizarea reformei de descentralizare și consolidare a autonomiei locale. Aleșii locali au solicitat revizuirea legislației și elaborarea unor mecanisme funcționale care să permită activitatea administrațiilor publice locale fără persecuții, fără utilizarea pârghiilor de control și a urmăririlor penale ca metode de presiune asupra APL, în dependență de culoare politică. Deși primarii, care reprezintă sute de mii de cetățeni ai Republicii Moldova, au

¹⁸ <http://calm.md/libview.php?l=ro&idc=66&id=1968>

¹⁹ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1925779&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A &BackColorLogged=EFEA9C>

stat mai mult de două ore în PMAN niciun reprezentant al Guvernului nu a ieșit să discute cu ei cerințele înaintate.²⁰

În ședința plenară a Parlamentului R.Moldova din 05.04.2012, deputatul M.Godea întreba profetic: „Obiectivul temporal este de trei ani. Dacă documentul s-a elaborat doi ani și jumătate, care este siguranța că în trei ani această reformă complexă va fi realizată”?²¹ Profetiile deputatului au fost confirmate de Echipa de evaluare *inter pares* a procesului de descentralizare din R.Moldova (EEIP) care menționa: „... deși *Strategia Națională de Descentralizare* (SND) a fost adoptată formal de către Guvern, procesul de implementare suferă enorm din cauza unui anumit grad de rezistență din interiorul sistemului datorată inerției administrative. Anumite tergiversări în implementarea SND pot fi atribuite faptului că unele ministere de resort nu adoptă strategiile de descentralizare sectorială după cum este prevăzut în SND. Acest fapt s-ar putea datora, în parte, moștenirii birocratizării și stereotipurilor din trecut. Responsabilitatea politică și operațională este încă destul de slabă în diferite momente critice ale guvernantei SND. Acest fapt reiese, nu în ultimul rând, din faptul că foarte puține ministere au prezentat strategiile lor de descentralizare sectorială integrale și în termenul stabilit de Planul de Acțiune elaborat de Cancelaria de Stat. Toate aceste schimbări sunt parțial dar nu exclusiv consecința deficitului de resurse umane și financiare și de competențe tehnice”.²²

Sunt nemulțumiți de rezultatele reformei de descentralizare și beneficiarii ei direcți – autoritățile puterii locale. După câțiva ani de realizare a Strategiei Naționale de Descentralizare, T.Badan, Președintele Congresului Autorităților Locale din Moldova (CALM), constata: „În privința reformei în domeniul descentralizării am putea spune că este o situație confuză și „normală” pentru Republica Moldova. Adică, pe de o parte, la capitolul promisiuni și adoptarea de acte declarative noi stăm bine. Avem programul guvernamental, în care se vorbește despre descentralizare ca despre o prioritate majoră a guvernării, a fost adoptată Strategia descentralizării și un plan de acțiuni etc. Însă, dacă privim lucrurile prin prisma acțiunilor și realizărilor concrete, observăm că toate promisiunile, programele guvernamentale, strategiile etc., în mare parte, așa și au rămas

²⁰ <http://www.calm.md/libview.php?l=ro&idc=34&id=401&t=/SERVICIUL-PRESA/Noutati/Autoritatile-locale-cer-respect-i-vor-descentralizare-i-autonomie-locala-reala>

²¹ Ședința plenară a Parlamentului R.Moldova din 05.04.2012. <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=QCcq8HUxGoY%3d&tabid=128&mid=506&language=ro-RO> (accesat 29.03.2016).

²² Exercițiu de evaluare *inter pares* cu privire la reforma de descentralizare în Republica Moldova.

doar la nivelul declarațiilor frumoase, dar fără oarecare relevanță practică”. ... În același timp, adoptarea mai multor proiecte de acte legislative importante pentru APL și procesul de descentralizare, sunt târăgănite, denaturate sau chiar blocate la nivelul Parlamentului”.²³

Încheiere. În încheiere exprim câteva concluzii privind descentralizarea puterii publice:

- Stabilirea unui cadru normativ clar pentru realizarea reformei de descentralizare este un factor care stimulează desfășurarea consecventă a tuturor acțiunilor preconizate. Dar, în condițiile R.Moldova, aflată în chinurile tranziției interminabile, stabilirea cadrului normativ favorabil descentralizării nu înseamnă în mod neapărat realizarea consecventă a reformei. Sunt foarte caracteristice și pentru R.Moldova constatările cercetătoarei L.Basta privind edificarea cadrului normativ al descentralizării în țările în curs de dezvoltare. Dânsa menționa că dispozițiile legale privind descentralizarea în multe dintre acele state trebuie să opereze în condițiile cele mai nefavorabile, cum ar fi: structurile de stat sunt corupte în profunzime; programul amplu de descentralizare nu a acumulat resursele corespunzătoare pentru municipalitățile care au fost nevoite să reorganizeze serviciile lor rapid, provocând astfel mari dificultăți, lipsa resursele corespunzătoare; excluderea claselor sociale „de jos” din structurile statale în condițiile existenței unor mari disparități regionale; autonomia locală reală nu corespunde cu modelul constituțional declarat.²⁴

- Procesul de descentralizare a puterii publice și a resurselor, în special în statele unitare, necesită întotdeauna o implicare activă a din partea guvernului central. Descentralizarea poate fi foarte lesne compromisă, atunci când guvernul central nu manifestă o dorință reală de a descentraliza puterea publică.

- Stabilind principiul că transferul competențelor trebuie să fie însoțite de transferuri de resurse corespunzătoare, descentralizarea exprimă ideea că noile reguli privind responsabilitățile nu ar trebui să aibă un impact asupra finanțelor publice. În consecință, Statul nu ar trebui să profite de această oportunitate de a face transferul de cheltuieli, forțând autoritățile locale să mărească nivelul de prelevări obligatorii, în scopul de a acoperi acele cheltuieli care nu sunt deloc sau sunt insuficient compensate.

- Este acceptat, în general, că nu există o bună descentralizare, fără o

²³ Vocea autorităților locale, nr. 1 (18), 2015, p.3.

²⁴ Basta L.R. Decentralization – Key Issues, Major Trends and Future Developments.
http://www.ciesin.org/decentralization/English/General/SDC_keyissues.pdf (accesat 17.05.2016).

desconcentrare în paralel, a organizării serviciilor de stat. Decidenții locali aleși, dotați cu noi atribuții prin legile privind descentralizarea, trebuie să aibă acces, la nivel local, la un reprezentant al statului cu competența deplină care să îi permită să angajeze statul fără a face referire în mod sistematic, la nivelul central.

- Deoarece sunt destinate să asigure o mai mare eficiență a acțiunii publice, reformele de descentralizare ar trebui să consolideze, de asemenea, autoritățile statale, care devenind deconcentrată, ar trebui să fie mai în măsură să se adapteze la diversitatea și evoluțiile proceselor locale.

- Prin încredințarea unor responsabilități autorităților locale în procesul descentralizării nu sunt puse la îndoială principiile statului unitar, deoarece lor le este atribuită doar competența privind administrarea treburilor publice de interes local.

- Evaluarea avantajelor descentralizării sugerează în mod semnificativ faptul că țările în curs de dezvoltare sunt mai puțin descentralizate decât țările industrializate. După cum afirmau R.W. Bahl și J.F. Linn²⁵ descentralizarea, probabil, vine odată cu realizarea unui nivel mai înalt de dezvoltare economică. Acest lucru se datorează faptului că creșterea veniturilor pe cap de locuitor este de obicei însoțită de o creștere atât a urbanizării cât și a capacității fiscale a autorităților publice locale în urma urbanizării; printr-un grad mai mare a capacității administrative locale, îmbunătățirea abilităților de implementare ale politicilor publice la nivel local și, probabil, de dorința de a elimina disparitățile regionale privind calitatea serviciilor publice.

- Procesul descentralizării are o importanță deosebită și își produce efectele scontate, mai ales, atunci când e realizat în contextul evoluției sociale, politice și economice a țării. Și, în acest context, identificarea factorilor ce-i pot amplifica finalitățile într-o strânsă corelație cu organizarea eficientă a puterii publice asigură o evoluție, pe ansamblu, cu urmări pozitive.

Bibliografie:

1. Bahl R.W., Linn J.F. Urban public finance in developing countries. New York: Oxford University Press, 1992.

²⁵ Bahl R.W., Linn J.F. Urban public finance in developing countries. New York: Oxford University Press, 1992, p.391-392.

2. Basta L.R. Decentralization – Key Issues, Major Trends and Future Developments. [Accesat 17.05.2016]. Disponibil: http://www.ciesin.org/decentralization/English/General/SDC_keyissues.pdf
3. Exercițiu de evaluare inter pares cu privire la reforma de descentralizare în Republica Moldova. [Accesat 08.05.2016]. Disponibil:
http://www.descentralizare.gov.md/doc.php?l=ro&idc=394&id=1203&t=/CE-ESTE_DESCENTRALIZAREA/Biblioteca-descentralizarii/Publicatii-informative/Exercitiu-de-evaluare-inter-pares-cu-privire-la-reforma-de-descentralizare-in-Republica-Moldova-martie-iunie-2014
4. Popa V. Cadrul general al descentralizării în Republica Moldova. În: Descentralizarea: elementele unui model. Chișinău: TISH, 2006.
5. Плахотнюк Н.Г. Сущность и проблемы осуществления в государственном управлении процедур децентрализации, деконцентрации и делегирования полномочий. In: Вестник Московского университета. Серия 21. Управление (государство и общество), 2007, №1.

ALEGERILE PARLAMENTARE DIN 2014 ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Constantin SOLOMON

**Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Istorie și Filozofie, Departamentul Istoria Românilor,
Istoria Universală și Arheologie
Doctor habilitat în științe politice, profesor
c.solomon1948@gmail.com**

Ilie GÎRNET

**doctorand Universitatea de Stat din Moldova,
lector universitar la Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
iliegirnet@gmail.com**

Abstract: *The article analyzes the parliamentary elections in Moldova November 30, 2014. It examines the work of the election administration, election platforms of candidates and election monitoring by international and national observers. They are also widely studied types of electoral campaigning activities during the election campaign and election coverage in the media.*

They deal with candidates in the election campaign slogans and voter reaction on these slogans. It makes the conclusion that the parliamentary elections of 2014 have shown that the problem of Moldovan political system transformation into a democratic party system is not removed from the agenda. Even if the pro-European parties won the most votes and seats (55) and had enough votes to elect the President of Parliament, but they have failed to obtain the required number of mandates independently to solve all problems (Head choice State changes and amendments in the Constitution etc.).

Cuvinte cheie: *Alegeri parlamentare, campanie electorală, concurenți electorali, legislativ, deputați.*

Politica are implicații pentru fiecare cetățean, indiferent de faptul că participă sau nu la procesul politic, întrucât prin activitățile pe care le desfășoară, dincolo de limitele vieții private, oamenii rezolvă și probleme ale vieții publice.

Alegerile sunt definitorii pentru politic, îndeosebi în noile democrații. Alegerile structurează procesul politic și reprezintă punctele cruciale în evoluția societății și a statului. Desemnarea de către popor a reprezentanților săi este una din paradigmele democrației contemporane. Alegerile sunt una din condițiile existenței și funcționării regimului politic democratic. Pentru popor alegerile reprezintă unicul mijloc eficient de a influența guvernanții și de a se face auzit. Pentru formațiunile și liderii politici alegerile întruchipează momente cruciale ale evoluțiilor pe arena politică. Ele oferă unica posibilitate de a accede la putere, dar sunt și cele care pot scoate concurenții din circuitul politic. Alegerile reprezintă o modalitate de selectare și desemnare a actorilor ce concurează pentru obținerea funcțiilor publice politice.

Alegerile parlamentare reprezintă modul de selecție a persoanelor pentru Parlament de către cei care sunt calificați, prin regulile unui sistem politic, să-și exprime opțiunea privind candidații.

E cert faptul că Parlamentul reprezintă instituția politică de bază a unui stat de drept și de aici, odată cu evoluția, dezvoltarea multilaterală a statului, trebuie să evolueze și parlamentarismul axându-se pe modele contemporane de organizare a activității autorității legislative. [1, p. 8]

Sistemul pluripartidist din Republica Moldova a fost influențat de sistemul electoral proporțional, utilizat în mod constant în ultimele opt campanii electorale. Una din cauzele trecerii, în 1994, de la sistemul majoritar la cel proporțional, a rezultat din nemulțumirea liderilor politici, pentru că după alegerile din 1990 un segment masiv de deputați a preferat să se detașeze de structurile politice care i-au promovat, afirmând că „reprezintă poporul” și nu structurile pe platformele politice ale cărora au candidat și obținut mandatele de deputați. În consecință am obținut fragmentarea excesivă a corpului de deputați și respectiv, randamentul nesatisfăcător al forului legislativ, care a fost pus pe seama sistemului electoral proporțional.

La 30 noiembrie 2014 au avut loc alegerile în Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XX-a.

Campania electorală a început oficial când Parlamentul decide la 28 mai 2014 că alegerile parlamentare vor avea loc la 30 noiembrie 2014. [2, p.3]

Alegerile au fost administrate de administrația electorală la trei niveluri: Comisia Electorală Centrală (CEC), 35 Consilii Electorale de Circumscripție (CEdC) și 2073 de Birouri Electorale ale Secțiilor de Votare

(BESV), inclusive 95 amplasate peste hotarele țării. Administrația electorală include reprezentanți ai partidelor politice, proporțional reprezentării acestora în Parlament.

Pentru monitorizarea alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014 CEC a acreditat 810 observatori internaționali din partea a 58 de instituții, iar CEdC au acreditat 9405 observatori naționali. [3, p. 357-366]

Din 1997, când a fost adoptat până în anul 2014, adică în decurs de șaptesprezece ani Codul Electoral a fost modificat de 35 de ori. [4]

Codul Electoral a fost modificat de la ultimele alegeri, cele mai recente modificări fiind operate în aprilie 2014. Modificările au inclus ridicarea pragurilor electorale: 6% pentru partidele politice, 9% pentru un bloc electoral format din 2 partide politice, 11% pentru un bloc electorale format din 3 sau mai multe partide și 2% pentru candidații independenți, implementarea unui Registru de Stat a Alegătorului (RSA), oprirea utilizării pașapoartelor de tip sovietic și abrogarea instruirilor obligatorii pentru personalul de votare.

Deși a fost stabilit un nou cens electoral nici unul din concurenții electorali (nici formațiunile politice, nici candidații independenți), n-au sesizat specificul acțiunii acestui nou cens electoral.

Parlamentul unicameral a Republicii Moldova cu 101 locuri este ales prin reprezentare proporțională într-o singură circumscripție la nivel național.

La alegerile pentru Parlamentul Republicii Moldova din 30 noiembrie 2014 au participat 24 de concurenți electorali, dintre care 19 partide politice, 1 bloc electoral și 4 candidați independenți. [5] Dat fiind faptul că alegerile parlamentare s-au desfășurat în baza sistemului electoral proporțional deplin (o țară, o circumscripție electorală), formațiunile politice și candidații independenți au fost introduși în același buletin de vot, cetățenii având dreptul la o singură opțiune.

În Codul bunelor practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția pentru democrație prin drept a Consiliului Europei, adoptat în 2002 și Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru dimensiunea umană a OSCE din 29 iunie 1990, la care Republica Moldova a aderat la 10 decembrie 1991 sunt stipulate principiile care stau la baza unor alegeri libere și corecte:

- asigurarea unui climat de campanie nemarcat de violențe;
- lipsa tentativelor de intimidare sau împiedicare a candidaților de a-și prezenta programele politice;

- egalitatea șanselor candidaților electorali, care impune printre altele o atitudine neutră din partea autorităților de stat în ceea ce privește campania electorală;

- accesul nediscriminatoriu la mass-media al concurenților electorali și reflectarea neutră a alegerilor de către mijloacele de informare în masă;

- libertatea mass-media;

- libertatea alegătorilor de a-și forma o opinie;

- acuratețea listelor electorale;

- separarea clară între partid și stat, care nu ar permite utilizarea de către cei aflați la guvernare a resurselor publice în interese de partid în cadrul campaniilor electorale.

Articolul 47(1) din Codul Electoral specifică: „Cetățenii Republicii Moldova, partidele și alte organizații social-politice, blocurile electorale, candidații și persoanele de încredere ale candidaților au dreptul de a supune discuțiilor libere și sub toate aspectele programele electorale, calitățile politice, profesionale și personale ale candidaților, precum și de a face agitație electorală în cadrul adunărilor, mitingurilor, întâlnirilor cu alegătorii prin intermediul mijloacelor de informare în masă, prin expunerea de afișe electorale sau prin intermediul altor forme de comunicare [6, p.54].

Campania electorală s-a axat pe chestiuni geopolitice cum ar fi: integrarea în Uniunea Europeană și Uniunea Vamală euro-asiatică, precum și pe figuri politice în parte. Câteva partide majore au făcut campanie pe chestiuni sociale și economice, cum ar fi: angajarea în câmpul muncii, pensiile și anticorupție.

În perioada campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014 au fost utilizate mai multe tipuri de activități de agitație electorală ca: acțiuni de tip „de la ușă la ușă”, internetul și agitația telefonică, autovehicule cu publicitatea audio și vizuală, afișaj electoral, distribuire de pliante informative și ziare de partid, întâlniri cu alegătorii, petreceri pentru tineri, publicitate în mass-media, publicitate stradală.

Campania „de la ușă la ușă” este unul din tipurile fundamentale ale agitației intermediare efectuată de membrii echipei, partidului (candidatului). Această campanie propune vizitarea apartamentelor și locuințelor alegătorilor, întâlnirea cu aceștia, distribuirea materialelor propagandistice. Aceasta este o agitație nemijlocită a alegătorilor la locul de trai în susținerea propriului partid (candidat). În cadrul acestei campanii se realizează „prezentarea” partidului (candidatului). Este vorba despre informarea alegătorilor despre data alegerilor, amplasarea secțiilor de

votare, modalitățile și regulile de completare a buletinului de vot. De fapt, este o campanie în cadrul căreia partidul colectează problemele stringente care-l preocupă pe alegător.

În afară de aceasta, efectul mobilizator al agitației personale permite lărgirea cercului de activiști ai campaniei electorale a partidului. O parte dintre aceștia sunt gata benevol să-și asume îndeplinirea unor funcții ca: transmiterea ziarului de partid vecinului său, să anunțe Staff-ul despre apariția unei noi foi volante a oponenților.

Acțiuni de tip „de la ușă la ușă” s-au desfășurat în municipiile Chișinău, Bălți, în orașele, raioanele și comunele republicii. În acest aspect s-au evidențiat îndeosebi Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), Partidul Democrat din Moldova (PDM), Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM), Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), Partidul Liberal (PL), Mișcarea Populară Antimafie.

În cadrul acțiunilor „de la ușă la ușă” au fost distribuite materiale agitaționale propagandistice ale partidelor: foi volante și ziare ale partidelor în care se arătau avantajele partidului în raport cu oponenții săi, materiale cu argumente contra oponenților. Alegătorii care au manifestat simpatii față de partid, candidat, au fost rugați să-și convingă vecinii, rudele, prietenii să voteze pentru partid (candidat) și să vină în mod obligatoriu la alegeri.

Internetul este foarte comod pentru plasarea programelor și a declarațiilor electorale ale partidului (candidatului). Având acces la internet și folosind-ul corect liderul partidului (candidatul) poate să fie sigur, că declarația sa nu va fi denaturată sau va fi însoțită de o imagine indecentă.

Toate partidele, candidații independenți au utilizat Web site-urile în timpul campaniei electorale. Alegătorii au fost familiarizați cu viziunile și ideile partidului (candidatului). De asemenea, a fost favorizată formarea imaginii partidului, a avut loc recrutarea voturilor, precum și prezentarea inițiativelor politice și a programelor partidului (candidatului).

Agitația telefonică este, de facto, o formă a comunicării anonime care, într-o formă simplă și clară, permite familiarizarea alegătorului cu ideile de bază și cu imaginea partidului (candidatului). Agitația telefonică este una din metodele contemporane de agitație foarte eficientă. Această formă de activitate a fost utilizată de PSRM, PLDM, PDM, Mișcarea Populară Antimafie și altele.

O formă eficientă și ingenioasă de agitație electorală este publicitatea pe transportul urban. Autovehicule cu publicitate vizuală au fost observate în raionul Briceni - concurentul electoral PDM, în raionul Ungheni – PSRM,

în raionul Cahul – PDM, PLDM, PL, PSRM, în municipiul Chișinău - PLDM, PDM, PSRM.

O altă formă de agitație electorală este afișajul electoral. Conform Regulamentului CEC privind panourile publicitare în perioada electorală, se interzice amplasarea afișelor electorale în încăperile în care sunt amplasate consiliile și birouri electorale și la o distanță de 50 de metri de la acestea. În campania electorală, însă, s-a constatat afișaj electoral neautorizat în nemijlocita apropiere de Birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV) în cel puțin 6 Secții de votare SV 3 Rîșcani, Alexandrești (Rîșcani), SV 11 Băcealia, SV 36 Constantinovca, SV 25 Cașcalia, SV 3 Căușeni, SV 143 Chișinău). Afișele electorale neautorizate depistate erau în favoarea PDM, PSRM, PLDM, Partidul Liberal Reformator PLR [7, p.12].

Cercetările demonstrează că un partid (candidat), puțin cunoscut, doar distribuind pliante, foi volante și ziare de partid, fără desfășurarea altor acțiuni electorale poate obține până la 5% din voturi. Foile volante, pliantele, ziarele mai ales dacă sunt executate calitativ, atrag atenția alegătorului și pot fi citite practic de toți alegătorii. Conform sondajelor sociologice, mai mult de 50% din alegători fac cunoștință cu ideile de bază ale platformelor electorale ale candidaților anume din aceste surse, primite din centrele de difuzare a ziarelor partidelor, prin poștă sau difuzate în stradă.

Materialele electorale variate (fulare, pixuri, calendare sau fâșii parfumate pentru autovehicule) au fost distribuite de concurenții electorali PDM, PLDM, PCRM, PSRM, precum și de candidații independenți Valeriu Pleșca și Oleg Cernei.

Una din cele mai răspândite și eficiente tehnologii electorale este întâlnirile cu alegătorii. Întâlnirea candidatului cu alegătorii este cel mai eficient și puternic mijloc de agitație și are cel mai înalt randament. Întâlnirea candidatului cu alegătorul este un eveniment, mai cu seamă pentru alegător, care va împărtăși impresiile cu familia, colegii, prietenii.

Întâlnirile cu alegătorii s-au desfășurat pe parcursul întregii campanii electorale, din momentul înregistrării candidaților, până în ultima vineri înainte de alegeri. La întâlnirile cu alegătorii au fost abordate probleme sociale și economice care-i preocupă pe alegători.

În perioada campaniei electorale s-au organizat și alte activități de agitație electorală ca: petreceri pentru tineri, concerte (municipiul Chișinău - concurenții electorali PDM, PLDM, PCRM, PSRM); (orașele Orhei, Rîșcani, Căușeni - concurenții electorali PDM, PLDM, PCRM, PSRM);

corturi de publicitate electorală- concurenții electorali PSRM, PDM, PLDM, PL, PLR.

O condiție importantă ce influențează perceperea mesajelor electorale este încrederea în organele mass-media. Astfel, în noiembrie 2014, Institutul de Politici Publice a publicat rezultatele unui sondaj de opinie. La întrebarea: „Care este cea mai importantă sursă pentru informarea DVS?”, răspunsurile au fost următoarele: televiziunea – 82% din respondenți; radioul – 39%, internetul – 20%, ziarele – 17%. [8, p. 28] În timpul campaniei electorale mesajele din mass-media au influențat substanțial electoratul.

De menționat că odată cu apropierea alegerilor parlamentare unele partide politice au încercat să demonstreze că se deosebesc de celelalte. În acest sens s-a remarcat PDM, anunțând că va organiza alegeri interne pentru desemnarea candidaților. Această declarație a fost oarecum curioasă, fiindcă mecanismul de desemnare a candidaților n-a fost elucidat. Pretențiile că era vorba despre un lucru absolut inovator în Republica Moldova sunt doar pe jumătate adevărate, fiindcă și alte partide au organizat alegeri interne pentru desemnarea liderilor de partid.

Chiar organizând aceste „alegeri interne democratice” pentru desemnarea candidaților și desfășurând una dintre cele mai masive campanii de agitație în republică, în consecință PDM a avut priză minimă din partea electoratului.

La alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014 rata de participare a alegătorilor a fost de 57, 28%, ceea ce constituie mai mult 1/3 din numărul de persoane înscrise în listele electorale și este suficient pentru a considera alegerile parlamentare valabile. [9, p. 668]

Rezultatele scrutinului au arătat că cinci partide au reușit să treacă pragul electoral: PSRM (20,5% - 25 mandate), PLDM (20,16% - 23 mandate), PCRM (17,48 – 21 mandate), PDM (15,8% - 19 mandate), PL (9,67% - 13 mandate). [10]

Într-o declarație de presă transmisă după încheierea scrutinului Jan Petersen, șeful misiunii OSCE de observare a alegerilor din Republica Moldova a declarat că: „într-un context politic divizat alegerile au fost administrate în mod profesionist” și a subliniat existența unor probleme în ceea ce privește transparența surselor de finanțare a partidelor politice și modul în care televiziunile private au redat informații cu privire la candidați și procesul electoral. [11]

În context specificăm că o analiză atentă a rezultatelor scrutinului arată că partidele pro- ruse au câștigat alegerile de la 30 noiembrie 2014. PCRM, PSRM, PCR (Partidul Comunist Reformator din Moldova PCR) și Blocul electoral „Alegerea Moldovei – Uniunea Vamală” au acumulat împreună 741 083 voturi spre deosebire de partidele pro-europene care au acumulat 729 208 sufragii. [12] Rezultatele alegerilor din 2014 pot fi văzute și ca o consecință a unei inginerii electorale menită să favorizeze forțele pro-europene care a însemnat: scindări și imposibilitatea creării unei coaliții pre-electorale între forțele pro-ruse, creșterea pragului electoral de la 4 % la 6 % pentru partide și eliminarea din cursa electorală a Partidului Politic „Patria”. Din 2014 din PCRM s-a desprins Partidul Comunist Reformator, care a acumulat aproape 5% din voturi, nereușind să treacă pragul electoral de 6 %. După cum declara Vladimir Voronin, PCR a fost creat special pentru a lua o parte din voturile PCRM. [13, p. 12-13] Cel mai probabil alegătorii în vârstă care au votat pentru PCR nu și-au dat seama că de fapt îl confundă cu PCRM. Partidul Politic „Patria”, PSRM și PCR au refuzat să încheie alianțe pre-electorale, deși aveau deziderate politice similare. În plus Vladimir Voronin a dat un interviu în care i-a criticat dur pe Igor Dodon și Renato Usatii cu doar o săptămână înainte de scrutin.

Totodată, alegerile parlamentare din 2014 au demonstrat că problema transformării sistemului politic moldovenesc într-un sistem democratic de partid nu este scoasă de pe ordinea de zi. Chiar dacă cele trei partide pro-europene PLDM, PDM și PL au câștigat cele mai multe voturi și mandate (55) și dețineau suficiente voturi pentru a alege președintele Parlamentului, însă nu au reușit să obțină numărul necesar de mandate pentru ca să rezolve de sine stătător toate întrebările (alegerea Șefului statului, schimbările și modificările în Constituție etc.)

La 23 ianuarie 2015, după 7 săptămâni de negocieri a fost creată o coaliție minoritară a PLDM și PDM (susținută de PCRM), situație care a semnalat eșecul în crearea unei majorități pro-europene care să includă și PL. Cu toate că acordul de constituire a Alianței Politice pentru o Moldova Europeană menținea cel puțin formal dezideratul cu privire la integrarea europeană a Republicii Moldova, noua coaliție a fost primită cu rezerve sau criticată dur de vocile societății civile și presei. [14, p.2] Experții au pus sub semnul întrebării procesul de integrare europeană a Republicii Moldova.

De menționat că contextul în care s-a desfășurat procesul electoral, durata negocierilor și crearea unei coaliții cu viitor incert, demonstrează faptul că Republica Moldova se află în fața unei opțiuni cruciale care

înseamnă stagnarea în situația actuală a reformelor foarte limitate sau relansarea acestora ca unică perspectivă de a obține un parcurs european.

Bibliografie:

1. Popa V. Dreptul parlamentar al Republicii Moldova. Chișinău, ULIM, 1999.
2. Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2014, Nr. 152.
3. Electorala 2014: 30 noiembrie 2014. Documente și cifre cu privire la alegerile parlamentare de legislatura a 20-a. Partea I. Chișinău, 2015.
4. Emisiunea „Sinteza săptămânii” din 02.02.2014 // www.prime.md/rom/shows/item4/.
5. Alegerile parlamentare în Moldova din 30 noiembrie 2014. // www.alegeri.md (accesat 22.01.2015).
6. Codul Electoral. Chișinău, 2010.
7. Coaliția Civică pentru Alegerile Libere și Corecte, Asocia Promo-Lex. // Raport privind monitorizarea alegerilor din 30 noiembrie 2014.
8. Barometrul Opiniei Publice. Institutul de Politici Publice, noiembrie 2014.
9. Electorala 2014: 30 noiembrie 2014. Documente și cifre cu privire la alegerile parlamentare de legislatura a XX-a. Partea I. Chișinău, 2015.
10. Alegerile parlamentare în Moldova din 30 noiembrie 2014. // www.alegeri.md (accesat 22.01.2015).
11. Elections in Moldova were generally well administered, in a campaign influenced by geopolitical aspirations, say international observers. // <http://www.osce.org/odihr/elections/128526> (accesat 22.01.2015)
12. Alegerile parlamentare în Moldova din 30 noiembrie 2014. // www.alegeri.md (accesat 22.01.2015).
13. Voronin V. Aș vrea să fie deschise hotarele cu toate țările din UE și UV. // Timpul, 25 decembrie 2014.
14. Tănase S. Monstruoasa coaliție sau cum antieuropenii au preluat puterea în Moldova. // Timpul, 30 ianuarie, 2015.

**STUDIUL ISTORIOGRAFIC AL COORDONATELOR DE
POLITICĂ EXTERNĂ ÎN DOCUMENTELE DE PROGRAM ȘI ÎN
ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE**

Victor JUC
doctor habilitat, profesor universitar
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a
Moldovei,
Centrul Cercetări Politice și Relații Internaționale
juc.victor@gmail.com

Maria DIACON
doctor în științe politice, lector universitar
Universitatea de Stat din Tiraspol,
Catedra Științe sociale
mariadiacon@yahoo.com

**HISTORICAL STUDY OF THE COORDINATES OF FOREIGN POLICY IN
DOCUMENTS AND PROGRAM ACTIVITY OF POLITICAL PARTIES**

Abstract: *The analysis of the foreign policy provisions remains a current topic in both: theoretical perspective in the sense of scientific approach of the field and in applicative perspective, causing the political activities by accentuation taken actions and results achieved externally. Thanks to the integration processes in the Eurasian and European area have an impact on the national interest of the Republic of Moldova, is vital to draw up new scientific fundamentals on the content of foreign policy because, being by nature a dynamic phenomenon the thematic researches conducted so far different addresses as the complexity of its aspects. Through studies, scientists and analysts have expressed interest towards the activities of political parties on foreign policy dimension, highlighting the importance and value added their participation in bilateral and multilateral cooperation processes. Issues related components of foreign policy in the activity of political parties in the Republic of Moldova is less valued in the literature, since this dimension is less visible on the ground that the social/political formations have made fewer activities of this kind, boosting their producing it, especially in recent years.*

Analiza prevederilor de politică externă rămâne a fi un subiect foarte actual atât din perspectivă teoretică, în sensul de abordare a domeniului, cât și din perspectivă aplicativ-practică, determinând setul activităților de natură politică prin reliefarea acțiunilor realizate și rezultatelor obținute în plan extern. Datorită faptului că procesele integraționiste din arealul european și din cel eurasiatic dețin impact asupra interesului național al Republicii Moldova, devine indispensabilă elaborarea noilor fundamente științifice asupra conținutului politicii externe, deoarece, fiind prin caracter un fenomen dinamic, cercetările tematice efectuate până în prezent abordează în diferită măsură complexitatea aspectele sale determinative.

Experiența acumulată în procesul elaborării și exercitării politicii externe a demonstrat existența atât a elementelor pozitive, care au fortificat prezența statului pe arena mondială, cât și a aspectelor mai puțin oportune, negative, care au condus la stagnarea proceselor de cooperare și de integrare în structuri multilaterale. Vom preciza că la momentul proclamării independenței Republicii Moldova, urmată de afirmarea pozițiilor pe plan internațional, procesul elaborării și promovării unei politici externe proprii s-a dovedit a fi destul de dificil și anevoios, supoziție validată atât prin insuficiența cadrelor diplomatice de înaltă calificare, cât și datorită tradițiilor și experienței de cooperare externă. Alt aspect de importanță în valorificarea poziției statului pe arena mondială îl constituie elaborare și definitivarea cadrului politico-juridic necesar exercitării politicii externe doar în 1995, prin adoptarea Concepției politicii externe. Totodată ținem să subliniem că deși pe teritoriul Republicii Moldova mai continuă, din anul 1992, staționarea trupelor străine, totuși, în pofida acestor dificultăți, autoritățile naționale au reușit într-o perioadă relativ scurtă de timp să asigure afirmarea statului în exterior, devenind subiect cu drepturi depline. În ordinea reliefată de idei vom nota că partidele politice, prin programele de activitate și platformele electorale, dețin un rol important în programarea, analiza și realizarea politicii externe. Luând ca bază practica partinică din mai multe state, inclusiv a Republicii Moldova, putem atesta că aceste instituții politice, aceste elemente ale sistemului politic, se manifestă plenar ca instrumente de mediere politică prin corelarea intereselor grupurilor sociale cu realitățile, necesitățile și posibilitățile instituționale în vederea constituirii și asigurării stabilității sistemului. Prin trasarea liniilor directorii care au marcat politica externă, identificăm rolul incontestabil al partidelor politice cu menirea lor de a reprezenta, exprima, transmite și ajusta ideile și

opțiunile cetățenilor pentru realizarea interesului comun, inclusiv în domeniul politicii externe.

Prin realizarea studiului istoriografic al problemelor abordate ne propunem să evidențiem nu numai aspecte ale evoluției politicii externe, elucidate conceptual-teoretic și conținutul prevederilor programatice exprimate prin programe și platforme electorale, dar ținem să reliefăm și conexiunile cauzale dintre partidele politice, ca formatori ai instituțiilor democratice și responsabili de evoluția, direcția, realizările și controversele procesului complex al politicii externe. Aceste obiective sunt posibile prin punerea în lumină a vocației partidelor politice de a cuceri puterea, fie prin răsturnarea sistemului existent (metoda nedemocratică), fie prin participarea în competițiile electorale (metoda democratică). Segmentele de analiză înglobează strategiile și tacticile de valorificare a oportunităților partinice pentru realizarea politicii externe; domeniul instituțiilor și mecanismelor edificate în vederea transformării opțiunilor programatice în idei concrete, atestate și valorificate prin rezultate și prin consecințe pozitive pentru electorat; domeniul relației și influenței sistemului de partide funcțional în state distincte ca formă de guvernare și regim politic (Marea Britanie, Franța, Germania, România, Estonia, Letonia, Lituania) și conținutul programatic de politică externă, culminând cu cercetarea rolului și locului Republicii Moldova pe arena mondială, ca o consecință a realizării prevederilor programatice de politică externă, dar nu numai, date fiind unele împrejurări de factură geopolitică și geoeconomică.

Referințele tematice la lucrările fundamentale denotă rolul important sau chiar determinant al structurilor partinice în vederea consolidării echilibrului social-politic, inclusiv prin edificarea corectă și în conformitate cu opțiunile majorității a direcțiilor politicii externe. Încă de la apariția primelor formațiuni politice în statele europene s-a consolidat opinia, potrivit căreia, convergența ideilor și intereselor între guvernanții legitimați prin sufragiu și guvernații abilitați să voteze reprezintă premisa instituționalizării democrației reprezentative, raționament din care concluzionăm aportul partidelor în formarea și realizarea opțiunilor de politică externă.

Abordările clasice privind activitățile și modalitățile de organizare a partidelor politice au fost fundamentate de gânditori străini și autohtoni, care, prin ideile elaborate au argumentat importanța și necesitatea fenomenului partinic pentru organizarea socială și prezența oportună a statului în relațiile externe [1, p.230]. Astfel, unul dintre fondatorii conservatorismului, E.

Burke, în „Reflecții asupra Revoluției din Franța” tratează partidul politic ca pe un element indispensabil în realizarea interesului național, reieșind din conținutul unui anumit principiu general acceptat de clasa politică [2, p.12]. Autenticitatea și actualitatea acestei abordări, în accepția noastră, se regăsește în conjunctura politică națională în care realizarea integrării europene poate fi posibilă printr-o unitate a forțelor politice angajate să susțină sincer înfăptuirea proiectul european.

Unul dintre exegeții liberalismului, B. Constant, în „Libertatea la antici și la moderni” a definit esența partidului politic, prezentându-l ca pe o reuniune de oameni uniți în jurul aceleiași idei, derivată dintr-o doctrină politică proprie [3, p.24]. Această formulă nu și-a pierdut din actualitate și valență, raționament care ne-a făcut să apelăm la definiția clasicului francez. Ținem să precizăm însă, că indiferent de doctrina politică asumată, fie liberală, fie conservatoare sau de altă coloratură, fiecare partid politic include în programul de activitate realizarea prevederilor de politică externă care să asigure stabilitate, securitate și dezvoltare în interior, dar și în exterior.

J. La Palombara și M. Weinern în lucrarea „Political parties and political development” au fundamentat asumția care se rezumă la următoarele: orice partid trebuie să dispună de o organizație durabilă, a cărei speranță de viață să fie superioară conducătorilor săi [4, p.16]. Raționamentul oferă stabilitate prevederilor programatice, inclusiv de politică externă, deoarece într-un sistem democratic acestea derivă din poziția generală a partidului, fiind racordate la nivelul așteptărilor sociale și mai puțin la nivelul interesului individual al liderului sau al unui grup restrâns de actori politici influenți.

M. Duverger în „Les partis politiques” plasează accentele discret pe modalitatea de organizare a partidului de la centru la periferie, evidențiind importanța instituțiilor coordonatoare [5, p. 56]. Nu putem să nu fim de acord cu aserțiunile cercetătorului francez, deoarece ordinea partinică asigură competență și organizare în procesul realizării prevederilor programatice, pe când domeniul politicii externe, depășind limitele teritoriale, instituționale și de securitate ale statului, reclamă organizarea și structurarea funcțiilor și atribuțiilor delegate de la centru.

D. Gusti acreditează ideea că partidul politic se echivalează cu procesul obținerii puterii în scopul de a guverna pentru construcția unui ideal etic și social [6, p.11]. Notăm că la etapa actuală, când fenomenul integraționist cunoaște ascensiunea proceselor de unificare a statelor sub

simbolul cooperării în numele dezvoltării, opțiunile de politică externă capătă o conotație tot mai pregnantă în spectrul valorilor politice, partidele identificându-se cu cele mai eficiente proiecte integraționiste.

Fiind un fenomen complex și dinamic, caracteristicile determinante ale partidului politic au depășit cu rapiditate prevederile clasice. În culegerea de articole „Political Parties in Conflict-Prone Societies: Regulation, Engineering and Democratic Development” îngrijită de către B. Reilly și P. Nordlund, partidele politice sunt catalogate ca o componentă esențială a democrațiilor reprezentative [7, p.18]. Ideea generală intens promovată denotă că este dificil să ne imaginăm modalitatea prin care guvernarea statelor moderne poate fi înfăptuită fără aportul substanțial al partidelor politice: de la organizarea alegerilor, unificarea și articularea intereselor, edificarea alternativelor politice și până la promovarea activităților legislative, buna funcționare a partidelor politice este edificatoare atât pe reprezentarea guvernamentală, cât și în procesul de dezvoltare democratică a societăților în tranziție. Subliniem că exemplul Republicii Moldova poate fi unul emblematic în acest sens de idei, deoarece formațiunile social-politice, prin lansarea și realizarea prevederilor programatice de politică externă, contribuie la fortificarea rolului și locului statului nu numai în interior, dar și pe arena mondială, fapt care se dovedește a fi foarte important în tranșarea statutului prelungit în timp, nepermis de mult, de societate în tranziție.

În același context, K. Janda în monografia „Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives. Adopting party law” pornește de la aserțiunea că o democrație necesită partide politice puternice, cu capacitatea de a reprezenta eficient cetățenii și de a promova politici viabile care să demonstreze abilitatea de a guverna pentru binele public [8, p.29]. Declinul activismului politic, creșterea participării forțelor antidemocratice și îndepărtarea liderilor politici de la actul guvernării prin voința cetățenilor favorizează permanenta schimbare și adaptare a partidelor politice. Autorul precizează că procesul de racordare la noile exigențe politico-sociale a determinat efectuarea unui studiu tematic în cadrul Institutului Democratic Național al Afacerilor Externe din Statele Unite, care a culminat, din punct de vedere practic, cu acordarea de asistență pe termen lung partidelor politice în procesele de dezvoltare instituțional-organizațională, sporire a competitivității în alegerile locale și în cele naționale, participare constructivă în actul guvernării.

Din punct de vedere teoretic, autorul fundamentează câteva teze și evidențiază legătura cauzală între conținutul reglementărilor constituționale și legislative privind partidele politice și modul de activitate partinică propriu-zisă, atestând situația prin care în mai multe state cu democrație avansată lipsește o lege a partidelor politice, acestea fiind legiferate prin alte acte normative. De exemplu, în Marea Britanie activitatea partidelor politice este reglementată de The Political Parties, Elections and Referendums Act adoptat în 2000, care a abrogat Registration of Political Parties Act din anul 1998. În statele înalt dezvoltate, precum Belgia, Franța, Italia și Olanda, organizarea și activitatea partidelor politice este strict reglementată prin legi, care urmăresc legiferarea activității asociațiilor benevole de cetățeni. În același timp identificăm reglementări dramatice nu numai a modalităților de formare și de dezvoltare, dar și de organizare și activitate a partidelor în diferite contexte sociale (alegeri, opțiuni de politică externă). În unele state, cum ar fi SUA, Canada sau Noua Zeelandă nivelul de reglementare a organizării și desfășurării procesului electoral este minim, în Rusia este unul moderat, iar în Japonia este strict reglementat, însumând o mulțime de prevederi legislative care cuprind procesul organizării și desfășurării alegerilor. Vom specifica de asemenea că atestăm unele cazuri în care partidele, prin acțiunile lor, pot demola principiile formatoare ale democrației, venind cu politici contrare dezvoltării statului. Vom nota că cele mai multe măsuri prohibitive în activitatea partinică sunt înregistrate în textul constituțional al Algeriei și Nigeriei, pe când cele mai multe măsuri permissive ale activității partidelor politice au fost identificate în Legea supremă a Estoniei. Studiul mai prezintă exemple prin care activitatea partidelor politice poate fi sau controlată, sau restricționată de Președinte, prevedere constituțională aplicabilă în Albania, Belarus, Bulgaria, Estonia, Lituania, Niger, Turcia sau Uruguay.

În ordinea expusă de idei, K. Janda trasează câteva modalități de acțiune, pe care le vom aborda sub semnul strategiilor. Fundamentate prin constituție sau prin alte acte normative, aceste modalități de acțiune organizează și favorizează dezvoltarea structurilor formatoare ale societății prin orientarea statului către diversificarea parteneriatelor și cooperării externe prin posibilitatea de a participa la foruri internaționale pentru apropierea valorilor naționale de valorile comunității mondiale.

Vom puncta lapidar, făcând o derogare succintă de la desfășurarea subiectului istoriografic, că dispozițiile constituționale cu privire la partidele politice din Republica Moldova derivă din contextul tradițiilor politice,

culturii politice și viziunilor de dezvoltare a societății în circumstanțele interne și externe noi, dictate de autodizolvarea Uniunii Sovietice și edificarea statului suveran și independent. Constituția Republicii Moldova nu definește cu exactitate ce înseamnă un partid politic, stabilind anumite referințe la scopurile urmărite de partide în vederea definirii și exprimării voinței politice a cetățenilor (art.45, al.2). Totuși, legiuitorul a inclus o serie de principii de bază urmărind scopul de a reliefa conținutul explicit și ingredientele exacte ale conceptului de pluralism politic. În cercetare vom analiza transformarea acestor principii în strategii și tactici de realizare a prevederilor de politică externă în vederea validării ipotezelor avansate.

Revenind la elucidarea subiectului istoriografic, menționăm lapidar că în articolul „Sociology of political parties' closure regime”, E.Yilmaz numește partidele politice ca fiind veriga de legătură între societate și sistemul politic, constituind elementul fundamental al vieții politice în statele democratice. Comparativ cu democrațiile occidentale, reglementarea constituțională a partidelor politice din istoria politică a Turciei, cunoscută printr-un regim închis, are consecințe politice și sociale: având menirea să imprime forma relației dintre arealul politic și arealul social, partidele caută noi modalități de a expune opțiunile programatice în fața electoratului [9, p.831].

Escaladând alt areal geografic, atestăm caracteristici aproximativ identice atribuite partidelor. V. Fernandes în studiul „Indifference and Political Parties” menționează că prin analiza structurilor partinice se poate face lumină asupra conceptului de indiferență exercitată în procesele politice din societate. Pentru a realiza acest argument, își focusează reflexiile asupra partidului politic italian Lega Nord, partid cu viziuni de extremă dreapta, fiind unul dintre artizanii schimbărilor care au avut loc pe scena politică italiană, cunoscut prin retorică agresivă, discurs și poziții contra imigrării, organizării social-economice din sudul Italiei și recent, împotriva musulmanilor. În acest context de idei, autorul tratează partidele politice ca pe o instituție care întrunește capacitatea de a forma o viziune distinctă asupra lumii prin manipularea și influența atribuțiilor caracteristice societății și prin discursul politic memorabil derivat din opțiunile programatice dedicate societății [10, p.5].

H. Reiter în studiul „The Study of Political Parties, 1906–2005: The View from the Journals” realizează o evaluare a elaborărilor din cele mai importante reviste de științe politice din ultimul secol cu referire la partidele politice [11, p.614], determinând o creștere substanțială a numărului

articolelor consacrate comportamentului partinic și activității lor legislative pe fundalul declinului în cercetarea aspectelor organizatorice. Notăm că prin obiectivele reliefate autorul realizează conexiunea aspectelor empirice, generale și normative în vederea conturării instrumentelor eficiente pentru a elabora politici de dezvoltare a partidelor politice.

În schimb, P. Goren în articolul „Party Identification and Core Political Values” analizează pe larg conexiunea dintre apartenența la partid și esența valorilor politice promovate ca elemente centrale în sistemul cerințelor politice ale cetățenilor alegători. Autorul se întreabă dacă identificarea partinică influențează mesajul valorilor politice, dezvoltând o strategie de acțiune a partidului politic în procesul realizării prevederilor programatice [12, p.883]. Vom preciza că din perspectivă clasică și neoclasică identificarea partinică este definită ca un atribut personal, un atașament afectiv pentru un partid politic identificat cu sentimentul de apropiere față de un grup social asociat cu partidul dat, iar alegătorul decide cu care să se identifice, bazându-se pe calitatea grupului ce formează fundamentul social al partidului, cum ar fi oamenii de afaceri în cazul Partidului Republican și muncitorii în cazul Partidului Democrat din Statele Unite. Însă rigorile științifice ne impun să precizăm succint că această supoziție devenită clasică și, practic, omniprezentă în literatura de specialitate, actualmente a pierdut din relevanță pe motivul transformărilor care s-au produs în societatea americană și nu putem vorbi despre suporturi sociale stabile și distincte ale celor două partide sus menționate.

Citând din eseul lui R. Michels „Les partis politiques”, A. Schwartz a remarcat aserțiunea care prevede că succesul guvernării directe ține de capacitatea de a mobiliza spontan masele. Dezvoltarea acestei aserțiuni presupune că în statele moderne poporul participă la procesul politic prin intermediul instituțiilor reprezentative, iar paradoxul apare anume în momentul în care organizarea maselor devine o necesitate, fenomen care împarte membrii colectivității în minorități conducătoare și majorități conduse [13, p.19]. Politologul spaniol P. Ibarra prezintă democrația participativă ca pe o trecere între două modalități complementare: în primul caz estimează participarea prin proteste și revendicări ale drepturilor de obținere a deciziilor politice favorabile, iar în al doilea caz analizează participarea prin invitație pe arene și alte spații definite ca instituții democratice, care exprimă gestiunea spațiului și a valorilor în contextul favorabil pentru dezvoltarea prevederilor politice [14, p.25]. Am făcut referință la ideile promovate de R. Michels pe motivul actualității lor pentru

situația din Republica Moldova, evidențiindu-se două lumi paralele: minoritatea aflată la guvernare se organizează ușor, indiferent de coloratura politică, pentru a-și realiza interesele și majoritatea greu de organizat.

Revenind la ideea identificării partinice a cetățenilor, notăm că autenticitatea situației poate fi redată prin apartenența sau identificarea alegătorului cu partidul care promovează o politică externă capabilă să orienteze societatea spre realizarea intereselor naționale. Este de subliniat că în Republica Moldova toate partidele promovează ideile stabilității, bunăstării sociale, dezvoltării economice și educației de calitate, însă alegătorul se identifică cu formațiunea care promovează cursul de politică externă care să corespundă cu așteptările și necesitățile sale. În acest context de aserțiuni, R. Tănăsă în articolul „Votul afectiv în spațiul electoral al Republicii Moldova” susține că manifestarea votului afectiv depinde atât de caracterul electoratului, cât și de oferta electorală, de particularitățile societății și regulile jocului politic [15, p.109]. O abordare distinctă a identificării partinice a electoratului este prezentată de către A. Peru-Balan care subliniază că „alegătorul percepe mesajul partidului nu pe dimensiunea ideologică, doctrinară, ci pe imaginea liderului de partid” [16, p.102], prefigurând că puterea partidului politic este determinată de fenomenul leadership-ului politic.

P. Goren precizează, în ordinea enunțată de supoziții, că identificarea socială sau sentimentul de aderent se dovedește a fi atributul conceptual al identificării partinice. Analizând această aserțiune, putem menționa că asigurarea bazei sociale solide este model de strategie pentru realizarea opțiunilor programatice de politică externă, acest suport permite accederea la putere a actorilor politici care tind să dețină mecanismele de exercitare a puterii.

Ținem să precizăm că abordările cercetătorilor ruși pe marginea partidelor se regăsesc în mai multe elaborări, una dintre care este culegerea de articole intitulată „Политические партии России: история и современность” coordonată de A. Zeveleva, Iu. Sviridenko și V. Șelehaeva. În lucrare sunt puse în lumină, într-o măsură mai mare sau mai mică, istoria multipartidismului din Federația Rusă, elucidând geneza și evoluția partidelor, dinamica suportului social, dezvoltarea programului de partid ca formă și conținut, strategiile și tacticile aplicate în scopul realizării prevederilor asumate prin documente de program, rolul formațiunilor partinice în viața politică a Rusiei în secolul XX [17, p.5].

C. Nica în lucrarea „Sisteme de partide contemporane” gândită ca o „monografie în problema partidelor politice din lume”, elucidează sub aspectul sistemic constituirea și dezvoltarea fenomenului partidist, începând din antichitate și Evul Mediu și finalizând cu metamorfozele semnificative din epoca modernă și din perioada contemporană [18, p.29]. În ansamblu, monografia este o abordare interdisciplinară a conceptului de partid politic prin îmbinarea contribuțiilor teoretice personale cu estimarea rezultatelor relevante, fiind utilizate, în acest proces, izvoare documentare primare cuprinse în programe și statute ale formațiunilor social-politice, baze de date cu caracter statistic electoral cu privire la evoluția orientărilor politice și partinice după categorii sociale și profesionale. Considerăm că lucrarea prezintă literaturii academice de specialitate o viziune cuprinzătoare asupra formațiunilor social-politice, numite „agenții principali ai competiției pentru preluarea, exercitarea și menținerea puterii de stat, indicatori ai democrației constituționale moderne, de tip reprezentativ-parlamentar”.

Realizând analiza de conținut a cercetărilor științifice autohtone asupra partidelor politice, mai ales a modalităților de manifestare și de activitate în vederea implementării prevederilor programatice de politici pentru dezvoltarea societății, inclusiv de politica externă, notăm monografia „Republica Moldova : alegerile parlamentare (1994) și geografia politică a electoratului”, în care V. Moșneaga și G. Rusnac întreprind o incursiune în una din cele mai pronunțate forme de manifestare a democrației pluraliste – alegerile parlamentare, trasând două subiecte de investigație: alegerile parlamentare în raport cu consolidarea sistemului politic pluripartit în Republica Moldova și alegerile parlamentare în raport cu simpatiile politice ale electoratului [19, p.3]. Autorii monografiei subliniază că dacă la etapa inițială de constituire a sistemului pluripartit, adică anterioară alegerilor, apăruseră formațiuni social-politice cu pretenții de reprezentare a voinței întregului popor, manifestând acțiuni cu orientare vădit proromână, după alegeri situația s-a schimbat, dat fiind că se întăresc pozițiile formațiunilor social-politice care mizează pe patriotism și pe consolidarea independenței statale a Republicii Moldova.

Cercetarea partidelor prin prisma orientării vectorului politicii externe a Republicii Moldova este realizată de O. Protsyk, I. Bucataru și A. Volentir în lucrarea „Competiția partidelor în Moldova: ideologie, organizare internă și abordarea conflictelor etno-teritoriale”. Autorii consideră că orientarea vectorului politicii externe constituie una dintre dilemele majore ale Republicii Moldova, având două alternative geopolitice: fie integrarea în

Uniunea Europeană, fie integrarea în Comunitatea Statelor Independente. Pentru reliefaarea mai amplă a subiectului au fost formulate chestionare, elaborate tabele privind dinamica și traiectoria politicii externe, recurgându-se la etapizarea procesului de realizare a acestui domeniu. Dacă inițial (1989-1992) majoritatea populației opta pentru intensificarea relațiilor de colaborare cu statele occidentale, către anul 1993, pe fundalul crizei economice, opinia publică devine dominată de nostalgia pentru perioada sovietică, electoratul a început să susțină reîntregirea fostului spațiu sovietic [20, p.91].

Este important de precizat că în aceste condiții se profilează direct conexiunea cauzală dintre conținutul politicii externe promovat și poziționarea ideologică a partidelor pe eșichierul politic. În acest sens, formațiunile care optau pentru reîntoarcerea la vechiul sistem se identificau cu segmentul de stânga al eșichierului politic, entitățile care militau pentru apropierea și aprofundarea relațiilor cu spațiul comunitar se regăsesc la dreapta axei politice, iar centru este ocupat de formațiuni care se pronunță pentru consolidarea relațiilor de parteneriat cu ambele centre integraționiste. Rezultatele alegerilor parlamentare din 29 iulie 2009 și 28 noiembrie 2010 denotă tendința de deplasare ușoară a opțiunilor electoratului spre segmentul de centru-dreapta și dreapta al eșichierului politic, pe când la scrutinul desfășurat la 30 noiembrie 2014, practic, s-a înregistrat un scor de egalitate.

Revenind la etapizarea proceselor de realizare a politicii externe, vom nota că O. Protsyk, I. Bucataru și A. Volentir subliniază că în perioada 1998-2002 elita politică considera că Republica Moldova reușește să dezvolte relații simetrice cu ambele centre integraționiste, factorii geografici și istorici fundamentau și popularizau această opinie. Situația a suferit schimbări calitative în anii 2004-2005, când partidul de guvernământ, în pofida poziționării de stânga, a început să se pronunțe deschis în favoarea integrării europene a Republicii Moldova. Precizăm că PCRM a săvârșit cotitura către Uniunea Europeană la sfârșitul anului 2002, schimbarea priorității poate fi interpretată ca fiind o cotitură radicală, însă în realitate Președintele a înțeles oportunitățile noi.

O formulă deosebită de abordare a partidului politic se găsește în monografia „Regimul juridic al organizării și funcționării partidelor politice în Republica Moldova: Aspecte politico-juridice comparate”, în care I. Ciobanu invocă trei compartimente de analiză a fenomenului partinic, cuprinse între geneza și evoluția formațiunilor politice; regimul juridic al înregistrării, finanțării, suspendării, asocierii și dizolvării partidelor;

particularitățile răspunderii juridice a partidelor politice în Republica Moldova [21, p.7]. Autorul nu face referințe la raportul dintre partide politice și politica externă, însă reieșind din modalitatea de asociere a entității politice cu forma de exprimare a valorilor, intereselor și opțiunilor pentru desemnarea scopurilor pe care trebuie să le urmeze sistemul politic, înțelegem că partidele devin responsabile de procesul programării și exercitării politicii externe.

O abordare compendiară a partidelor politice conține lucrarea „Istoria partidelor din Republica Moldova (1991-2009)”, în care I. Volnițchi descrie evoluția lor prin elucidarea „majoratului politicii moldovenești”: de la începutul înregistrării oficiale a partidelor în Republica Moldova și până în 2009 (anul editării studiului - n.n.) au trecut 18 ani, chiar dacă unele dintre ele au activat și înainte [22, p.6]. Studiul, prin trecerea în revistă a partidelor, a liderilor, a activităților programate și realizate, asigură cunoașterea partidismului național, inclusiv la capitolul politicii externe.

Elaborarea politicii externe poate fi elucidată prin reliefaarea aportului instituțiilor democratice care participă prin cooperarea și coordonarea mijloacelor la realizarea obiectivelor ce țin de rolul și locul statului în exterior. Astfel, P. Burstein și A. Linton în articolul „The Impact of Political Parties, Interest Groups, and Social Movement Organizations on Public Policy: Some Recent Evidence and Theoretical Concerns” pun în lumină modalitățile de care organizațiile politice (partidele) frecvent fac uz pentru a gestiona politica propriu-zisă, prin influențarea activităților legislative, în cazul în care modificările social-politice sunt adoptate fie legal, fie ilegal. Studiul debutează cu analiza ipotezei de bază privind impactul organizațiilor politice asupra politicilor adoptate: organizațiile politice dețin influență directă și semnificativă asupra schimbării conținuturilor de politică promovată de instituțiile statale; atunci când opinia publică cu privire la o politică, inclusiv aprecieri despre importanța ei, este luată în considerare, rolul direct al organizațiilor politice poate fie să scadă substanțial, fie să dispară; atunci când organizațiile politice au un impact direct asupra politicilor adoptate, acestea dețin o frecvență și o amplitudine mai mare decât a organizațiilor ancorate pe inițiative sociale; grupurile de interese și de inițiative sociale pot afecta procesele politice numai în măsura în care prin activitățile desfășurate sunt promovate persoane oficiale ce dețin informații și resurse substanțiale pentru a influența procesul decizional [23, p.382]. Notăm că aceste aserțiuni au fost extrase prin realizarea unui studiu comparativ al publicațiilor din trei reviste relevante de știință politică din

Statele Unite, precum „American Political Science Review”, „American Journal of Political Science”, și „Journal of Politics”.

În literatura științifică din Republica Moldova elucidarea strategiilor și tacticilor utilizate de partidele politice pentru obținerea finalităților programate se regăsesc, inclusiv, în studiul realizat de V. Moșneaga și G. Rusnac „Парламентские (2001) выборы в Республике Молдова: специфика, результаты, электоральные стратегии и технологии”. Autorii au detaliat pentru concurenții care au reușit victorie la scrutinul parlamentar din anul 2001, PCRM, BE „Alianța Braghiș” și Partidul Popular Creștin Democrat, strategiile și tehnicile pe care le-au aplicat în vederea obținerii votului de încredere din partea electoratului, fiind analizate prevederi incluse pe diferite domenii și posibilitatea de implementare sau de realizarea pentru a obține finalitățile stipulate în promisiunile electorale [24, p. 28-29]. Supoziții de caracter aproximativ similar se întâlnesc în articolul „Парламентские (2005) выборы в Республике Молдова: специфика, стратегии, результаты”, acest subiect de cercetare diferă puțin, atenția focusându-se pe PCRM, BMD, PPCD, concurenți care au acces în Parlament după alegerile din 2005 [25, p.61].

În același context de analiză a strategiilor electorale, dar prin prisma dimensiunilor de politică externă, menționăm articolul „Tendințe și strategii de imagine în electorala 2005 (cazul Republicii Moldova)”. A. Peru-Balan vine cu ideea potrivit căreia, dimensiunea factorului extern în contextul competiției electorale a coincis în timp cu extinderea elementului cromatic al revoluțiilor care au fost desfășurate de opoziția democratică din statele vecine – Ucraina și România. Lansarea asumției de transfer a puterii politice și de succesiune a elitelor politice de la generația liderilor epocii sovietice la o generație de lideri-revoluționari, pro-occidentali a inspirat atât principalii reprezentanți ai opoziției democratice din Moldova, cât și potențialii lor votanți [26, p.43].

Dezvoltând ideea de obținere a încrederii electorale prin utilizarea masivă a strategiilor și tacticilor determinate de conotația factorului extern, A. Popovici și I. Sandu subliniază că strategiile electorale de caracter predominant denigrator în raport cu strategiile concentrate pe dezvoltarea și fortificarea economiei, educației, culturii, politicii externe etc., pot genera un fenomen negativ atestat în timpul campaniilor electorale, și anume absenteismul la urnele de vot. Confruntările de imagine în maniere indecente decepționează și derutează alegătorii, compromițând prezența lor la urnele de vot. Este de remarcat faptul că pentru prima dată în contextul

politic autohton la scrutinul parlamentar din 2005 electoratul s-a confruntat cu așa-numitul fenomen al ofertei unice sau cu strategia ofertei unice, care constă în suprapunerea campaniei de promovare a unui lider politic cu campania de promovare a unui singur subiect. Tema majoră a Electoralei-2005 a fost aspirația de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, aceasta fiind expusă drept obiectivul strategic al politicii externe promovate de principalii concurenți electorali – PCRM, PPCD și BMD [27, p.172].

Analizând tipologia strategiilor și tacticilor aplicate de formațiunile partinice, determinăm că se deosebesc aspecte diferite de abordare, fapt care aportă gradul de diferențiere a acțiunii partidelor politice în campaniile electorale, dar nu numai. Astfel, R. Tănăsă în articolul „Rolul antipropagandei în campania electorală (electorala-2001)” menționează că o campanie electorală solicită activități de propagare și promovare a valorilor, concepțiilor, capacităților și atacarea oponentilor, urmărindu-se atragerea voturilor electoratului. Dacă propaganda influențează alegătorii prin oferta doctrinelor, ideilor și persoanelor, anti propaganda manevrează prin combaterea acestora. Fiind o componentă a strategiilor electorale, este imposibil a stabili impactul asupra direcționării votului și randamentului de simpatizare și participare a unui candidat electoral desemnat [28, p.131].

Supoziții complementare sunt reliefate de Gh. Rusnac și C. Solomon, subliniind că una dintre strategiile de propagare a mesajelor electorale poate fi personificată prin utilizarea mass-media, ca pol de legătură între guvernanți și guvernați [29, p.112]. Astfel, potrivit autorilor, nu poate fi pus la îndoială faptul că în timpul campaniei electorale mass-media are o importanță decisivă prin utilizarea instrumentelor necesare menite să asigure egalitatea șanselor politice și prin deținerea și publicarea informațiilor despre candidați și problemele puse în discuție, asupra cărora poporul își va spune ultimul cuvânt.

C. Solomon detaliază tipologia strategiilor utilizate în campaniile electorale prin articolul „Tipuri și forme de agitație electorală în campania pentru alegerile parlamentare anticipate din 2010 în Republica Moldova” [30, p.146]. Potrivit autorului, agitația electorală posedă un impact puternic asupra opiniei publice și dacă procesul electoral nu este prezentat și reflectat în mod echilibrat și imparțial, cetățenii vor fi lipsiți de posibilitatea unui vot conștient, informat, iar alegerile nu vor putea fi considerate pe deplin libere și corecte.

Urmărind sintetizarea relației partide politice – instituția parlamentară, P. Midrigan în articolul „Partidele politice din Parlamentul Republicii Moldova”, menționează că entitățile politice joacă un rol semnificativ în funcționarea legislativului prin determinarea modului de exercitare a funcțiilor, prin potențialul de coalizare și dialog stabilesc eficiența și importanța instituției ca for reprezentativ al poporului [31, p.56]. Autorul subliniază că legislația referitoare la Parlament acordă o importanță deosebită legiferării și recunoașterii juridice a rolului partidelor în legislativ.

Detaliind subiectul capacității de coalizare în vederea realizării opțiunilor programatice, în articolul „Comportamentul coaliționist al partidelor politice din Republica Moldova”, R. Tănăsă și P. Midrigan formulează opinia potrivit căreia, în cadrul dimensiunilor spațiului politic autohton, cultura coalițiilor este destul de slab dezvoltată [32, p.129]. Datorită efemerității majorității partidelor, lipsei respectului (politic și personal) reciproc, carența viziunilor strategice și a neconștientizării intereselor de lungă durată, în Republica Moldova coalițiile partidelor politice reprezintă mai degrabă excepție, decât o regulă și o tendință. Vom nota că idei de acest gen au pierdut plenar din actualitate, devenind istorie, deoarece Guverne de coaliție funcționează în Republica Moldova după alegerile parlamentare din 29 iulie 2009 și nu se înregistrează tendințe că poate să se revină la monopartidism guvernamental: alianțele devin un fenomen obișnuit, problema rezidând în durabilitate și eficiență.

În teza de doctor habilitat „Legitimitatea puterii de stat: fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane”, care se dovedește a fi prin conținutul său o investigație complexă, cu valențe teoretico-aplicative de referință, A. Arseni pune în lumină o nouă funcție a parlamentelor, cel puțin pentru țările din Uniunea Europeană, a impulsiona activitatea guvernării în scopul aplicării legilor cadru și a altor acte normative emise la nivelul Uniunii Europene [33, p.194]. Cercetătorul susține că această funcție tinde să ocupe un loc deosebit de important comparativ cu alte funcții, dat fiind că majoritatea actelor legislative vor fi de sorginte comunitară.

Cercetările științifice din spațiul românesc pot fi elucidate și prin teza de doctorat realizată de V. Enea, care explorează „Partidele politice în România postdecembristă: realități și probleme”, prin evaluarea științifică a sistemului partidist de la revoluția din decembrie 1989 până în anii 2006-2007. Punând accentul pe predilecția principalelor partide politice românești pentru una din constituentele tandemului colaborare – concurență [34, p.3],

autorul tinde să construiască un fundament conceptual-teoretic al fenomenului, analizând funcțiile, tipurile și sistemele de partide catalogate după conținutul doctrinar cu care se identifică, în calitate de suport de referință și obiect de investigație a figurat cu preponderență partidismul din România.

Un studiul complex al partidelor politice își găsește expresie în teza de doctor realizată de I. Ciocan „Partidele politice în sistemul relațiilor de putere (cazul Republicii Moldova)”, prin care analizează conceptele și realitățile social-politice fundamentale, atenționând că partidele politice și puterea politică trebuie să se instituționalizeze cât mai curând și să capete un grad înalt de legitimitate [35, p.5]. Subliniem că este abordată problema praxiologică, fiind analizat comportamentul partidelor în cadrul relațiilor puterii politice cu celelalte tipuri conexe de putere socială, economică și culturală, este cercetată și interacțiunea dintre partidele politice și funcționalitatea ramurilor puterilor de stat, ponderea partidelor în activitatea acestor ramuri fiind adesea minimizat. Autorul concluzionează prin aserțiunea că „de calitatea și instituționalizarea partidelor politice depinde, în mare măsură, gradul de dezvoltare și de consolidare a sistemului politic din societatea autohtonă”.

Același câmp de cercetare al partidelor politice este sondat și de P. Midrigan în teza de doctor „Partidele în sistemul politic al Republicii Moldova” [36, p.7], fiind reliefat locul și rolul entităților partinice în sistemul politic, specificând manifestarea lor atât la nivelul societății, cât și al guvernării politice care relaționează nemijlocit cu statul. El a supus investigațiilor formarea pluripartitismului, în special din punct de vedere legislativ, alte probleme importante analizate în lucrare se referă la baza socială, poziționarea, ideologia, platforma, mesajul electoral, relevanța de partid.

Punctul tangențial al cercetării noastre cu investigațiile autorilor sus menționați se exprimă prin analiza a două dimensiuni: *parlamentară*, care, în acord cu teoria relevanței de partid, nu atinge neapărat nivelul guvernării nemijlocite și se reduce la activitatea fracțiunilor și cea *guvernamentală*, aceasta prin definiție înseamnă guvernare și ține de alianțele de guvernământ.

Alt studiu tematic este efectuat de R. Rusu, care în articolul intitulat „Dimensiunea ideologică a procesului politic în Republica Moldova”, a supus analizei ideologiile aplicate de partidele politice, tipologia și conformitatea lor cu doctrinele clasice [37, p.5]. Autorul urmărește stabilirea

rolului și locului unei ideologii în societatea de tranziție prin identificarea momentelor pe care le consideră defînitorii pentru istorie și contemporaneitate, argumentând importanța ideologiilor de partid și a rolului statului pentru stabilirea pluralismului ideologic.

Un segment diferit de cercetare al partidelor politice este realizat de I. Bucataru, care caută să identifice gradul de instituționalizare a partidelor prin teza de doctor „Instituționalizarea partidelor politice din Republica Moldova: studiu interdisciplinar” [38, p.5]. Prin definiție este clar că autorul a supus cercetării unele aspecte ce țin de instituționalizarea partidelor politice prin evaluarea factorilor istorico-culturali, politico-sociologici și politico-juridici. Importanța teoretică deosebită a lucrării este asigurată în mod aparte de abordarea interdisciplinară a subiectului investigat, actualitatea cercetării întreprinse constând în determinarea importanței instituției de partid pentru exercitarea procesului de democratizare a societății.

Cercetătorul detaliază aspectele instituționalizării, inclusiv în „Instituționalizarea partidelor politice: aspecte teoretico-metodologice”, în care subliniază că procesul are un vădit caracter politic și vizează succesiunea de stări, etape prin care trec organizațiile social-politice înregistrate conform legislației în vigoare pe parcursul procesului de transformare în veritabile instituții politice [39, p.24]. În studiul „Contextul istoric și socio-cultural al procesului de constituire al sistemului pluripartidist din Republica Moldova” I. Bucataru întreprinde o analiză politologică a fenomenului de partizanat în spațiul pruto-nistean, fenomen care a fost declanșat cu primele manifestări pluripartidiste și elucidat până la etapa actuală. Demersul euristic înfăptuit pe parcursul studiului nu implică doar constatarea faptelor istorice, ci și tentativa de elucidare a condițiilor socio-culturale care au determinat specificul traiectoriei pluripartidiste în Republica Moldova [40, p.22]. În aceeași ordine de supoziții, dar pe alte coordonate, realizând o incursiune istorică în etapele formării și acțiunii partidelor politice, D. Sârghi și D. Ilașciuc în articolul cu denumire sugestivă „Problema partidelor politice în organizația politică a societății capitaliste contemporane în viziunea cercetătorilor sovietici (anii 60-70)” înaintează ideea că, deși toată diversitatea de partide prin metode și forme diferite apăra interesele clasei dominante, totuși ponderea lor în sistemul dictaturii monopolurilor varia semnificativ. Rolul politic al partidului, în accepția savanților sovietici, era cu atât mai mare cu cât esența de clasă a partidului coincidea cu esența de clasă a statului imperialist, iar rolul de

lider în structura puterii politice a capitalismului a revenit „partidelor marii burghezii monopoliste”, fiind partidele care dețineau legături privilegiate cu statul, fapt care le asigura posibilități extinse de activitate [41, p.194]. Cercetătorii concluzionează că partidele politice ale burgheziei efectuau pervertirea ideologică a populației și asigurau capitalului monopolist posibilitatea de a menține dictatura prin dezorientarea ideologică a maselor.

Problema instituționalizării partidelor politice este abordată pe larg de V. Moraru și V. Enea în articolul „Rolul instituționalizării partidelor în consolidarea democrației”, subliniindu-se în context aportul lui I. Bucataru în studiul procesului de instituționalizare a partidelor politice. Autorii notează că dinamica instituționalizării unui partid oferă posibilitatea relevării a două procese: dezvoltarea intereselor orientate spre menținerea și extinderea partidului; amplificarea loialităților organizaționale difuze. Procesul de instituționalizare, în acest sens de idei, reprezintă un examen permanent extrem de serios pentru partidele politice, mai ales în cadrul societății în tranziție, unde constituirea sistemului partinic parcurge un itinerar complicat. Nu este întâmplător că majoritatea cercetătorilor preocupați de analiza spațiului politic manifestă atenție în atribuirea partidelor politice care au apărut în țările din arealul postcomunist a calificativului instituționalizat [42, p.41].

Abordarea enciclopedică autohtonă a partidelor politice este prezentă prin studiul elaborat de V. Juc și P. Varzari. Cercetătorii susțin că în Republica Moldova s-a format un sistem pluripartidist care încorporează din punct de vedere doctrinar cea mai mare parte a eșichierului politic [43, p.724]. Totuși, majoritatea partidelor politice s-au concentrat pe segmentul de stânga și centru-stânga, ordine firească în condițiile precarității situației social-economice a oamenilor, iar în centru-dreapta și, mai ales în dreapta numărul lor este mult mai mic din cauza lipsei clasei de mijloc care ar predomina în societate. Ponderea mesajului proeuropean promovat poate fi identificată cu ușurință în platformele electorale ale partidelor politice, încadrat între segmentul parteneriatului economic cu statele vest-europene (PCRM) și culminând cu integrarea în structurile comunitare (PD, PLDM, PL). Autorii mai precizează că, de regulă, activitatea partidelor se desfășoară în concordanță cu ciclurile electorale, dar în forul legislativ suprem au fost prezenți doar 3-5 concurenți electorali. Dezvoltând un stil pragmatic, partidele politice au devenit un factor important de conștientizare și realizare a intereselor cetățenilor, exprimând dreptul de asociere politică.

Studiul comparativ al sistemelor de partide, după cum am notat mai sus, urmează a fi consolidat și prin prisma elucidării funcționalității instituțiilor democratice și a modalităților de promovare a politicii externe din Marea Britanie, Franța și Germania, acestea fiind state cu democrații consolidate, România și cele trei state baltice, care au finalizat tranziția și au realizat integrarea europeană. Vom remarca și investigațiile în materia formării și activității partidelor politice europene, fiind elucidate abordările programatice de politică externă reflectate la nivelul Uniunii Europene.

R. Harmel în articolul „On the Study of New Parties” menționează că atât numărul foarte mare de partide apărute în cadrul democrațiilor occidentale, cât și impactul lor probabil alcătuiesc o nouă paradigmă de cercetare [44, p.403]. Autorul se referă expres la definirea și dinamica apariției partidelor politice (în perioada 1960-1980 la nivel mondial au fost create 372 de formațiuni, dintre care 233 în statele occidentale anglo-americe), la variabilitatea, clasificarea și diferențierea lor, dezvoltând o nouă teorie cu privire la partide. În această ordine de idei, studiul partidului politic ca fenomen devine o parte componentă a științelor politice și, prin rezumare, partidele sunt determinate ca fiind noi nu prin faptul că au fost formate recent, ci din cauza că au apărut într-o conjunctură nouă, diferită, care, subliniem, a favorizat apariția și dezvoltarea structurilor partinice noi. Analiza partidelor formate din momentul consolidării sistemului partidist britanic constituie un exemplu elocvent, în sensul că noile formațiuni pot fi avantajate sau dezavantajate de acțiunile și de deciziile formațiunilor social-politice deja statornicite. Astfel, Partidul Independenței din Marea Britanie promovează scepticismul sau chiar ieșirea din cadrul Uniunii Europene și reevaluarea situației monedei naționale în raport cu crizele economice externe, partidul urmărind să-și sporească încrederea electoratului prin politici de înăsprire a imigrării și de extindere a relațiilor comerciale externe.

Sistemul multipartidist instituit în forma clasică în Franța este elucidat pe larg de B. Reilly și P. Nordlund în Concluziile culegerii de studii „Political parties in conflict-prone societies: regulation, engineering and democratic development” [45, p.286], subliniind că trăim timpuri în care, mai mult ca niciodată, decidem liderii politici prin alegeri determinate de prezența multipartidismului, societatea este guvernată de reguli selectate de acești lideri. Politicile multipartidiste nu constituie garanția pentru o societate dezvoltată, însă pot mobiliza grupurile vulnerabile la acțiuni, contribui la creșterea transparenței, fiind în măsură să influențeze mai

puternic elitele politice și să mobilizeze etniile. Vom menționa că aceste repere, potrivit autorilor, alcătuiesc nucleul programatic intern, însă pluralismul de opinii poate determina, de asemenea, direcțiile de politică externă, din care electoratul să poată să aleagă pe cele care să corespundă prevederilor interesului național.

V. Juc, Yu. Josanu și I. Rusandu în monografia „Sisteme politice tranzitorii din Europa de Sud-Est” analizează transformările de sistem care s-au produs în țările sud-est europene în perioada de la sfârșitul anilor '80 ai secolului XX până în jumătatea a doua a primului deceniu al secolului următor, susținând că evoluția spre democrație și economia de piață a influențat edificator asupra constituirii și funcționalității instituțiilor democratice ale statelor care au pășit hotărât pe calea integrării europene și euroatlantice [46, p.22]. În condițiile diferențierii sistemelor parlamentare și semiprezidențiale din statele europene, în Marea Britanie, Germania și Franța putem concluziona că realizarea prevederilor programatice de politică externă nu este nemijlocit influențată nici de forma de guvernământ și nici de tipul de regim republican exprimat prin structura instituțiilor puterii de stat. Vom preciza că mai relevantă se dovedește a fi opțiunea alegătorilor, conținutul interesului național și tradiția cooperării în structurilor multilaterale, factori materializați și implementați prin programe guvernamentale.

Cu referire la aspectele multipartidismului din Republica Moldova, V. Saca menționează că prin structura și funcționarea sa multipartidismul nu generează, neapărat, instabilitate și incoerență, el face posibile alternanțe între centru-dreapta și centru-stânga, ducând și la situații de imobilism, aceste caracteristici devenind astfel părți determinante ale pluralismului extrem, prin coaliții guvernamentale eterogene, cu alternanțe dificile și destul de rare, cu randament de guvernare nesatisfăcător [47, p.97].

În ultimele decenii mai multe state europene au dezvoltat cadrul și conținutul reglementărilor referitoare la partidele naționale. Astfel, monografia „The Development of European Standards on Political Parties and their Regulation” elaborată de F. Molenaar pune accentul, în primul rând, pe identificarea concepțiilor normative europene ale rolului partidelor politice în democrațiile moderne, realizată prin analiza creșterii standardelor europene cu privire la formațiunile politice. În al doilea rând, analizează impactul (direct sau indirect) al legislației adoptată la nivel european cu privire la partide politice și sisteme de partide, fiind abordată reglementarea

partinică a Parlamentului European, Consiliului Europei și Curții Europene a Drepturilor Omului [48, p.3].

Abordarea partidelor politice europene prin prisma viziunilor științifice din Federația Rusă este prezentată în mai multe elaborări, vom invoca articolul „Contemporary supranational political parties in the European Union: an analysis of major tendencies” [49, p.106-116]. Autorii N. Zaslavskaya și N. Gudalov se focusează pe cercetarea activității partidelor de caracter supranațional din Uniunea Europeană prin identificarea principalilor factori care influențează funcționalitatea lor, fiind reliefate schimbările instituționale produse în dezvoltarea sistemului politic (al Uniunii Europene) ca rezultat al implementării prevederilor Tratatului de la Lisabona, acceptarea noilor state membre, includerea mai multor partide politice naționale în partidele supranaționale și reacția partidelor supranaționale la ultimele schimbări provocate de problemele politice și economice din cadrul unor state membre. Conținutul articolului demonstrează, în opinia noastră, modalitatea prin care partidele politice învață să se adapteze la schimbări și, ca rezultat, își sporesc influența asupra procesului decizional european. În concluzie extragem ideea de consolidare a partidelor politice supranaționale ca un factor important al procesului de integrare și element-cheie al sistemului politic european.

L. Șandru în studiul „Rolul partidelor politice europene în contextul democrației europene” pune în lumină ideea deficitului de democrație europeană, care este determinat de nivelul relativ scăzut de dezvoltare al partidelor politice europene [50, p.5]. Cercetătorul menționează că aceste organizații se dovedesc a fi departe de a poseda rolul mediatorului între cetățeni și instituțiile Uniunii Europene, deoarece, practic, nu dispun de capacitatea de a acționa peste bariere, în statele membre fiind prezente prin intermediul alegerilor europene. În asemenea condiții, partidele, ca și structuri politice europene, dețin o influență foarte mică în selectarea liderilor politici europeni, în comparație, spre exemplu, cu situația partidelor politice în plan național. Este de precizat că această idee a pierdut din relevanță în anumită măsură, dat fiind că a fost schimbată formula de alegere a Președintelui Comisiei Europene, exercițiu care a fost materializat prin scrutinul pentru Parlamentul European din luna mai 2014.

Considerăm că în limitele teritoriale ale Republicii Moldova alegerile pluripartidiste ca formă majoră a democrației pluraliste au generat apariția unor procese și fenomene politice noi. P. Midrigan califică fenomenul alegerilor ca fiind „purgatoriul” partidelor, context în care se verifică

relevanța lor socială. Autorul susține că nu doar alegerile determină reușita partidelor, există o presiune constantă din partea partidelor politice asupra sistemului electoral [51, p. 134]. După decretarea independenței, Republica Moldova a pornit pe calea democrației, susținând pluralismul în toate sferele vieții sociale, una din cele mai populare forme de manifestare a democrației dovedindu-se a fi alegerile organelor puterii. Alegerile reprezintă o condiție inalienabilă a democrației, subliniază C. Solomon și A. Piroșca prin analiza procedurii de organizare, desfășurare și finalitățile alegerilor desfășurate în România și în Republica Moldova în anii 1991-2010, insistând absolut corect asupra obligativității ca promisiunile electorale atât ale puterii, cât și ale opoziției să nu depășească perimetrul realității și al obiectivității. În condițiile când reușesc să obțină numărul suficient de voturi, să se instituie o modalitate concretă de responsabilizare în vederea realizării promisiunilor [52, p.106]. Vom sublinia că solicitările de acest conținut practic sunt omniprezente, dar cu regularitate nu sunt onorate, inclusiv de solicitanți.

Autorii monografiei „Republica Moldova: alegerile, puterea, societatea civilă”, V. Anikin și C. Solomon, afirmă că dezideratul subiecților politici pentru includerea în structurile de putere a condus la apariția diverselor comportamente, atât în cadrul formațiunilor social-politice, cât și al diferitelor segmente de electorat [53, p.5]. Notăm că dualitatea de vectori ai politicii externe poate fi explicată prin libertatea de exprimare și acțiune a formațiunilor social-politice, ordine firească pentru orice stat democratic, dar și prin criza de identificare a mării majorități a electoratului cu o opțiune de integrare și cooperare, ordine confirmată și de rezultatul scrutinului parlamentar din 30 noiembrie 2014.

În completarea acestei afirmații, facem referire la studiile tematice asupra interesului național realizate de V. Juc, care subliniază că nedefinirea interesului național devine inacceptabilă, reprezintă un pericol deloc neglijabil pentru existența statului și a poporului, dat fiind că nu sunt determinate obiectivele și prioritățile strategice de dezvoltare, iar amenințările și riscurile nu ezită să se pronunțe tot mai pregnant. Citându-l pe A. Burian, autorul exprimă supoziția că succesul politicii externe este determinat de claritatea formulării intereselor naționale, înțelegerea căilor și mijloacelor de realizare a lor [54, p.208]. În același context de idei, P. Varzari tratează componenta politicii externe exprimată prin fenomenul integrării europene ca pe o idee națională: supunând examinării sondajele de opinie, el depistează lipsa unei înțelegeri profunde din partea unui larg segment al societății privind procesul de integrare europeană, statutul și

scopurile urmărite. Cetățenii deseori nu înțeleg care sunt subiectele discutate și negociate între Republica Moldova și Uniunea Europeană, fiind total „deconectați” de la procesele integraționiste aflate în desfășurare [55, p.220].

Analiza rolului și locului Republicii Moldova pe arena mondială, certificate prin acțiuni de cooperare și integrare în plan regional și european reprezintă alt domeniu de cercetare a temei. Ținem să precizăm că abordarea politicii externe din perspectiva cercetărilor științifice autohtone cunoaște o dinamică continuă. Astfel, autorii monografiei „Sisteme politice tranzitorii din Europa de Sud-Est” menționează că prin instituțiile de resort Republica Moldova acordă o atenție sporită dezvoltării și diversificării relațiilor multidimensionale cu statele Europei și Americii de Nord, pentru menținerea păcii, asigurarea securității și creșterea economică [56, p.144]. Potrivit opiniei lui V. Juc, Yu. Josanu și I. Rusandu, supoziție care a devenit practic general acceptată, precizăm noi, relațiile cu Uniunea Europeană sunt determinate atât de stagnări, cât și de procese dinamice care conturează unele succese în domeniul integrării europene. Vom menționa că deși semnarea și aplicarea Acordului de Parteneriat și Cooperare, iar mai târziu, a Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Moldova, nu a prevăzut nici o finalitate politică, aceste documente de politici și de acțiuni au contribuit la apropierea de Uniunea Europeană prin efortul guvernelor din acele perioade, chiar dacă, potrivit unor estimări, mai degrabă au imitat procesul în cauză, relațiile dintre părți în anii 2008-2009 fiind, într-adevăr, destul de incerte.

Un studiu de proporții mici, dar similar într-o anumită măsură cu tema noastră de cercetare a fost realizat de D. Ilașciuc în „Colaborarea cu organizațiile internaționale în viziunea formațiunilor social-politice din Republica Moldova”. Autorul înaintează în analiză cu asumția conform căreia, obținând suveranitatea de stat într-un context politic foarte complicat, Republica Moldova acordă o atenție deosebită colaborării cu organizațiile internaționale. Fiind o parte integrantă a dezideratelor și opțiunilor electorale ale partidelor politice, acest demers creează posibilități reale pentru o colaborare eficientă cu țările lumii prin intermediul diplomației multilaterale și extinde mecanismele bilaterale și regionale de promovare a intereselor naționale fundamentale ale statului, prin accesul la valorile și experiența mondială, informație, datele statistice, serviciile experților, la surse de asistență tehnică și financiară. Feedback-ul cooperării poate fi reliefat prin contribuția organizațiilor la creșterea rolului și

influenței Republicii Moldova pe arena mondială, prezența în organizații internaționale oferind posibilitatea participării la elaborarea normelor dreptului internațional și asigurarea garanțiilor de securitate națională [57, p.191]. Toate acestea ne mărturisesc despre faptul că atitudinea formațiunilor social-politice din Republica Moldova în raport cu organizațiile internaționale depinde de scopurile politice, economice și sociale urmărite, afirmă cercetătorul, asumție care cu greu poate fi contestată, dar nici nu este incontestabilă.

Focusarea politicii externe exercitată cu diferită intensitate de partidele politice pe segmentul integrării europene este bine prezentată de Gr. Vasilescu prin articolul numit „Sarcini și mecanisme interne de integrare europeană a Republicii Moldova”, în care notează că pentru integrarea europeană de succes devine esențial formularea și promovarea în practică a acțiunilor și mecanismelor care să dezvolte politica internă a statului. Argumentul poate fi fundamentat prin determinarea priorităților esențiale, precum: reformarea agriculturii conform cerințelor și standardelor europene, soluționarea conflictului transnistrean în spiritul tradițiilor democratice europene, păstrarea stabilității și securității naționale și, nu în ultimul rând, dezvoltarea business-ului mic și mijlociu ca o modalitate de creștere economică și soluționare a problemelor sociale [58, p.48]. Menționăm succint că în plan teoretic, prin canalele media de informare a societății, mecanismele și acțiunile de realizare a integrării europene sunt bine cunoscute, însă problemele apar în procesul implementării aspirațiilor naționale de integrare europeană exprimate în politici, deseori mai puțin concludente și concertate, când diferența de cultură politică și de dezvoltare economică, absența consensului politic și social la nivel național stagnează procesul propriu-zis al apropierii și integrării în structurile comunitare și sistemul axiologic european.

În capitolul „Politica externă” din „Republica Moldova. Ediție enciclopedică” V. Juc face o sinteză a relațiilor externe exercitate de Republica Moldova în plan regională și mondial [59, p.709]. Astfel, potrivit autorului, perioada 1991-1994 se identifică cu insuficiența dialogului politic dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, dată fiind lipsa unui document politico-juridic bilateral, dar spre sfârșitul anului 1993 conducerea Republicii Moldova a inițiat eforturi de stabilire a relațiilor politico-juridice cu Uniunea Europeană în vederea promovării proceselor de cooperare și de susținere a construcției instituționale democratice și consolidării societății civile. Materializarea dialogului s-a finalizat prin semnarea la 28 noiembrie

1994 a Acordului de Parteneriat și Cooperare, fiind primul instrument de cooperare cu Uniunea Europeană, un document, subliniem, care s-a lăsat mult așteptat.

Evoluția dialogului politic a primit noi dimensiuni prin lansarea inițiativei Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, autoritățile Republicii Moldova urmărind identificarea unor mecanisme pentru aprofundarea cooperării cu Uniunea Europeană. Deși perioada 2001-2009 a fost plasată sub semnul guvernării comuniste, subliniază V. Juc, totuși integrarea europeană a fost declarată obiectiv strategic prioritar, devenind punctul de reper în sincronizarea programelor de guvernare și stabilirea parteneriatelor dintre forțele politice. Autorul precizează că realizarea obiectivelor Politicii Europene de Vecinătate, lansată la 11 martie 2003, a reclamat semnarea și implementarea planurilor bilaterale de acțiuni, prevăzute cu agendă largă de activități separate pe domenii principale. În cazul Republicii Moldova, Planul de Acțiuni semnat la 22 februarie 2005 a actualizat dialogul politic, APC rămânând documentul politico-juridic de bază, care a plasat Republica Moldova într-o perspectivă geopolitică concepută de vecinătate și proximitate europeană, fără a conține o finalitate politică clară.

Domeniul politicii externe este amplu reliefat în studiul enciclopedic „Republica Moldova pe calea modernizării”, în care V. Juc și Gh. Cojocaru i-au determinat specificul prin analiza condițiilor autohtone de inițiere a activităților de politică externă, interesului național ca factor determinant al priorităților de politică externă, cadrului normativ-instituțional și impactului cooperării bilaterale și multilaterale asupra consolidării și evoluției acestui obiectiv programatic [60, p.228].

Vom sublinia punctual că sunt supuse cercetării relațiile dintre Republica Moldova și instituții de cooperare multilaterală, cum ar fi: Organizația Națiunilor Unite, exprimându-se angajamentul de a respecta prevederile Cartei ONU, atașamentul față de idealurile acestei structuri de vocație universală și dezideratul de antrenare în activitățile ce vizează cooperarea desfășurată sub egida și cu suportul ei; Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, urmărindu-se identificarea sprijinului necesar pentru edificarea statului de drept și crearea societății libere și democratice; Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, prin participarea la Programul Parteneriatul pentru Pace autoritățile naționale au manifestat interes pentru asigurarea controlului democratic asupra forțelor armate și disponibilității de a lua parte activă la exercitarea operațiunilor de menținere

a păcii, desfășurate sub egida instituțiilor internaționale de profil; Consiliul Europei, fiind ratificate mai multe convenții în domeniul asigurării drepturilor omului. Un subcapitol aparte este consacrat reliefării activității Republicii Moldova în cadrul structurilor subregionale de cooperare. Precizăm doar că toate aceste segmente de cooperare se regăsesc expres și în cadrul programelor și platformelor electorale ale partidelor politice, incluzând aspecte de dezvoltare, implementare și impulsioneare a relațiilor de cooperare și parteneriat extern pe filieră sud-est și est european.

Cu privire la funcționalitatea Consiliului Europei, F. Liberti evidențiază în studiul „Le Conseil de l’Europe, outil négligé” că originea dezamăgirilor recente ale cetățenilor comunitari în proiectul integraționist al Uniunii Europene poate fi explicată și prin importanța caracterului economic atribuit mecanismului de integrare a noilor state membre, întregul proces fiind catalogat ca o strategie de reducere a deficitelor economice naționale. Capacitatea de organizare, mobilizare și reprezentare a intereselor cetățenilor europeni prin structurile Consiliul Europei, transformă instituția într-un model de integrare mult mai eficientă, reieșind din noile conjuncturi geopolitice și geoeconomice [61, p.5].

Elucidând dimensiunile parteneriatului dintre Republica Moldova și Organizația Tratatului Nord Atlantic, vom remarca, din setul de publicații, care nu se dovedește a fi destul de consistent, un articol elaborat de V. Berbeca, prin care sunt prezentate argumente în favoarea aderării Republicii Moldova la NATO, proces considerat a fi o strategie funcționabilă pentru garantarea suveranității și dezvoltării economice a statului [62, p.60]. În același context, R. Gorincioi supune analizei procesul elaborării concepției securității naționale prin prisma cooperării cu Organizația Nord-Atlantică, fiind formulată interconexiunea dintre politica securității naționale și interesul național bazată pe tradiții comune și pe valori sociale fundamentale [63, p.14]. I. Coropcean cercetează cooperarea Republicii Moldova cu Alianța pe dimensiunea militară, remarcând importanța Parteneriatului pentru Pace și a Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO [64, p.26], iar S. Mîtcu abordează activitățile nemilitare, științifice și de protecția mediului, exercitate de Tratatul Atlanticului de Nord în contextul transformării relațiilor internaționale postrăzboi rece, exprimate prin politici de mediu și dezvoltare științifică, urmărind determinarea importanței parteneriatului pentru Republica Moldova în condițiile statutului autoproclamat de neutralitate permanentă [65, p.4]. V. Armașu și-a focusat atenția pe reliefaarea rolului și locului Alianței Nord-

Atlantice în contextul implementării politicii antiteroriste a Republicii Moldova, subliniind că autoritățile au elaborat și au implementat la nivel național o politică activă privind lupta împotriva terorismului sub toate dimensiunile sale [66, p.30]. Subscriem la propunerile expuse de V. Juc și S. Mîtcu privind oportunitatea resetării relațiilor de parteneriat dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică, dat fiind că acestea practic au fost plasate pe planul secund în cadrul preocupărilor de politică externă și de asigurare a securității naționale, dar și la nivel subregional.

Vom remarca un articol elaborat de O. Serebrian privind perspective geostrategice elucidate prin prisma problemei frontierelor în polemologia Republicii Moldova, principalele sfidări pentru siguranța națională, a impactului conflictului transnistrean și celui sud-basarabeian în caracteristica geopolitică a statului. Autorul susține că „Republica Moldova riscă să rămână o „pată albă” pe harta continentului, o zonă-tampon între spațiul vest-european aflat în plin proces de integrare politică și economică și cel eurasiatic, dominat de condiția geopolitică la care a fost supus din ’89 încoace” [67, p.53]. Suntem de acord cu ideea expusă de O. Serebrian, considerând că semnarea și implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană amplifică ideea vocației europene, destinului european al poporului Republicii Moldova, acest document deschide noi perspective de integrare economică și culturală în spațiul comunitar, permițând valorificarea resurselor instituționale, tehnice și de personal în vederea eficientizării spectrului de relații bilaterale și multilaterale cu statele membre.

În același context de idei, S. Cebotari și V. Saca în articolul „Configurarea politicii externe a Republicii Moldova în spațiul integraționist european” supun investigațiilor acțiunile concrete care se dovedesc a fi în măsură să contribuie la apropierea Republicii Moldova de Uniunea Europeană, prin configurarea politicii externe la rigorile spațiului comun al integrării [68, p.53]. În completarea acestui subiect, V. Conacu în articolul „Problemele actuale ale politicii Republicii Moldova privind procesul de integrare europeană” formulează ipoteza potrivit căreia, Republica Moldova trebuie să-și urmeze calea europeană nu numai din perspectiva geografică, dar și din perspectiva politică [69, p. 109], iar C. Solomon abordând cadrul legislativ-normativ de realizare a politicii externe, menționează că documentele care reglementează relațiilor externe facilitează activitatea cadrelor diplomatice și apropie statul de structurile europene și mondiale în vederea integrării și globalizării lui [70, p.95]. V.

Andrieș în articolul „Dimensiunile politice ale procesului de integrare europeană (cazul Republica Moldova)” urmărește să identifice natura relațiilor mutuale prin analiza a două componente: Uniunea Europeană în raport cu Republica Moldova și conducerea Republicii Moldova în raport cu procesele integraționiste europene. Sinteza cercetărilor este reliefată prin trecerea în revistă a eforturilor depuse de autoritățile naționale și principalele carențe ale procesului de integrare europeană. [71, p.7].

Cu certitudine, transformările din cadrul sistemului internațional, cauzate, inclusiv, de procesele integraționiste desfășurate în arealul european și în spațiul geopolitic eurasiatic, au impact nemijlocit asupra politicii externe și a unor componente ale interesului național al Republicii Moldova. Pornind de la acest reper, S. Cebotari realizează o investigație amplă, definită „Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste”, subliniind că nici un proces integraționist nu poate fi exercitat fără implicarea statelor, care, respectiv, dispun de un anumit interes pe care îl realizează prin intermediul politicii externe, iar Republica Moldova, ca și alte state noi apărute pe arena politică internațională, urmărește să-și găsească locul în contextul acestor procese, determinându-și vectorii interesului național și prioritățile politicii externe [72, p.9]. Alt obiectiv vizează stabilirea avantajelor, dezavantajelor, oportunităților și problemelor apartenenței Republicii Moldova la CSI comparativ cu locul și rolul politicii integraționiste în structurile europene.

Având ca obiectiv de cercetare politica externă din perspectiva valorilor general-umane, V. Rotaru în teza de doctor „Politica externă a Republicii Moldova în contextul dimensiunilor morale: realități și deziderate” examinează, din punct de vedere teoretico-analitic și al raportului dintre general și particular, domeniul politicii externe a Republicii Moldova, proiectând valențele ei prin prisma dimensiunilor morale. În vederea realizării obiectivului propus, autorul analizează evoluția politicii externe și moralei în context internațional, specifică modalitățile și consecințele interconexiunii dintre politica externă și morală, interpretând cultura păcii ca pe o perspectivă de implementare a moralei în politica externă a statului [73, p.5]. Considerăm că aplicabilitatea cercetării constă, mai degrabă, în formularea sistemului de valori al politicii externe în contextul globalizării, în timp ce șansele de transpunere în practică se dovedesc a fi mai mici.

O abordare absolut diferită a politicii externe este realizată de V. Borș, care în teza de doctor „Diplomația Republicii Moldova în perioada anilor

1944-2001” [74, p.7] a cercetat conexiunea dintre politica externă și diplomatie în sistemele federaliste și integraționiste, evidențiind fazele incipiente ale diplomației naționale, procesul de constituire și de dezvoltare a serviciului și a reprezentanțelor diplomatice, angajarea relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și Federația Rusă, Republica Moldova și România, culminând cu analiza procesului de cooperare prin organizațiile internaționale guvernamentale.

Notăm că studii de politică externă sunt realizare și în cadrul unor structuri nonguvernamentale. În Buletinul de politică externă elaborat de experții Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, rolul și locul statului în planul cooperării externe bilaterale și multilaterale este tratat în următoarele aspecte: „Relațiile moldo-americane în contextul procesului de integrare europeană a Chișinăului: oportunități ratate și posibilități pentru viitor”, perfectat de C. Canțîr; „Politica externă a Republicii Moldova în anul 2013: începutul ireversibilității integrării europene?”, autor I. Tăbîrță; „De la Vilnius la Riga: Republica Moldova și dinamica Parteneriatului Estic”, elaborat de E. Țugui; „Chinurile politicii externe ale Republicii Moldova”, perfectat de C. Ciurea; „Integrarea europeană a Moldovei mai este un consens național?” autor L. Litra; „Realizări și oportunități de cooperare între Organizația Națiunilor Unite și Republica Moldova”, elaborat de V. Berbeca [75]. Am reliefat doar unele abordări consacrate politicii externe din Buletin, numitorul comun fiind analiza avantajelor, dezavantajelor, oportunităților, problemelor și evoluția parcursului european al Republicii Moldova.

În cadrul ediției de analiză și consultanță politică „Politicon” se regăsește și un capitol dedicat relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Astfel, obiectivele și finalitățile politicii externe pot fi prezentate prin următoarele titluri: „Declarația de la Chișinău a celui de-al III-lea Summit PPE al liderilor Parteneriatului Estic”, „Uniunea Europeană sau Uniunea Eurasiatică?”, elaborate de S. Chirică; „Republica Moldova „condamnată” să lupte singură pentru viitorul ei european”, autor I. Ciobanu; „Republica Moldova. Unire prin integrarea europeană”, autor S. Bocancea [76]. Elaborările științifico-practice urmăresc informarea opiniei publice pe problematica integraționistă, subliniind că politica externă trebuie orientată spre dezvoltarea oportunităților de integrare europeană și se impune de întreprins acțiuni concrete pentru realizarea parcursului european.

Institutul de Politici Publice prezintă studii în domeniului politicii externe, sintetizate prin: „Relațiile politice dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană”; „Traseul european al Republicii Moldova: lecții de trecut și priorități de viitor”; „Strategia europeană a Republicii Moldova”; „Cazul Republicii Moldova: ce ar putea face Uniunea Europeană și SUA?”; „Experiența Poloniei și unele oportunități pentru Moldova” [77]. Aceste studii reflectă unele preocupări de politică externă, textele fiind elaborate din perspectiva integrării europene a Republicii Moldova, sunt canalizate pe reliefaarea tentativelor de armonizare legislativă și racordare la standardele europene.

În aceeași ordine de idei subliniem că Asociația pentru Politică Externă din Moldova este una dintre principalele structuri neguvernamentale în domeniul politicii externe, propunându-și să susțină procesul de europenizare și soluționare a problematicii transnistrene. Obiectivele sunt valorificate prin proiecte care au drept scop îmbunătățirea calității dezbaterilor în domeniul politicii externe, stabilirea platformelor de analiză, furnizarea studiilor independente de înaltă calitate pe subiecte ce se referă la politică externă și procese internaționale care afectează interesele Republicii Moldova, fiind destinate factorilor de decizie, agenților diplomatici și publicului larg interesat [78].

Altă organizație neguvernamentală reprezentativă care desfășoară pe larg un șir de programe în materie de monitorizare a guvernării, alegerilor și partidelor politice este Asociația ADEPT, a cărei obiective în domeniile date urmăresc realizarea eficientă a strategiilor guvernamentale orientate spre dezvoltarea social-economică și democratizarea societății, consolidarea instituțiilor democratice și încurajarea participării cetățenilor în procesul decizional. Acțiunile desfășurate sunt prezentate opiniei publice prin publicații tematice: „Evoluția pluripartidismului pe teritoriul Republicii Moldova”, autori fiind M. Cernencu și I. Boțan, „Partide, alegeri, compromisuri”, „Moldova și Uniunea Europeană în contextul Politicii Europene de Vecinătate”, „În ce măsură Politica Europeană de Vecinătate este o ofertă substanțială pentru Republica Moldova?”, elaborate de S. Bușcăneanu [79].

În baza materialului supus investigației științifice putem face o concluzie preliminară, rezumată la următoarele: cercetarea activității partidelor politice prin prisma analizei prevederilor programatice de politică externă reprezintă un segment relativ nou, abordat mai puțin sau doar tangențial cu alte subiecte. Prin studiile realizate, cercetătorii științifici și

analizii au manifestat interes deosebit față de activitatea partidelor politice pe dimensiunea politicii externe, punând în lumină și imprimând valoare adăugată importanței și participării lor în procesele de cooperare bilaterală și multilaterală. Subiectul ce vizează componentele de politică externă în activitatea partidelor politice din Republica Moldova este mai puțin valorificat în literatura de specialitate, dat fiind că dimensiunea este mai puțin vizibilă pe motivul că au fost realizate mai puține activități de acest gen, impulsionearea lor producându-se, cu precădere, în ultimii ani, când pe agenda zilei a revenit problema opțiunii geopolitice și vectorului de dezvoltare a Republicii Moldova, abordate în contextul formării coalițiilor guvernamentale și activizării opoziției, atât parlamentare, cât și extraparlamentare.

Bibliografie:

1. Enciu Nicolae. Politologie. Curs universitar. Chișinău: CIVITAS, 2005, 384 p.
2. Burke Edmund. Reflecții asupra Revoluției din Franța. București: Nemira, 2000, 336 p.
3. Constant Benjamin. Despre libertate la antici și la moderni. Iași: Institutul European, 1996, 233 p.
4. La Palombara Joseph. Weiner Myron. Political parties and political development. Princeton: Princeton University Press, 1969, 487 p.
5. Duverger Maurice. Les partis politiques. Paris: Armand Colin, 1951, 476 p.
6. Gusti Dimitrie. Partidul politic. Sociologia unui sistem al partidului politic. În: Doctrinile partidelor politice. București: Garamond, 1996, 424 p.
7. Reilly Benjamin. Nordlund Per. Political parties in conflict-prone societies: regulation, engineering and democratic development. New York: United Nations University Press, 2008, 341 p.
8. Janda Kenneth. Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives. Adopting party law. Washington, DC: National Democratic Institute for International Affairs (NDI), 2005, 38 p.
9. Yılmaz Ensar. Sociology of political parties' closure regime. În: African Journal of Business Management. 2009, nr. 3 (12), p. 831-835.

10. Fernandes Vasco. Indifference and Political Parties. În: Durham Anthropology Journal. 2005, nr. 13(1).<http://community.dur.ac.uk/anthropology.journal/vol13/iss1/fernandes/fernandes.html> (vizitat 24.01.2015).
11. Reiter Howard. The Study of Political Parties, 1906–2005: The View from the Journals. În: American Political Science Review. 2006, nr. 4, p. 613-619.
12. Goren Paul. Party Identification and Core Political Values. În: American Journal of Political Science. 2005, nr. 4, p. 882–897.
13. Schwartz Antoine. La résistible dérive oligarchique. În: „Le Monde diplomatique”. 2012, nr. 9, p. 4-6.
14. Ibarra Pedro. Democracia participativa y desarrollo humano. Madrid: Dykinson, 2007, 283 p.
15. Tănăsă Ruslan. Votul afectiv în spațiul electoral al Republicii Moldova. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. Chișinău: CEP USM, 2003, p. 109-117.
16. Peru-Balan Aurelia. Sistemul partidist și leadershipul politic. În: Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală Andrei Lupan, 2015, 480 p.
17. Зевелёва А. Свириденко Ю. Шеляхаева А. Политические партии России: история и современность. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000, 631 p.
18. Nica Constantin. Sisteme de partide contemporane. București: Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, 2010, 392 p.
19. Moșneaga Valeriu. Rusnac Gheorghe. Republica Moldova: alegerile parlamentare (1994) și geografia politică a electoratului. Chișinău: CEP USM, 1997, 190 p.
20. Protsyk Oleh. Bucataru Igor, Volentir Andrei. Competiția partidelor în Moldova: Ideologie, organizare internă și abordarea conflictelor etno-teritoriale. Chișinău: CEP USM, 2008, 204 p.
21. Ciobanu Ion. Regimul juridic al organizării și funcționării partidelor politice în Republica Moldova: Aspecte politico-juridice comparate. Chișinău: Print Caro, 2013, 142 p.
22. Volnițchi. Igor. Istoria partidelor din Republica Moldova (1991-2009). Chișinău: Tipogr. Centrală, 2010, 312 p.
23. Burstein Paul. Linton Aprilie. The impact of political parties, interest groups, and social movement organizations on public policy: some

- recent evidence and theoretical concerns. În: Social Forces. 2002, nr. 2, p. 381-408.
24. Мошняга Валериу. Руснак Георге. Парламентские (2001) выборы в Республике Молдова: специфика, результаты, электоральные стратегии и технологии. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI, Chișinău: CEP USM, 2001, p. 28-98.
 25. Мошняга Валериу. Руснак Георге. Тэнасэ Руслан. Парламентские (2005) выборы в Республике Молдова: специфика, стратегии, результаты. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXX, Chișinău: CEP USM, 2005, p. 61-120.
 26. Peru Aurelia. Tendințe și strategii de imagine în electorala 2005 (cazul Republicii Moldova). În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIX, Chișinău: CEP USM, 2005, p. 43-51.
 27. Popovici Anatolie. Sandu Ion. Influența factorului extern asupra strategiei și tacticii partidelor politice din Republica Moldova în Electorala-2005. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXXI, Chișinău: CEP USM, 2005, p. 162-173.
 28. Тăнасă Руслан. Rolul antipropagandei în campania electorală (electorala 2001). În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI, Chișinău: CEP USM, 2001, p. 131-137.
 29. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Alegerile parlamentare (2001) și reflectarea campaniei electorale în ziarele guvernamentale “Moldova Suverană” și “Nezavisimaia Moldova”. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI, Chișinău: CEP USM, 2001, p. 112-120.
 30. Solomon Constantin. Tipuri și forme de agitație electorală în campania pentru alegerile parlamentare anticipate din 2010 în Republica Moldova. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea LIII, Chișinău: CEP USM, 2011, p. 130-147.
 31. Midrigan Pavel. Partidele politice din Parlamentul Republicii Moldova. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXVIII, Chișinău: CEP USM, 2005, p. 52-60.
 32. Тăнасă Руслан. Midrigan Pavel. Comportamentul coaliționist al partidelor politice din Republica Moldova. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXVIII, Chișinău: CEP USM, 2005, p. 129-136.

33. Arseni Alexandru. Legitimitatea puterii de stat: fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane. Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2015. 301 p.
34. Enea Viorel. Partidele politice în România postdecembristă: realități și probleme. Autoreferat al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2008, 19 p.
35. Ciocan Iurie. Partidele politice în sistemul relațiilor de putere (cazul Republicii Moldova). Autoreferat al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2008, 19 p.
36. Midrigan Pavel. Partidele în sistemul politic al Republicii Moldova. Autoreferat al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2006, 17 p.
37. Rusu Rodica. Dimensiunea ideologică a procesului politic în Republica Moldova. Autoreferat al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2007, 19 p.
38. Bucataru Igor. Instituționalizarea partidelor politice din Republica Moldova: studiu interdisciplinar. Autoreferat al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2005, 19 p.
39. Bucataru Igor. Instituționalizarea partidelor politice: aspecte teoretico-metodologice. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXVIII, Chișinău: CEP USM, 2005, p. 7 -27.
40. Bucataru Igor. Contextului istoric și socio-cultural al procesului de constituire al sistemului pluripartidist din Republica Moldova. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXV, Chișinău: CEP USM, 2004, p. 22-35.
41. Sârghi Dumitru. Ilașciuc Dinu. Problema partidelor politice în organizația politică a societății capitaliste contemporane în viziunea cercetătorilor sovietici (anii 60-70). În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIII, Chișinău: CEP USM, 2000, p. 194-205.
42. Moraru Victor. Enea Viorel. Rolul instituționalizării partidelor în consolidarea democrației. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXXIX, Chișinău: CEP USM, 2007, p. 41-50.
43. Juc Victor. Varzari Pantelimon. Partide politice și organizații neguvernamentale. În: Republica Moldova. Ediția a 2-a revăzută și adăugată. Chișinău: Bons offices SRL, 2010. p. 724-739.
44. Harmel Robert. On the Study of New Parties. În: International Political Science Review. 1985, nr. 4, p. 403-418.
45. Reilly Benjamin. Nordlund Per. Op. Cit., 341 p.

46. Juc Victor, Josanu Yuri, Rusandu Ion. Sisteme politice tranzitorii din Europa de Sud-Est. Chișinău: Institutul de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2008, 204 p.
47. Saca Victor. Fenomenul transformăției partinice în societatea post-sovietică (cazul Republicii Moldova). În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI, Chișinău: CEP USM, 2003, p. 82-99.
48. Molenaar Fransje. The Development of European Standards on Political Parties and their Regulation. Working Paper Series on the Legal Regulation of Political Parties. 2010, nr. 4, 60 p.
49. Zaslavskaya Natalia. Gubalov Nicolai. Contemporary supranational political parties in the European Union: an analysis of major tendencies. În: Vestnik St. Petersburg University. 2013, nr. 6, p. 106-116.
50. Șandru Lavinia. Rolul partidelor politice europene în contextul democrației europene. În: Revista de Științe Politice și Relații Internaționale. 2011, nr.3, p. 5-24.
51. Midrigan Pavel. Partidele politice în procesul electoral (cazul Republicii Moldova) În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXX, Chișinău: CEP USM, 2005, p. 121-135.
52. Solomon Constantin. Piroșca Alina. Alegerile parlamentare din Republica Moldova și din România. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea LVIII, Chișinău: CEP USM, 2012, p. 106-128.
53. Anikin Vladimir. Solomon Constantin. Republica Moldova: alegerile, puterea, societatea civilă. Chișinău: Sirius, 2011, 112 p.
54. Juc Victor. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Teză de doctor habilitat în politologie. Chișinău, 2012, 263 p.
55. Varzari Pantelimon. Elita politică și birocrăția în contextul realizării reformelor democratice (cazul Republicii Moldova). Chișinău: Pontos, 2013, 366 p.
56. Juc Victor. Josanu Yuri. Rusandu Ion. Op. cit., 204 p.
57. Ilașciuc Dinu. Colaborarea cu organizațiile internaționale în viziunea formațiunilor social-politice din Republica Moldova. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII, Chișinău: CEP USM, 2002, p. 190-197.

58. Vasilescu Grigore. Sarcini și mecanisme interne de integrare europeană a Republicii Moldova. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2008, nr. 1, p. 48-64.
59. Juc Victor. Politica externă. În: Republica Moldova. Ediția a 2-a revăzută și adăugată. Chișinău: Bons offices SRL, 2010. p. 706 -715.
60. Juc Victor. Cojocar Gheorghe. Politica externă. În: Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală Andrei Lupan, 2015, 480 p.
61. Liberti Fabio. Le Conseil de l'Europe, outil négligé. În: Le Monde diplomatique. 2015, nr. 1, p. 19-20.
62. Berbeca Veaceslav. Argumente în favoarea aderării Republicii Moldova la NATO. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2007, nr. 3. p. 60-64.
63. Gorincioi Radu. Elaborarea noii concepții de securitate națională prin prisma cooperării cu Alianța Nord-Atlantică. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2007, nr. 3. p. 14-25.
64. Coropcean Ion. Cooperarea Republicii Moldova cu NATO: dimensiunea militară. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2007, nr. 3. p. 26-29.
65. Mîtcu Silvia. Activități nemilitare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord în contextul transformării relațiilor internaționale postrăzboi rece. Teză de doctor în științe politice, Chișinău, 2014, 164 p.
66. Armașu Vitalie. Rolul NATO în procesul de implementare a politicii antiteroriste a Republicii Moldova. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2007, nr. 3. p. 30-33.
67. Serebrean Oleg. Perspectivele geostrategice ale Republicii Moldova. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2007, nr. 3, p. 34-53.
68. Cebotari Svetlana. Saca Victor. Configurarea politicii externe a Republicii Moldova în spațiul integraționist european. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2007, nr. 4, p. 53-74.
69. Conacu Vasile. Problemele actuale ale politicii Republicii Moldova privind procesul de integrare europeană. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2008, nr. 2-3, p. 109-113.
70. Solomon Constantin. Cadrul normativ-legislativ de realizare a politicii externe a Republicii Moldova. În: Studii internaționale. Viziuni din Moldova. 2008, nr. 2-3, p. 95-101.

71. Andrieș Vasile. Dimensiuni politice ale procesului de integrare europeană. Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2009, 146 p.
72. Cebotari Svetlana. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste: interese și priorități. Autoreferat al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2007, 22 p.
73. Rotaru Veronica. Politica externă a Republicii Moldova în contextul dimensiunilor morale: realități și deziderate. Autoreferat al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2013, 31 p.
74. Borș Vladimir. Diplomația Republicii Moldova în perioada anilor 1944-2001. Autoreferat al tezei de doctor în științe politice. Chișinău, 2002, 31 p.
75. Publicații periodice. Buletin de politică externă.
<http://www.viitorul.org/lib.php?l=ro&idc=358&t=/PUBLICATII-PERIODICE/Buletin-de-politica-externa&> (vizitat la 10.07.2014).
76. Republica Moldova-Uniunea Europeană.
<http://politicon.md/articole/rm-ue> (vizitat 10.07. 2014).
77. Publicații. Moldova și Uniunea Europeană.
<http://www.ipp.md/category.php?l=ro&idc=160 &nod=1> (vizitat la 14.07.2014).
78. Despre APE. <http://www.ape.md/pageview.php?l=ro&idc=147> (vizitat la 10.07.2014).
79. Publicații. <http://www.e-democracy.md/publications/> (vizitat la 17.07.2014).

**SUGESTII PE MARGINEA UNOR COMENTARII
(TIGHINA, vara 1992)**

Anatolie BUCUCI
locotenent - colonel, magistru în șt. militare,
Academia Militară a Forțelor
Armate Alexandru cel Bun

Stanislav COVALSCHI
doctor în științe istorice

Rezumat: *În ciuda multor încercări de soluționare a conflictului transnistrean și a contribuției din partea țărilor garante, mediatorilor și observatorilor, încheierea etapei militare nu a însemnat sfârșitul confruntării dintre părți.*

Cuvinte-cheie: *Separatism, Transnistria, cazaci-mercenari, agresori, genocid, falsificarea faptelor, Polemică, realitate obiectivă.*

Abstract: *Despite many attempts of Transnistrian conflict settlement and support from the guarantor countries, mediators and observers, the cease of fire did not mean the end of confrontation between the parties.*

Introducere. Analiza documentelor cheie și a etapelor procesului de negocieri care a început după semnarea de către Republica Moldova și Rusia a înțelegerilor cu privire la încetarea conflictului armat din vara anului 1992 arată, că timpul a lucrat în favoarea Tiraspolului mai curând, pentru că le-a permis liderilor regimului separatist să câștige experiență în autoguvernare și să folosească situația de conflict ca modalitate de mobilizare a populației, lărgirea bazei sale sociale și consolidarea puterii politice. În acest context polemica dintre A. Munteanu și I. Dnestreanschi joacă în favoarea separatiștilor transnistreni, din motivul falsificării evenimentelor istoriei contemporane naționale ce sunt greu sau chiar imposibil de confirmat din pricina interzicerii accesului la arhivele transnistrene a savanților din R. Moldova.

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul de elaborare a articolului, au fost utilizate următoarele metode de cercetare: istorice, metoda analizei, sintezei, metoda comparativă. În calitate de materiale științifice au

fost utilizate lucrările istoricilor din R. Moldova, participanții conflictului transnistrean și lucrările adversarului politic – separatist I. Dnestrianschi.

Introducere. În amintirile colonelului dr. Anatol Munteanu, *Sacrificiu și trădare. Războiul de secesiune din Republica Moldova (1990-1992)*, București, 2005, în cap. al IX -lea *Campania în Tighina*, sunt expuse viziuni proprii a evenimentelor într-o formă declarativă, emoțională. De inexactitate căruia s-a folosit I. Dnestreanschi, în trecut adversar militar - separatistul, infanteristul, milițianul - cum se prezintă, care în studiul său: *Кампания в Тигине. Приложение 3, (Жертвоприношение и предательство. Война на разделение в Р. Молдова 1990 -1992. Перевод с румынского на русский язык с комментариями, курсив)* își expune viziunea sa la mersul conflictului armat.

Voi încerca să-mi expun viziunea personală față de unele evenimente, să precizez și posibil cu ajutorul faptelor să dezmetesc unele incorectitudini expuse de autorii A. Munteanu și I. Dnestrianschi.

Rezultatele obținute și discuții. Așadar, pe marginea celor descrise pe pag. 2, în polemica dintre A. Munteanu și I. Dnestreanschi, consider că, cu armamentul acaparat de voluntarii moldoveni din unitatea militară de la Cocieri (80 pistol-automate AK, 20 pistoale, S.C.), **nu** a fost posibilă formarea rapidă a Armatei Naționale.

Amintim, că la 23 martie 1992, conform acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și mareșalul Șapoșnicov (Ministrul Apărării al Federației Ruse), toată tehnica și inventarul militar de pe teritoriul fostei RSS Moldovenești, trece sub jurisdicția R. Moldova, armamentul era destul de imens, însă majoritatea tehnicilor militare a fost demontată și scoasă din funcție conform ordinului comandantului Armatei a 14-a, generalului I. Netcecev (care singur recunoaște faptul dat). Iar la 1 aprilie 1992, conform ordinului Nr. 320 a lui B. Elțin, Președintele Federației Ruse, unitățile Armatei a 14-a de Gardă dislocate în Transnistria devin parte componentă a Ministerului Apărării F. Ruse. Contrariul acestor decizii nu a jucat rolul pozitiv și nu a permis formarea rapidă a Armatei Naționale, cum ne declară I. Dnestreanschi.

La începutul operațiunilor militare, mai 1992, Armata Națională a R. Moldova dispunea numai de 51 de ofițeri²⁶. Unitățile de infanterie nu dispuneau nici de 80% din efectivul de ofițeri, avioanele de la Mărculești au

²⁶ Косташ И., *Дни затмения. Хроника необъявленной войны*, Кишинев, Универсул, 2010, стр. 405.

fost lăsate în voia coartei și părăsite de aviatorii și efectivul tehnic. Unitățile de artilerie și depozitul de muniții din Ungheni au fost pur și simplu părăsite. În luna noiembrie 1990 de pe teritoriul R. Moldova au fost retrase de către militarii ruși 233 tancuri T-64 și T-54Б, 168 mașini blindate.

La 14 martie 1992, gardiștii în frunte cu I. Costenco, în prezența personală a lui I. Smirnov (liderul separatiștilor transnistreni), au devastat depozitul unității militare ruse de la Parcani, de unde au fost scoase: 1307 pistoale - automate AK și 1.5 milioane de cartușe la ele, 255 pistoale PM, 20 aruncătoare de grenade ПИГ. Munițiile rămase au nimerit în minele cazacilor mercenari.

În 2001 în centrul Moscovei, a fost grav rănit Deputatul Dumei de Stat al F. Ruse, I.Codzoev, arma a rămas la locul crimei, identificată după număr (pistol-automat AK), sa constatat că era arma furată în 1992 din unitatea rusă din satul Parcani²⁷.

Din luna noiembrie 1991 până în august 1992, din depozitele Armatei a 14-a ruse, gardiștii au primit 10951 de automate AK (din 46 mii, ce erau depozitate acolo), 1365 pistoale (majoritatea lor fiind modelul TT, solicitate de structurile criminale), 453 mitraliere, 262 aruncătoare de mine, 19 tancuri, 51 mașini blindate, 15,5 milioane de cartușe și echipament militar. Însuși I. Smirnov a semnat actul inventarierii date petrecute de militarii ruși, deja după terminarea operațiunilor militare în septembrie 1992²⁸.

Pe pag. 3, din polemica lui A. Muntean, I. Dnestreanschi declară, că până la 20 iunie 1992, Armata a 14-a nu a participat în conflictul militar, și numai după 23 iunie, când comandantul armatei devenit A. Lebedi, soldații ruși au participat în operațiunile militare de partea separatiștilor²⁹.

Comisia ONU a înregistrat faptul că la 19 mai anul 1992, pe pozițiile separatiștilor la Dubăsari se aflau deja tancuri, artileria armatei ruse. Membrii comisiei au fost martori oculari la deschiderea focului artileriei ruse asupra pozițiilor Armatei Naționale lângă satul Doroțcaia, unde a fost nimicit un pod plutitor cu polițiști moldoveni și muniții.

D-tale, I. Dnestreanschi, poate a uitat cum generalul în rezervă A. Macașov, la 19 mai 1992 în fruntea mulțimii de femei din Tiraspol (bună asociație de aliați - general rus și feministe transnistrene), a acaparat cu forța 9 tancuri și 4 mașini blindate din unitatea armatei ruse. Separatiștii numai în luna mai 1992 din depozitele armatei ruse au primit 14 mașini

²⁷ *Ibidem*, стр. 351.

²⁸ *К лету 1992 года в ПМР*, Веzi: Сайт 14-ой Гвардейской Общевойсковой Армии.

²⁹ *Днестрянский Иван, Кампания в Тигине. Приложение 3*, Веzi: www.artofwar.ru

blindate BTR-70, 2-BRDM, un tun D-30, 8 tunuri de calibru 85 mm, 10 tunuri de calibru 100 mm și 20 camioane militare.

Pe pag.5, unde este vorba de forțele beligerante, I. Dnestreanschi ne confirmă, că în Tighina, la momentul începerii operațiunilor militare active (vineri, 19 iunie 1992, ora 16.30) în oraș era dislocat numai batalionul doi de gardiști (cu efectiv, în total de 400 ostași), secția de miliție, unitatea teritorială de apărare. *În oraș tehnica de luptă la momentul oportun nu era!*, declară el, dar în altă anexă „Bătălia pentru Bender” (Сражение за Бендеры. План о котором не знали и не хотели знать), pe pag.3, dumnealui scrie, că în oraș, la momentul începerii luptelor, la data de 19 iunie, I. Costenco a mobilizat 3-4 mii de ostași. Gardiștii aveau 8-10 mașini blindate, mortare aruncătoare de mine de calibru 82 mm și 2 tunuri. Apoi unde este adevărul d-voastră I. Dnestreanschi?

Dumnealui, în polemica lui A. Munteanu, susține că “... tehnică militară, unități de cazaci în Tighina(pag.6) nu erau!” dar din altă anexă, unde I. Dnestreanschi este redactor și cenzor. Atamanul de cazaci, Vladimir S. ne comunică, că în ziua de 19 iunie, personal șeful gărzii separatiste Șt. Chițac l-a trimis să lupte la Tighina. Atamanul a adunat 31 de cazaci, care au și participat la apărarea Comitetului Executiv orășenesc Tighina, de cazacii grupei lui Driglov, ce luptau în oraș, ne comunică deputatul Parlamentului R. Moldova, G. Volovoi.

Cum luptau cazacii în Transnistria, citiți amintirile atamanului E. Медведев „Кровавое Лето в Бендерах” (записки походного атамана).

Pe pag. 9, d-nul I.Dnestreanschi confirmă, că Armata Națională folosea artileria grea în luptele din oraș, aducând pagube spațiilor locative³⁰.

Eu afirm cu toată responsabilitatea, că în noaptea de pe 19 spre 20 iunie 1992, podul strategic ce unea Tighina cu Tiraspolul era apărat de militarii Armatei Naționale în frunte cu colonelul L.Carasev, care a folosit numai aruncătoare de grenade (ППГ) și numai contra tancurilor ce veneau din Tiraspol, trei din care L. Carasev personal le-a nimicit.

Colonelul L. Carasev a fost primul cavaler al Ordinului *Ștefan cel Mare* primit pentru campania din Tighina și primul căruia decorația nu ia imînat-o Președintele Țării M. Snegur, fapt excepțional în practica etichetului ceremonial statal.

³⁰ Косташ И., *Дни затмения. Хроника необъявленной войны*, Кишинев, Универсул, 2010, стр. 405.

Cum *lucra* artileria grea separatistă, ori rusă (cine mai știe la moment), în zilele de 19 iunie am simțit-o personal. Pe pag.12, I. Dnestreanschi ne comunică că: în ziua de 20 iunie două tancuri cu simbolica rusă luptau deja în Tighina „Ele nu erau ale armatei ruse!”, afirmă el³¹.

Permiteți să vă întreb – Atunci, ai cui erau ele? În altă anexă, el ne informează, că tancurile ruse luptau contra Batalionului de tancuri din România, cu echipaje române,... care s-au strecurat cu mult mai înainte de 19 iunie în oraș pentru a examina terenul de luptă.

Știți bine doar, că Armata Națională nu dispunea (din păcate) de tancuri, în general și în particular la Tighina!

Dezvăluindu-vă polemica, perzînd logica expunerii faptelor ne comunicați pe pag. 13, că în Tighina, la data de 21-23 iunie lupta numai un tanc separatist, ceva mai jos, în text, deja ne comunicați de șase tancuri. Pe pag. 15...*bandiții-voluntari* deformau gloanțele calibru 5,45 mm, pentru a produce răni mai grave. Dl-le Dnestreanschi, oare nu știți, că voluntarii erau înarmați la 100%, cu pistoale automate AK, de calibru 7.62 mm?, pe care le foloseau și separatiștii din cauza cantității suficiente de cartușe de acest calibru! (personal tot așa am procedat).

Deja pe pag. 19, d-voastră deveniți brutal, trecând la personalitatea autorul cărții A. Muntean, pe marginea cerea polemizați. Cel mai frumos epitet este - *lașul colonel A. Muntean*. Ultimule 6 pagini nici nu are rost de amintit, ... *Fasciștii români au întreprins un genocid slavonilor ce locuiesc pe malul sting al Nistrului*.

D-tale I. Dnestreanschi, infanterist și milițian, cum vă prezentați - cu armamentul produs în Rusia, de muncitorii ruși, voi însuși ucideți moldovenii și ruși ce trăiau în Transnistria, apoi cine a dezlănțuit genocidul propriului popor?

Ați venit în ospeție nepoștiți și dictați reguli personale!

În altă anexă, redactată de I. Dnestreanschi „Operațiunile militare în or. Bender. Mărturiile participanților” la finele amintirilor date, ne comunicați datele despre copiii ce au decedat în timpul luptelor în Tighina (Valerii Chiricenco de 14 ani, Ivan și Natașa Bragorencu, Alexandru Licov de 11 ani, uciși de schijele unei mine, când se jucau în curte și Alexei Spânu născut în 1975, ucis de frontişti), *ne învinuiați de calomniile date!* Aveți dovezi oficiale, că atunci când gloanțele și obuzele zburau haotic, anume noi

³¹ *Ibidem*, ctp. 351.

am fost vinovații de tragediile date? Singur mărturisiți „că au fost uciși când se jucau în curte!” și aceasta în timpul operațiunilor militare intense! Unde le-au fost părinții, care consider eu, trebuiau să aibă grijă de proprii copii?

Reproșurile date, le re-adresez vouă, separatiștilor și liderului vostru criminal I. Smirnov, care a săvârșit un atentat de stat, separând o parte componentă a unui stat suveran la acel moment și pentru care fapt trebuia tras la răspundă penală!

Separați vă rog evenimentele și faptele reale de mitologia separatistă, doar știți, că milițian (cum vă numiți), că dreptatea există numai una.

În anexa „Puciul locotenent-colonelului I. Costenco”, d-voastră I. Dnestreanschi, mi-l prezentați pe I. Costenco ca pe un erou național, îi îndreptățiți faptele și deciziile criminale³².

După spusele lui I. Dnestreanschi (în anexa - *Anatema lui M. Bergman*) reiese, că devastarea de către gardiștii lui I. Costenco a eșaloanelor cu tehnica militară rusă ce a venit din Germania este un fapt destoinic.

...Armamentul confisca este vândut , ca pe banii alocați, să se producă armament(!) pentru apărare, si este bine, pentru că, el (Costenco), salariza muncitorii uzinelor din Tighina, care trebuie să-și hrănească familie !³³.

Nonsens! Armamentul modern se vindea, iar din banii primiți era produs alt armament. Nu văd logica d-voastră I. Dnestreanschi! Mai mult ca atât, declarați, că o parte considerabilă din banii primiți de la structurile criminale din Tighina, I. Costenco le folosea pentru apărarea orașului, dar la 19 iunie, în oraș tehnica de luptă nu era, declarați d-voastră, apoi ce fel de apărare fără tehnică, fără armament, fără efectiv de luptă. Unde-i tehnica produsă la uzinale din oraș?

Nimeni nu neagă profesionalismul lui I. Costenco, îi stimează 3 ordine primite în Afganistan, dar omoruri neîntemeiate, jafuri, fărâdelegi care le-a continuat și în Transnistria, asta și a fost cauza pentru care a fost exterminat de pământeanul său I. Smirnov (ambii sunt din Extremul Orient). I. Costenco nu a fost unicul, și consider că a decedat, fiind jertfa unor circumstanțe suspecte și misterioase.

Nu-i cadavru, nu-i nici anchetă penală.

³² Днестрянский Иван, *Кампания в Тигине. Приложение 3*, Vezi: www.artofwar.ru

³³ Днестрянский Иван, *"Путч" подполковника Костенко. Факты и причины. Приложение 5*, Vezi: www.artofwar.ru

La 17 decembrie anul 1992, la secția stării civile din Tighina a fost înregistrată moartea lui I. Costenco, dar mai știe cineva? Posibil o înscenare, poate e viu pe undeva, pe meleagurile Rusiei.

Pe pag.61, în polemica lui A. Munteanu, unde Tatiana M. , își expune durerea sufletească, perzînd soțul la 7 iulie, (când deja forțele militare au fost retrase, dar se mai împușca) care a fost reținut de gardiștii lui I. Costenco, numai pentru că avea în buzunar lei moldovenești, și dispărut în închisoarea batalionului doi al gardiștilor din Tighina. D-ta I. Dnestreanschi scria, (**citez toata fraza**) ... Arestat *întemeiat* (!), însa ce s-a întâmplat mai târziu, și se poate oare de învinovătit de dispariția persoanei date, pe însuși I. Costenco? ³⁴, (apropo, persoana dispărută, a luptat în Afganistan ca și I. Costenco).

Cum luptau gardiștii cu propriul popor, cunoaștem! Pe pag.65, în polemica lui cu A. Munteanu, în amintirile gardistului Andrei G. citim ...ne apropiem de beci (probabil lupta undeva pe teren), aruncăm 2 grenade, explozii, țipete, gemete, ne coborâm în beci, când coala, populația pașnică se ascundea³⁵.

Anexa „Puciul lui I. Costenco” I. Dnestreanschi îl publică recent și uimitor faptul, că de la falsificarea vădită a faptelor și evenimentelor, de la epitetele - *agresori moldo - români, bandiți-voluntari și călăii polițiști*, autorul ajunge la concluzia „...că cu așa falsificare a faptelor - viitor nu vom avea, că reunirea totuși e necesară, dar numai când la putere nu vor fi liderii ce conduc la moment... Cine nu vă permite să începeți procesul? doar declarați, că Transnistria este un stat democrat, cu conducere profesională!

Generalul A. Lebedi la 8 iunie 1994 în interviul ziarului ”Moldova Suverană” afirmă că,... Majoritatea din conducerea Transnistriei există pe contul conflictului, și în afara lui nimic nu reprezintă...

Domnule I. Dnestreanschi, suntem oponenti, și vom rămâne, dar mai răspundeți la o întrebare: Ce ați obținut în acești 23 de ani de independență și suveranitate virtuală?

Economia Transnistriei se menține cu ajutorul dotațiilor umanitare din Rusia (pe care o parte O. Smirnov, feciorul liderului separatist pur și simplu le-a furat). Majoritatea populației Transnistriei au cetățenie rusă, ucraineană, moldovenească, iar pensiile veteranilor le plătește tot Rusia. Viitorul copiilor voștri, ca și ai noștri, nu-i stabil și nici clar în timpul apropiat.

³⁴ Днестрянский Иван, *Анафема Михаилу Бергману. Приложение 7*, Vezi: www.artofwar.ru

³⁵ Днестрянский Иван, *Кампания в Тигине. Приложение 3*, Vezi: www.artofwar.ru

Unsprezece întreprinderi din Transnistria produc armament. La uzina „Pribor” se produc aruncătoare de mine, sisteme reactive BM-21; la uzina „Electromaș”, „Metalorucav” se produc pistoale PM Makarov, TT, PSM, automate AK, AKM; uzina „Electroaparatura”, „Kirov” - aruncătoare de grenade *Muha*, *Gnom*, *Vasilioc*, *Duga*, aruncătoare de mine *Katran*³⁶. care sunt vândute separatiștilor din Caucazul de Nord, și de care cad jertfă confracții voștri - ostașii al Armatei Federației Ruse.

Concluzie. La moment, când Statele Europene s-au unit într-o Comunitate Unică, cu infrastructură unică, la noi, (fosta URSS) merge un proces diametral opus - fărâmițare în regiuni autonome, cătune suverane!

Avem exemplu din istoria Rusiei, dezmembrată în cnezate, 300 ani poporul rus a fost sub jugul și dominația nomadă a *Hoardei de Aur*. Și numai când s-a unit, a obținut independență și dezvoltare multilaterală.

Noi îl avem pe Ștefan cel Mare și Sfânt, care a apărat suveranitatea noastră în decurs de jumătate de secol.

Eu consider, că a venit timpul să dezvăluim evenimentele conflictului obiectiv.

Deschideți arhivele (savanții din R. Moldova nu au acces la documentele perioadei conflictului armat de pe Nistru), ca opinia publică, singuri să-și facă concluziile privind evenimentele tragice a conflictului armat Transnistrean.

³⁶ Косташ И., *Дни затмения. Хроника необъявленной войны*, Кишинев, Универсул, 2010, стр. 354.

TRANSPORTUL RUTIER DE PASAGERI CA OBIECT AL ACTIVITĂȚII DE ÎNTREPRINZĂTOR

Iurie MIHALACHE
doctor în drept, conferențiar universitar,
Decanul Facultății de Drept a USPEE „Constantin Stere”

LE TRANSPORT ROUTIER DE PERSONNES CONSIDERE COMME OBJET DE L'ACTIVITE ENTREPRENEURIALE

Resumé: *Les réalités juridiques de la République de Moldova montrent que la législation sur le transport est incomplète et comporte plusieurs lacunes. Le plus difficile est la situation dans les transports routiers. Récemment, il a été approuvé le Code des transports routiers ajusté à la législation de l'Union européenne. Le nouveau code change le système du transport routier de personnes dans notre pays. Sur la base de la „sélection naturelle”, les petites entreprises vont disparaître, laissant place aux plus viables et de perspective.*

Mots-clés: *transport routier, licence, concurrence, capacité financière, compétence professionnelle, entreprise, autorisation.*

Rezumat: *Realitățile juridice din Republica Moldova dovedesc că legislația din transport este incompletă și comportă numeroase lacune. Cea mai dificilă este situația din transportul rutier. Recent, a intrat în vigoare Codul transporturilor rutiere ajustat legislației Uniunii Europene. Noul cod schimbă radical sistemul transporturilor rutiere de pasageri din țara noastră. În baza „selecției naturale”, micile întreprinderi vor dispărea, lăsând loc celor mai viabile și de perspectivă.*

Cuvinte-cheie: *transport rutier, licență, concurență, capacitate financiară, competență profesională, întreprindere, autorizație.*

Transporturile constituie latura inseparabilă a activității economice a societății umane, „sistemul circulator” al întregii planete și, în același timp, al fiecărui stat, cu obiective specifice și implicații profunde în domeniul prestării de servicii. Satisfacerea necesităților materiale și spirituale ale societății în ansamblul ei, precum și ale fiecărui cetățean presupune deplasarea călătorilor și bagajelor în spațiu și în timp [1]. Existența unei societăți moderne ar fi de neconceput în lipsa acestui sistem, iar odată cu

consolidarea relațiilor economice, transporturile de persoane și bagaje ocupă un loc tot mai important în viața fiecăruia. Aceste servicii se află continuu la dispoziția consumatorilor, fiind oferite de întreprinderi specializate, prin ofertă permanentă, în baza contractului de transport.

Transportul de pasageri în Republica Moldova în cea mai mare parte se realizează cu transportul rutier, cum sunt autobuzele, microbuzele, troleibuzele și taxiurile. Conform datelor Biroului Național de Statistică pe anul 2015, de serviciile agenților de transport pe teritoriul Republicii Moldova în total au beneficiat 239 mln. de pasageri, iar dintre ei majoritatea s-au deplasat cu transportul rutier – 234 mln. (117 mln. cu troleibuze, 113 mln. - autobuze și 4 mln. cu taximetre). În același timp, cu transportul feroviar, care ocupă poziția secundă în clasament, s-au deplasat doar 4,3 mln. de pasageri [2], astfel încât decalajul între transportul rutier și cel feroviar de pasageri este foarte mare. Privilegiul transportului rutier se explică prin faptul că suprafața teritorială a țării noastre este relativ mică, ceea ce avantajează transportul rutier și diminuează accesul altor tipuri de transport, cum sunt cel aerian și maritim. Deși o parte a populației deține în proprietate automobile, cheltuielile curente de întreținere a lor sunt sporite, de aceea mai avantajos se dovedește a fi transportul public în comun [3].

Din punct de vedere doctrinar nu par a fi fondate convingerile profesorului rus *V.Vitreanschi*, că: „trimiterile care se fac la lucrările științifice din sfera transporturilor rutiere publicate acum 40-50 de ani nu ar fi relevante, pe motiv că atunci exista o altă legislație și un alt circuit economic care acum nu mai există” [4]. Aducem argumente că legislația din domeniul transportului rutier se dovedește a fi cea mai stabilă. Regulile ce țin de încheiere și executarea contractului de transport rutier de persoane au rămas în mare parte neschimbate de decenii. Din aceste considerente, utilizarea comentariilor și ideilor expuse în literatura juridică de specialitate de până la anii '90, cu mici excepții, reprezintă valoare științifică și temelie importantă la elaborarea unor cercetări noi.

Realizarea dreptului la desfășurarea activității de întreprinzător se manifestă printr-un ansamblu de acțiuni orientate spre obținerea calității de transportator. În înțeles larg, realizarea dreptului la desfășurarea activității de întreprinzător se manifestă prin înregistrarea subiectului în calitate de întreprinzător, obținerea licenței pentru desfășurarea activității, participarea la concursul pentru acordarea dreptului de deservire a rutei etc. Aceste acțiuni poartă caracter de pregătire, formând prima etapă în procesul de

apariție a operatorului de transport. Anume la această etapă premergătoare participanții întâmpină multiple limitări cu caracter juridico-administrativ.

Dificultăți apar și pe parcursul desfășurării activității de transport. Transportatorul se bazează pe principii de comerț realizând totodată funcția socială de satisfacere a necesităților populației în servicii de transport. Intersele comerciale ale transportatorului se confruntă cu interesele generale ale societății, iar rolul principal în cumularea acestor interese revine statului. Statul asigură securitatea și eficiența funcționării sistemului de transport, respectarea ordinii juridice, creând condiții de beneficiere fără întreruperi de serviciile de transport prin diminuarea la maximum a pericolelor asupra vieții și sănătății persoanelor. Anume statul garantează fiecărui transportator un cadru unic de realizare a drepturilor civile prin: protecția împotriva abuzului din partea autorităților publice, securitatea circulației rutiere, evitarea monopolului, asigurarea condițiilor de concurență loială, coordonarea raporturilor de colaborare cu alți transportatori [5]. Efectuarea transporturilor în condiții de siguranță, realizarea libertății activității de întreprinzător, libera concurență, politica tarifară și protecția împotriva monopolului reprezintă principalele interese publice protejate de stat [6].

Cerințele pentru desfășurarea activității de întreprinzător în domeniul transportului rutier de persoane pot fi clasificate după mai multe criterii. După izvorul de reglementare se disting cerințe stabilite de Codul civil nr.1107/2002, Legea cu privire la înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr.220/2007, Legea privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător nr.451/2001 [7], Codul transporturilor rutiere nr.150/2014 [8], Legea cu privire la protecția consumatorilor nr.105/2003 etc. În funcție de obiectul reglementării juridice, există cerințe cu privire la securitatea în trafic, protecția consumatorilor, concurența loială, confortul pasagerilor, respectarea obligațiilor fiscale. În dependență de stadiul desfășurării activității de întreprinzător se disting cerințe premergătoare, precum: înregistrarea de stat, obținerea licenței, deschiderea conturilor bancare, evidența fiscală etc., și cerințe impuse pe parcursul desfășurării activității de întreprinzător (plata de taxe și impozite, dări de seamă financiară, asigurarea și testarea tehnică a autovehiculelor ș.a.) [9].

Legislația națională din sfera transporturilor rutiere cuprinde atât norme juridice de drept privat, cât și norme de organizare, de administrare, de ordin tehnic etc., motiv pentru care se pune problema de a distinge între dreptul privat al transporturilor și dreptul public al transporturilor. În pofida

faptului că în transportul rutier normele de drept public sunt preponderente, la baza desfășurării activității de întreprinzător stau regulile dreptului privat, iar rolul principal revine normelor dreptului civil [10]. De aici, deducem că un rol important îl au principiul libertății contractuale și principiul egalității juridice a părților (în sensul că se respectă dreptul pasagerului de a alege transportatorul cu care dorește să contracteze).

Caracteristicile activității de întreprinzător în domeniul transportului rutier. Pornind de la definiția prevăzută în Legea nr.845/1992, putem distinge o serie de caracteristici pentru activitatea de întreprinzător în domeniul transportului rutier, și anume: a) este o activitate independentă; b) se efectuează din proprie inițiativă; c) se desfășoară sub denumire proprie; d) pe riscul și sub răspunderea celui care o desfășoară; e) prin intermediul ei se asigură o sursă permanentă de venituri.

a) Activitatea de întreprinzător este considerată o activitate independentă. Ea acordă transportatorului libertate, el activează din voința liberă și în interesul propriu. Vorbind despre independență în desfășurarea activității de întreprinzător, noțiunea trebuie înțeleasă corect. Or, libertatea are anumite limite, ea nu este totală. Transportatorul nu poate face orice dorește, fiindcă în economia de piață libertate absolută nu există. Prin lege transportatorului se impun anumite cerințe: să țină cont de concurența pe piață, să fie înregistrat, să dețină licență pentru genul de activitate pe care îl desfășoară, să dispună de autorizații, certificate, să plătească taxe și impozite statului etc. Mai simplu, prin independență se înțelege faptul că nimeni nu-i poate dicta transportatorului cât să presteze, cum să o facă și unde să-și desfășoare activitatea. El va ști cât să presteze reieșind din cererea și oferta existentă pe piața serviciilor de transport.

b) Transportatorul își desfășoară activitatea din proprie inițiativă. Nimeni nu poate fi obligat să practice activitatea de întreprinzător. Proprietarul singur decide să-și fondeze o întreprindere, își alege de sine stătător genul de activitate, forma juridică de organizare și denumirea. La fel, proprietarul hotărăște ce volum de investiții să facă, cu cine să încheie contracte, la ce preț etc.

c) Oricine dorește să înceapă o afacere în domeniul transportului rutier de persoane, trebuie să se înregistreze sub una din formele de organizare juridică prevăzute de lege (întreprinzător individual, gospodărie țărănească, societatea cu răspundere limitată etc.). În caz contrar, afacerea începută va fi considerată ilegală. Din momentul înregistrării, se consideră că activitatea de întreprinzător se desfășoară sub denumire proprie. Cu alte cuvinte, la data

înregistrării apare un nou subiect de drept, care sub denumire proprie participă la relațiile de comerciale de transport. De exemplu, Întreprinzătorul Individual „Ion Vasiлаșcu”, Societatea cu Răspundere Limitată „Eurolines Moldova”, Întreprinderea de Stat „Trans Bus” etc. Cel care folosește denumirea unui alt transportator este obligat, la cererea acestuia, să înceteze folosirea denumirii și să îi repare prejudiciul. În cazul modificării denumirii, transportatorul este obligat să publice un aviz în „Monitorul Oficial al Republicii Moldova” despre modificarea denumirii și să opereze modificările necesare în Registrul de stat [11], ținut de Camera Înregistrării de Stat.

d) Expresia „pe riscul și sub răspunderea celui care o desfășoară” se explică în felul următor: oricine începe o afacere, pune în circulație anumite valori patrimoniale și depune eforturi pentru a majora costul lor. Dacă calculele întreprinderii sunt greșite, aceasta riscă să nu câștige nimic, dar și să piardă bunurile pe care le-a pus în circulație. În transportul rutier de persoane pot exista următoarele categorii de riscuri: de prestarea a serviciilor de transport (diminuarea nejustificată a tarifelor, stabilirea itinerarului nerentabil, încheierea unor contracte nereușite), de exploatare a autovehiculelor; riscuri care survin din interacțiunea transportatorului cu autogările și stațiile auto, din activitatea contabilă și de dispecerat etc. [12]

e) Prin intermediul activității de întreprinzător se asigură o sursă permanentă de venituri. Cu alte cuvinte, activitatea de întreprinzător trebuie să fie permanentă și aducătoare de profit. Scopul celui care desfășoară o afacere este de a acumula câștiguri stabile, pentru a-și acoperi cheltuielile, a plăti salariile angajaților, a achita taxele și impozitele față de stat și, în sfârșit, de a avea un profit. De aceea, se consideră că activitatea ocazională (întâmplătoare) nu-i va aduce transportatorului câștiguri suficiente. Orice persoană care inițiază o afacere în domeniul transportului rutier tinde să obțină foloase cât mai mari, astfel încât motivul care determină pe cineva să-și înceapă o afacere constă în câștigul personal ce va rezulta din această activitate. *Permanent* se consideră venitul care este obținut în mod regulat sau sistematic.

Calificarea raporturilor de transport ca fiind activitate de întreprinzător. În literatura de specialitate pot fi întâlnite mai multe puncte de vedere cu referire la cerințele pe care trebuie să le întrunească relația de transport pentru a fi calificată drept activitate de întreprinzător. Conform opiniei expuse de profesorul rus *O.Strebcova*, e necesar ca: a) să fie prezente anumite subiecte de drept: operatorul de transport (transportatorul) și

pasagerii (întotdeauna persoane fizice); b) să existe deplasarea pasagerilor de la punctul de pornire la cel de destinație, cu vehicule corespunzătoare și în condiții de siguranță; c) prestarea serviciilor să fie efectuată doar în baza unui contract de transport care, de regulă, se încheie în formă verbală [13]. Cercetătorul *E.Crotova* indică că activitatea de transport rutier trebuie să fie o activitate profesională pentru transportator, adică să se efectuează în scop de profit [14]. Mai multe detalii găsim la doctrinarul român *C.Stanciu* care susține că transportatorul este un profesionist, în sensul că exercită o activitate în mod continuu, asumându-și un risc; are un patrimoniu distinct; este supus unei înmatriculări, autorizări, înscrieri în registre publice pentru opozabilitate față de terți și pentru protecția intereselor acestora [15].

Pentru ca o deplasare să fie considerată activitate de întreprinzător, respectiv să cadă sub incidența normelor din Codul civil și Codul transporturilor rutiere, condiția principală este ca transportatorul să fie autorizat conform legii. Aceasta înseamnă că transportatorul trebuie să fie înregistrat ca subiect al activității de întreprinzător, să aibă licență de activitate, să dețină autorizații și să respecte normele legale cu privire la siguranța și securitatea transportului.

Licențierea activității de transport rutier în Republica Moldova este de competența Camerei de Licențiere. În funcție de tipul activității pe care dorește să o desfășoare, pretendentul poate solicita licență pentru: activitate de transport rutier de persoane prin servicii regulate, ocazionale (inclusiv turistice), regulate speciale, în regim de taxi sau transportul rutier de colete (art.27 alin.(2) din Codul transporturilor rutiere). În prealabil, autoritatea de licențiere verifică dacă pretendentul este înregistrat la Camera Înregistrării de Stat (art.10 alin.(2) lit.(a) din Legea nr.451/2001), are angajat un manager de transport rutier (art.23 alin.(2) lit.(a) și art.48 lit.(j) din Codul transporturilor rutiere), managerul îndeplinește condiția de bună reputație (se confirmă prin declarație scrisă, art.18 și art.23 alin.(2) lit.(a)), deține certificat de competență profesională eliberat de A.A. „ANTA” (art.23 alin.(2) lit.(a) și art.44), dispune de sediu real și efectiv (art.16, art.17 lit.(a) și art.23 alin.(2) lit.(c)), deține în proprietate, locațiune sau în leasing vehicule pentru desfășurarea activității de transport (art.17 lit.(b) și lit.(c), art.23 alin.(2) lit.(d) și art.48 lit.(f)).

Autorizațiile pentru transportul rutier de persoane prin servicii regulate în trafic local, municipal, raional, interraional și internațional se eliberează de către A.A. „ANTA” (art.32 din Codul transporturilor rutiere). Autorizația se eliberează doar aceluia transportator care a obținut, prin

concurs, dreptul de deservire a rutei. Concursul de atribuire a dreptului de deservire se organizează de o comisie specializată și se desfășoară în ședință publică. Pentru rutele în trafic local, municipal și raional, competența organizării și desfășurării concursului revine autorităților publice locale, iar la rutele în trafic interraional și internațional – autorității publice centrale. În transportul de persoane prin servicii ocazionale, autorizații nu există, locul lor fiind preluat de alte documente – carnetul Interbus (pentru statele Uniunii Europene) și carnetul foii de parcurs (pentru statele din Uniunea Vamală), de eliberarea cărora este responsabilă A.A. „ANTA”.

Altă categorie de cerințe ține de siguranța și securitatea transportului. În temeiul prevederilor Codului transporturilor rutiere, A.A. „ANTA” verifică ca operatorul de transport rutier să dispună de: registre de evidență a controlului tehnic zilnic al vehiculelor rutiere, certificate ce confirmă faptul că serviciile de transport rutier sunt prestate în conformitate cu documentele normative valabile în Republica Moldova (certificat de conformitate), contracte de asigurare pentru persoanele transportate și bagajele acestora (art.48 lit.(e), (m) și (o)), vehiculele rutiere să fie dotate cu tahografe și limitatoare de viteză (art.18 alin.(3) lit.(c), art.46 alin.(2), art.49 lit.(1)).

Pe lângă obligațiile specifice, transportatorul are și obligații generale, valabile pentru toți agenții economici, cum sunt: punerea în evidență la inspectoratul fiscal teritorial, obținerea certificatului (codul numeric) de la Biroul Național de Statistică cu privire la corespunderea genului de activitate cu prevederile Clasificatorului Activităților din Economia Moldovei [16], înregistrarea la oficiul teritorial al Casei Naționale de Asigurări Sociale în calitate de plătitor al contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii, înregistrarea la oficiul teritorial al Casei Naționale de Asigurări în Medicină în calitate de plătitor al primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală, deschiderea contului bancar, obținerea autorizațiilor de funcționare (de amplasare a unității comerciale și de prestare a serviciilor sociale eliberat de Primărie, autorizație sanitară eliberată de Centrul de Medicină Preventivă, autorizație de prevenire și stingere a incendiilor eliberată de Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale, cu avizul de la serviciul pompieri referitor la respectarea cerințelor antiincendiare), achitarea de taxe și impozite, dări de seamă periodice către inspectoratul fiscal, biroul de statistică etc.

A doua condiție pentru calificarea unui raport de transport ca fiind activitate de întreprinzător constă în existența contractului de transport. Acesta reprezintă actul juridic în temeiul căruia transportatorul se obligă să

transporte pasagerul împreună cu bagajele lui la punctul de destinație, iar pasagerul se obligă să achite remunerația cuvenită (art.980 din Codul civil). Contractul de transport se încheie doar în cazul transportului în scop comercial (transportul public) și nu se aplică la transporturile care se efectuează în cont propriu și pentru necesități personale; transportul rutier de persoane se efectuează contra remunerație (cu titlu oneros); activitatea de transport este o activitate comercială prin esență, respectiv contractul de transport este comercial prin natura sa; transportatorul este întotdeauna un comerciant, având posibilitatea de a-și alege singur mijloacele de transport, personalul, itinerarele etc. Cu această ocazie, doctrina de specialitate (*E.Matișova, A.Novic* ș.a.) enumeră trei criterii pentru ca încheierea contractului de transport rutier să fie posibilă: a) să fie prezentă deplasarea pasagerilor împreună cu bagajele; b) deplasarea să fie efectuată de către un transportator profesionist, denumit operator de transport rutier; c) transportatorul să presteze serviciile în scop comercial [17].

Potrivit Codului transporturilor rutiere, operator de transport rutier este orice întreprindere care efectuează transport rutier, contra plată, cu vehicule rutiere deținute în proprietate, în leasing financiar sau locațiune și este supusă regimului de licențiere (art.5). Luând în considerație că contractul de transport se încheie doar la efectuarea transportului în scopuri comerciale, rămâne să delimităm care raporturi de transport se efectuează în scopul desfășurării activității de întreprinzător și care se efectuează în interes personal. În acest context, Codul transporturilor rutiere face deosebirea între transporturile rutiere contra cost, în cont propriu și în interes personal. Transportul rutier contra cost este operațiunea de transport efectuată contra plată, prin încasarea unui tarif sau a echivalentului în natură ori în servicii. De partea cealaltă, transporturile rutiere în cont propriu și în interes personal sunt operațiunile de transport efectuate în scopuri necomerciale și fără încasarea tarifului. Conform art.42 alin.(1) din Codul transporturilor rutiere, transportul rutier în cont propriu se caracterizează prin următoarele particularități: a) este o activitate secundară sau suplimentară activității principale a întreprinderii; b) scopul operațiunii de transport este deplasarea persoanelor spre sau de la întreprindere ori între punctele de lucru ale acesteia; c) persoanele transportate sunt angajați ai întreprinderii, scopul transportului fiind în interesul activităților proprii ale întreprinderii.

Aplicarea normelor din Codul civil și Codul transporturilor rutiere. Se constată faptul că normele din Codul civil au o aplicabilitate mai

restrânsă asupra raporturilor de transport și se limitează la acele transporturi care se efectuează contra plată și au la bază contractul de transport. Pentru ca normele Codului civil să-și găsească aplicarea, este necesar ca deplasarea să se efectueze în baza contractului de transport. Nu vor fi aplicabile normele Codului civil în situația când transportarea se face în baza relațiilor de muncă, aceasta fiind o deplasare de serviciu. De exemplu, Uzina de Cement din orașul Rezina este amplasată la 12 km distanță de oraș. În scopul bunei asigurări a procesului de muncă, dimineață și seară administrația uzinei asigură deplasarea gratuită a lucrătorilor. Raporturile respective sunt reglementate de normele Codului muncii.

De asemenea, nu cade sub incidența normelor din Codul civil transportul gratuit. De la această regulă există o singură excepție prevăzută de lege: când transportarea gratuită este efectuată în activitatea de întreținător de cărașul care oferă public serviciile de transport (art.980 alin.(2)). De exemplu, transportarea gratuită a persoanelor care beneficiază de înlesniri la transportul public, precum: veteranii de război, polițiștii, militarii etc. La fel, prevederile Codului civil nu se vor aplica în cazul transportului realizat pentru necesități personale, familiale și de uz casnic.

Pe de altă parte, normele din Codul transporturilor rutiere au un domeniu mai larg de aplicare, deoarece cuprind și transporturile în cont propriu, și activitățile conexe de transport, cum sunt: cele de autogară, de autoservice, de montare, de reparare și verificare a tahografelor, a limitatoarelor de viteză, de cântărire a vehiculelor rutiere, de inspecție tehnică. Normele Codului transporturilor rutiere nu se vor aplica dacă transportul se efectuează *în interes personal*. De asemenea, dispozițiile codului nu-și vor avea aplicare dacă transporturile se efectuează cu *vehicule rutiere*: a căror viteză maximă autorizată nu depășește 40 km/h; utilizate de serviciile forțelor armate, de serviciile protecției civile, de pompieri, de ajutor umanitar, pentru situații de urgență, operațiuni de salvare, misiuni medicale, de forțele responsabile de menținerea ordinii publice; noi sau transformate care nu au fost încă puse în circulație; care au caracter istoric și care sunt utilizate pentru transportul de persoane sau de mărfuri în interes personal; agricole și forestiere (art.5). Astfel constatăm faptul că în timp ce Codul civil se axează asupra raporturilor de deplasare a persoanelor ce apar din contractul de transport, Codul transporturilor rutiere reglementează și acele raporturi de deplasare, care se efectuează în lipsa contractului de transport.

Generalizând cele expuse, ajungem la concluzia că transportul rutier de persoane reprezintă un domeniu important al activității economico-sociale prin intermediul căruia se realizează deplasarea în spațiu a persoanelor și a bunurilor în vederea satisfacerii nevoilor materiale și spirituale ale populației. În procesul desfășurării activității de întreprinzător, interesele publice ale societății și interesele private ale transportatorului rutier sunt corelate: interesul public este chemat să protejeze interesul privat; interesul privat este bazat pe cel public, fără de care primul ar putea să-și piardă din valoare. Rolul principal în cumularea acestor interese revine statului.

Intervenția statului în reglementarea juridică a activității de transport rutier de persoane se manifestă prin: a) stabilirea unui cadru juridic adecvat care să corespundă intereselor sociale de dezvoltare; b) asigurarea respectării legii prin diverse mijloace juridice, inclusiv prin efectuarea controlului de stat pentru constatarea nivelului de respectare a legislației; c) protecția drepturilor și intereselor legitime ale subiecților: operatori de transport și consumatori (pasagerii); d) utilizarea pârghiilor economice de intervenție în activitatea operatorilor de transport, dar fără implicarea distructivă în activitatea obișnuită a acestora.

Menționăm și faptul că odată cu intrarea în vigoare a Codului transporturilor rutiere al R.M., genurile activității comerciale de transport s-au diversificat și exced limitele Clasificatorului Activităților din Economia Moldovei, aprobat prin Hotărârea Colegiului Biroului Național de Statistică nr.20/2009. Luând în considerație acest fapt, recomandăm modificarea punctelor 4921 și 4922 din Clasificator prin substituirea genurilor de activitate existente cu altele noi, precum: transporturi rutiere de persoane prin servicii regulate (4921); transporturi rutiere de persoane prin servicii ocazionale, inclusiv turistice (4922*); transporturi rutiere de persoane prin servicii regulate speciale (4922*); transporturi rutiere de persoane în regim de taxi (4922*); transporturi rutiere de colete (4922*). Totodată, cuvântul „terestru” din Clasificator urmează a fi înlocuit cu termenul „rutier”.

Accentuăm că termenul „cărăuș” din Codul civil al R.M. este un cuvânt arhaic care nu corespunde terminologiei juridice actuale. La etapa elaborării proiectului Codului civil al R.M., o parte din reglementările cu privire la transport au fost preluate din Codul comercial al României în vigoare din anul 1887. Astfel se explică cum cuvântul arhaic „cărăuș” și-a găsit reglementare în Codul civil al R.M. Între-timp, Codul comercial român a fost abrogat, respectiv noțiunea de „cărăuș” a dispărut, deoarece noul Cod

civil român (2011) utilizează noțiunea de „transportator”. Ținând cont de aceste realități și în scopul ajustării vocabularului juridic la terminologia contemporană, recomandăm substituirea cuvântului „cărăuș” din Codul civil al R.M., cu noțiunea de „transportator”.

Problema de ordin terminologic din legislația Republicii Moldova este valabilă și pentru noțiunea „auto” pe care o considerăm inadecvată realităților juridice actuale. Proveniența termenului se datorează cuvântului rus „авто” (avto) care a pătruns profund în legislația națională. Astfel, toate actele normative adoptate după proclamarea independenței Republicii Moldova și consacrate transporturilor rutiere erau desemnate prin sintagma „transport auto”, de exemplu, Codul transporturilor auto nr.116/1998 (abrogat), Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje nr.854/2006, unicul act normativ în care s-a făcut excepție de la rusismul „auto” fiind Regulamentul circulației rutiere nr.357/2009. Paradoxul e și mai evident din moment ce noul Cod al transporturilor rutiere din Republica Moldova adoptat la 17 iulie 2014 exclude din uz cuvântul „auto”, dar păstrează vechea denumire – A.A. „Agenția Națională Transport Auto”. Ținând cont de aceste incoerențe, se recomandă modificarea legislației transporturilor rutiere din Republica Moldova prin substituirea cuvântului rusec „auto” cu noțiunea „rutier”.

Bibliografie:

1. Rotaru-Maslo L. Caracterele și clasificarea contractului de transport rutier. Primele reglementări în domeniu // Revista științifico-practică „Legea și viața”, 2013, nr.10, p.11-12.
2. Moldova în cifre = Молдова в цифрах: Breviar statistic / Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova; col. red.: Spoială L. (preș.), Vâlcov V., Godiac M. – Chișinău: Statistica, 2015, p.64.
3. Mihalache Iu. Dreptul transporturilor: Manual. – Chișinău: Pontos, 2012, p.49.
4. Витрянский В.В. Договор перевозки. – Москва: Статут, 2001, p.278.
5. Лернер Б.Е. Соотношение частных и публичных начал при организации автомобильных пассажирских перевозок // Revista științifico-practică „Эпос” (Federația Rusă), 2013, nr.3, p.32.
6. Войтенков Е.А. Актуальные вопросы правового регулирования и обеспечения безопасности пассажирских перевозок на

- автомобильном транспорте // Юридический мир (Federația Rusă), 2012, nr.3, p.20-21.
7. Legea privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, nr.451 din 30.07.2001 // Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.26-28.
 8. Codul transporturilor rutiere, nr.150 din 17.07.2014 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.247-248.
 9. Позднякова А. Требования, предъявляемые к предпринимательской деятельности по осуществлению перевозок пассажиров автомобильным транспортом // Право и экономика (Federația Rusă), 2008, nr.6, p.18.
 10. Соснова К.В. Новое законодательство в сфере перевозок автомобильным транспортом // Ученые записки: Сборник статей. – Волгоград: Изд-во ВИЭСП, 2010, nr.10, p.366.
 11. Mărgineanu G., Mărgineanu L. Dreptul afacerilor. – Chișinău: Elena-V.I., 2004, p.60.
 12. Кузнецова С.В. Особенности классификации и управления предпринимательскими рисками автотранспортных предприятий // Известия Сочинского государственного университета (Federația Rusă), 2013, nr.2 (25), p.81.
 13. Стребкова О.С. К вопросу о правовом статусе перевозчика по договору перевозки пассажиров автомобильным транспортом // Юридический мир (Federația Rusă), 2011, nr.8 (176), p.35-36.
 14. Кротова Е.В. Современное состояние законодательства, регулирующего пассажирские перевозки автомобильным транспортом общего пользования // Модернизация правового регулирования гражданско-правовых отношений в рыночных условиях: сборник материалов научно-практической конференции. – Уфа: Барсу, 2010, p.79.
 15. Stanciu C. Regimul juridic al transportatorului persoană juridică în contextul noilor reglementări din Codul civil român // Revista de Științe Juridice (România), 2014, nr.1 (vol.25), p.172.
 16. Transportul rutier de pasageri este inclus în rubrica H cu denumirea “Transport și depozitare” și cuprinde trei genuri de activitate: transporturi urbane terestre și suburbane de călători (4921), transporturi cu taxiuri (4922*) și alte transporturi terestre de călători (4922*). Expunându-ne opinia, subliniem că la rubrica transport rutier de persoane Clasificatorul nu corespunde prevederilor legale.

17. Матишова Е.С., Мрясова Ю.Р. Правовые проблемы лицензирования в сфере пассажирских перевозок автомобильным транспортом // Актуальные проблемы права России и стран СНГ: материалы XV Международной научно-практической конференции (Юридический факультет Южно-Уральского государственного университета, 29-30 марта 2013 г.). – Челябинск: Цицеро, 2013, р.382.

**CALIFICAREA NOȚIUNILOR DE MOMENT ȘI LOC AL
ÎNCHEIERII CONTRACTULUI COMERCIAL INTERNAȚIONAL.
REFLECȚII DE NATURĂ CONFLICTUALĂ**

Silvia SAVVA

lector superior universitar

**Catedra de Drept, Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat ”B.P.Hasdeu” din Cahul**

**LA QUALIFICATION DES NOTIONS DE TEMPS ET DE LIEU DE LA
CONCLUSION DU CONTRAT COMMERCIAL INTERNATIONAL.
RÉFLEXIONS DE NATURE CONFLICTUELLE**

Rezumat: *Contractul comercial internațional continuă să fie o problemă mereu actuală prin diversitatea de relații care au la bază acest instrument juridic.*

Mecanismele de determinare a momentului și locului încheierii contractului comercial internațional sunt multiple, caracteristice diferitor sisteme de drept.

Regulile uniforme privind relațiile comerciale internaționale nu au reușit să identifice un procedeu unic de soluționare a acestei probleme, făcându-se apel la regulile de drept internațional privat.

Cuvinte cheie : contract, calificare, lex contractus, efecte juridice

Résumé: *Contrat de commerce international continue d'être un problème toujours présent à travers la diversité des relations qui sont basées sur cet instrument juridique.*

Les mécanismes de déterminer le moment et le lieu de conclusion du contrat de commerce international sont multiples, caractéristiques aux différents systèmes de droit.

Les règles uniformes sur les relations commerciales internationales n'ont pas réussi à identifier de façon unique un processus de résolution de ce problème, donc faisant appel aux règles de droit international privé.

Mots clés : contrat, qualification, lex contractus, des effets juridiques

Sfera relațiilor internaționale ar fi de neimaginat fără existența relațiilor comerciale internaționale. Considerat a fi principalul instrument de desfășurare a acestor relații [1, p.65], contractul comercial internațional

rămîne a fi unul dintre conceptele asupra căruia planează încă o mulțime de semne de întrebare, iar diversificarea și complicarea relațiilor comerciale internaționale ca efect al tendințelor creerii de piețe unice amplifică nelămuririle care pot apărea în legătură cu acest contract. Este înțeles, așadar, interesul manifestat de organismele internaționale de specialitate, dar și de doctrină îndreptat spre elucidarea a cît mai multor controverse, problematici referitoare la negocierea, încheierea, executarea, încetarea contractelor comerciale internaționale.

Una dintre aceste problematici ne-am propus să o abordăm în prezenta lucrare și anume calificarea noțiunilor de determinare a momentului și locului încheierii contractului comercial internațional prin prisma regulilor de drept internațional privat.

Necesitatea demersului nostru este justificată de importanța pe care o prezintă cele două concepte, de faptul că în unele situații legislația conține referiri fie la locul încheierii contractului, fie la momentul încheierii contractului, de care leagă producerea de efecte juridice.

Astfel :

- Codul civil, reglementînd efectele nulității actului juridic, dispune că ” Actul juridic nul încetează cu efect retroactiv din *momentul încheierii*.” [2, art. 219 al.1] ;

- Cu privire la termenul predării bunului se menționează că : ” Vînzătorul trebuie să predea bunul... într-un termen rezonabil calculat de la *data încheierii contractului*...” [2, art.757, al.1, lit.c); 3, art.33];

- ”Persoana care nu beneficiază de capacitate de exercițiu conform legii sale naționale nu este în drept să invoce lipsa capacității de exercițiu dacă are capacitate de exercițiu conform legii *locului de încheiere a actului juridic*...” [2, art. 1590, al.2] ;

- ”Actul juridic încheiat în afara teritoriului Republicii Moldova se consideră valabil din punctul de vedere al formei dacă îndeplinește una din următoarele condiții: a) este respectată *legea locului unde a fost întocmit*...” [2, art.1609, al.1, lit.a)] ;

- ”În lipsa unui consens între părți asupra legii aplicabile contractului, se aplică legea statului cu care contractul prezintă cele mai strînse legături. Se consideră că există astfel de legături cu legea statului în care debitorul prestației, la *momentul încheierii contractului*, își are domiciliul, reședința sau este înregistrat în calitate de persoană juridică.” [2, art.1611, al.1; 4, art.4, p.2], etc.

În măsura în care actul (denumit generic de legiuitor) reprezintă un contract comercial internațional încheiet între absenți apare firească întrebarea: ”Ce înțelegem prin moment al încheierii contractului? Momentul când destinatarul ofertei a luat cunoștință de aceasta și a acceptat-o sau momentul când ofertantul a cunoscut despre acceptarea ofertei?”. Următoarea întrebare este ”Care va fi locul încheierii contractului? Va fi acesta oare sediul ofertantului sau sediul acceptantului?”

În funcție de care va fi răspunsul la aceste întrebări rezultatele vor fi diferite, iar aceasta prezintă importanță deosebită, reflectată inclusiv în literatura de specialitate [5, p.57; 6, p.395; 7, p.183], deoarece raportat la momentul încheierii contractului vom analiza:

- momentul din care operează principiul forței sale obligatorii începând cu care oferta nu mai poate fi revocată; de asemenea, nici acceptarea nu mai poate fi retrasă sau revocată;

- capacitatea părților de a contracta se apreciază în funcție de momentul încheierii contractului; în general, toate elementele de validitate a contractului se apreciază în funcție de acest moment (consimțământ, obiect și cauză, pe lângă capacitate, în cazul căreia, momentul încheierii prezintă relevanță imediată); pe cale de consecință, prin raportare la acest moment, se pot constata cauzele de nulitate a contractului;

- în caz de conflict de legi în timp, momentul încheierii contractului constituie uneori criteriul după care se va stabili legea civilă aplicabilă sau norma conflictuală aplicabilă în dreptul internațional privat;

- momentul încheierii contractului constituie momentul din care încep să curgă anumite termene legale și convenționale, cum sunt: termenul de prescripție extinctivă și termenul suspensiv sau extinctiv de executare a contractului, dacă părțile nu au convenit altfel;

- în contractele translativă având ca obiect bunuri mobile, momentul încheierii contractului marchează transferul dreptului de proprietate sau a altor drepturi reale de la înstrăinător la dobânditor;

- constituie criteriul de determinare a locului încheierii contractului.

Tot astfel, în funcție de cum vom determina locul încheierii contractului vom analiza:

- în situația în care părțile nu au desemnat *lex contractus*, unul dintre criteriile obiective în funcție de care se va desemna legea competentă să guverneze contractului va fi *lex loci contractus*, adică legea în vigoare la locul încheierii contractului în momentul perfectării acestuia;

- dacă părțile nu au prevăzut în contract arbitrajul competent să

soluționeze eventualele litigii ce pot apărea între ele în legătură cu executarea contractului, jurisdicția competentă să soluționeze aceste litigii va fi determinată în raport cu prevederile legii în vigoare la locul încheierii contractului;

- pentru interpretarea contractului se vor lua în considerare uzanțele existente la locul încheierii contractului.

Identificarea celor mai corecte răspunsuri la întrebările de mai sus implică mai întâi de toate o explicație a conceptelor de moment și loc al încheierii contractului comercial internațional privit în ansamblul formelor în care acesta poate lua ființă.

Contractul se încheie în momentul și la locul în care se întâlnesc oferta cu acceptarea și, prin urmare, se formează consimțământul.

În literatura de specialitate se specifică trei ipoteze în funcție de care se determină momentul încheierii contractului :

- ofertantul și acceptantul se află unul în prezența celuilalt ;
- contractul se încheie prin telefon ;
- ofertantul și acceptantul nu se află în același loc, iar contractul se încheie prin corespondență. [8,p. 50]

Dacă în privința primelor două cazuri nu apar dificultăți în determinarea momentului încheierii contractului, acesta considerându-se a fi momentul în care părțile, aflându-se în prezență, fie personal, fie prin reprezentanții lor autorizați sau purtând o discuție telefonică, își exprimă intenția lor de a se lega din punct de vedere juridic, formînd astfel consimțământul, atunci, în cazul celei de-a treia ipoteze apar cele mai multe controverse și acesta pentru că un contract încheiat între absenți se formează în baza unor manifestări de voințe separate: oferta și acceptarea. În funcție de mijlocul de comunicare utilizat, oferta și acceptarea pot ajunge într-un timp mai scurt sau mai îndelungat de la un partener la altul, producîndu-se astfel un decalaj în timp pînă la întâlnirea acestora. Atunci cînd contractul comercial este internațional decalajul poate fi și mai pronunțat, prin urmare nu se cunoaște exact momentul în care s-a format consimțământul.

Din reglementările conținute în legislațiile diferitelor state, precum și în convenții internaționale rezultă o abordare diferită a acestor concepte. Doctrina juridică a sistematizat accepțiunile date în patru sisteme. Distingem astfel: [7, p. 181]

- sistemul emisiunii acceptării sau al declarațiunii - în conformitate cu care se consideră perfectat contractul în momentul în care destinatarul acceptă oferta, manifestîndu-și voința de acceptare (consemnată spre

exemplu într-un proces-verbal al ședinței consiliului de administrație), indiferent dacă a comunicat sau nu acceptarea sa ofertantului.

- sistemul expedierii acceptării - consacră drept moment al încheierii contractului momentul expedierii nemijlocite a răspunsului de acceptare către ofertant. Acest moment poate fi fixat prin data poștei, data trimiterii email-ului, etc.

Adepții acestor două sisteme (Japonia, SUA, Marea Britanie, Peru, etc.) consideră că loc al încheierii contractului între absenți, precum și loc al încheierii contractului prin telefon este sediul acceptantului, și asta deoarece anume în acest loc cele două voințe au coexistat.

- sistemul recepției acceptării - potrivit căruia contractul se consideră încheiat în momentul în care la sediul ofertantului parvine răspunsul de acceptare, fiind nesemnificativ faptul dacă ofertantul a luat sau nu cunoștință despre survenirea răspunsului.

- sistemul informării - consideră contractul încheiat în momentul în care ofertantul a primit răspunsul de acceptare și a luat cunoștință de acest răspuns.

Adepții acestor din urmă sisteme (România, Polonia, Spania, Filipine, R. Moldova) consideră că loc al încheierii contractului între absenți, precum și loc al încheierii contractului prin telefon este sediul ofertantului.

Legiuitorul R. Moldova s-a expus asupra acestui aspect la art. 699 C. civil specificând că: ”Contractul se consideră încheiat în momentul primirii acceptului de către ofertant. Dacă în contract nu este indicat locul încheierii, el se consideră încheiat la domiciliul sau la sediul ofertantului.”

Mențiuni în acest sens se regăsesc și în Convenția de la Viena 1980 unde, la art. 23 se indică că ”Contractul este încheiat în momentul în care acceptarea unei oferte produce efecte în conformitate cu dispozițiile prezentei convenții.” Totodată, la art. 18 al. 2 se stipulează că ”Acceptarea unei oferte produce efecte în momentul în care indicația de acceptare parvine ofertantului.”

Dar cum determinăm momentul și locul încheierii unui contract între parteneri, având sedii în state adevrate a unor sisteme diferite, spre exemplu, contractul încheiat între un comerciant din R. Moldova și un comerciant din Marea Britanie, în care părțile nu au făcut mențiuni cu privire la legea aplicabilă?

Suntem în prezența unui context specific dreptului internațional privat, numit conflict de legi. Soluționarea conflictului de legi pune problema calificării sub aspectul lămuririi termenilor juridici folosiți de normele

conflictuale în momentul în care sistemele de drept aflate în conflict de legi nu folosesc cu același înțeles noțiunile juridice [9, p.234]. Situația astfel creată poartă denumirea de conflict de calificări.

Calificarea reprezintă operațiunea logico - juridică de determinare a sensului exact și complet al noțiunilor juridice care exprimă conținutul și legătura normei conflictuale pentru a vedea dacă un raport juridic se include sau nu în aceste noțiuni [10, p. 54] .

Calificarea poate apărea sub două forme:

- calificarea primară este aceea prin care se stabilește sensul noțiunilor utilizate de conținutul și legătura normei conflictuale, realizată în scopul determinării legii aplicabile raportului juridic. [11, p.91]. În dependență de modul în care se face această calificare se va determina legea competentă a guverna raportul juridic. În cazul nostru, în măsura în care termenii de moment și loc al încheierii contractului se regăsesc în legătura normei conflictuale, aceștia vor fi supuși unei calificări primare care, potrivit regulii generale se va realiza după *lex fori*, adică după legea instanței sesizată cu judecarea litigiului. În acest sens art. 1578, al.1 C. civil al R. Moldova dispune: ”La determinarea legii aplicabile raporturilor de drept civil cu element de extraneitate, se va ține cont de calificarea conceptelor juridice efectuată conform dreptului Republicii Moldova, dacă legea și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu prevăd altfel.”

Așadar, dacă litigiul va fi soluționat în fața unei instanțe din R. Moldova, aceasta va califica termenii în cauză în funcție de legea proprie, și anume aplicând prevederile art. 699 C. civil va stabili că contractul s-a încheiat în momentul primirii acceptului de către ofertant la sediul acestuia, prin urmare, va desemna *lex contractus* ca fiind legea ofertantului.

Soluția va fi total inversă dacă litigiul se va soluționa în fața instanței din Marea Britanie. Aceasta va califica termenii în funcție de legea britanică, stabilind că contractul s-a încheiat la sediul acceptantului în momentul în care acesta a trimis răspunsul său către ofertant, desemnând, deci competența legii acceptantului de a guverna contractul.

- calificarea secundară apare subsecvent calificării primare și se realizează numai în cadrul legii materiale determinată ca fiind competentă odată cu soluționarea conflictului de legi. Ea este o problemă de drept intern și nu afectează soluționarea conflictului de legi. [9, p. 231]. Putem spune că reprezintă operațiunea de stabilire a sensului normei juridice, a drepturilor, obligațiilor și acțiunilor părților, în conformitate cu legea materială internă aplicabilă în cauză, [12, p.51] influențând, așadar soluția pe fond.

În cazul nostru ne punem problema calificării secundare ori de câte ori norma conflictuală a forului ne trimite la un sistem de drept a cărui normă materială conține noțiunile vizate. De această dată calificarea se va face după regulile interne ale statului la al cărui sistem de drept s-a trimis. În această privință art. 1578, al.1 C. civil al R. Moldova dispune: ” La aplicarea legii străine, instanța de judecată stabilește conținutul normelor ei prin atestări obținute de la organele statului străin care au editat-o, ținând cont de interpretarea ei oficială și de practica aplicării ei în statul străin respectiv.

Complexitatea și specificul regulilor de drept internațional privat, diversitatea soluțiilor care pot fi date litigiilor internaționale private în general și celor comerciale interanaționale în special, dau farmec acestor raporturi, făcându-le cu atât mai interesante și trezind curiozitatea cercetătorilor, lăsând de fiecare dată o urmă de îndoială care să genereze noi studii, ipoteze, urmărind ca finalitate elucidarea a cât mai multor particularități caracteristice acestui domeniu.

Bibliografie:

1. Băieșu, A., Rotari, Al., Alexa, O., *Drept comercial internațional. Note de curs*, Chișinău, 1998, 290 p.;
2. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002;
3. Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri de la Viena din 11 aprilie 1980;
4. Convenția privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale de la Roma din 19.06.1980;
5. Filipescu, Ion P. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Actami, București, 1998, 368 p.;
6. Sitaru, D. Al., *Dreptul comerțului internațional. Tratat. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2008, 721 p.;
7. Gribincea, L., *Dreptul comerțului internațional. Tratat*, Tipografia Reclama, Chișinău 2014, 888 p.;
8. Stătescu, C., Bîrsan, C., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ediția a VIII-a, Editura ALL Beck, București, 2002, 493 p.;
9. Predescu, B. M. C., *Drept internațional privat*, Editura Universitaria, Craiova, 2002, 481 p.;

10. Sitaru, D. Al., *Dreptul internațional privat. Tratat* Editura Actami, București, 1997, 478 p.;
11. Babără, V., *Dreptul internațional privat*, Ediția a IV-a, Tipografia ”ELAN POLIGRAF”, Chișinău, 2013, 452 p.;
12. Chelaru, I., Gheorghiu, Gh., *Dreptul internațional privat*, Editura C.H. Beck, București, 2007, 491 p., p. 51;

CONTENCIOSUL FISCAL - SPECIE A CONTENCIOSULUI ADMINISTRATIV

Olesea BLAȘCU
Catedra de Drept,
Universitatea de Stat ”Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul,

Victor BALMUȘ
Centrul de Cercetări Juridice,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM

CONTENTIEUX FISCAL - UNE ESPÈCE DE CONTENTIEUX ADMINISTRATIF

Rezumat: *Lucrarea este dedicată analizei noțiunii de contencios fiscal, specie a contenciosului administrativ, și instituție juridică nouă pentru Republica Moldova, care își găsește, totuși, consacrarea în Legea Supremă a țării. În baza bunelor practici ale statelor europene, precum Franța, Belgia, Italia, România și de a face recomandări pentru ajustarea cadrului legislativ național la practicile menționate.*

Cuvinte-cheie: *fiscalitate, litigiu, contencios fiscal.*

Résumé: *L'œuvre est dédiée à la notion de litige fiscal, espèce de contentieux administratif et nouvelle institution juridique en Moldavie, qui trouve, cependant, la consécration dans la Loi Suprême du pays. Sur la base des meilleures pratiques des pays européens comme la France, la Belgique, l'Italie, la Roumanie et de formuler des recommandations pour ajuster la législation nationale aux pratiques mentionnées.*

Mots-clés: *l'impôt, litige, contentieux fiscal.*

Impozitarea este una din funcțiile cheie tradiționale ale guvernelor naționale, reieșind din faptul că bugetul național se formează din impozite, taxe și contribuții, plătite de către contribuabili în vederea acoperirii cheltuielilor publice.

În același timp, Constituția Republicii Moldova consacră expres în articolul 53 alineatul (1) că *persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei* [1, (1)]. Mai mult,

Legea Supremă garantează că persoana vătămată este protejată prin faptul *statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești* [1, (2)].

Legea contenciosului administrativ, nr.793-XIV din 10.02.2000 stipulează: „*Contenciosul administrativ ca instituție juridică are drept scop contracararea abuzurilor și exceselor de putere ale autorităților publice, apărarea drepturilor persoanei în spiritul legii, ordonarea activității autorităților publice, asigurarea ordinii de drept.*” [2, art. 1].

În contextul eforturilor Republicii Moldova orientate spre o mai amplă integrare în UE, armonizarea legislației și a sistemelor fiscale este de o importanță specială. Procesul de armonizare are loc în două etape – eliminarea tuturor tipurilor de bariere fiscale pentru schimbul de mărfuri, stabilirea, plasamentul și, eventual, alinierea normelor și procedurilor fiscale naționale la normele și procedurile comune adoptate în Uniunea Europeană. La baza acestor două etape se află dezvoltarea treptată a unei administrații fiscale moderne și obiectiv echitabile [3, p. 14].

Potrivit Acordului de parteneriat și cooperare dintre Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte din 28.11.94, Republica Moldova trebuie să *întreprindă măsurile necesare pentru a asigura creșterea graduală a compatibilității legislației sale cu legislația comunitară*”, iar *apropierea legislațiilor va cuprinde mai multe domenii, inclusiv contabilitatea și fiscalitatea întreprinderilor, impozitarea indirectă*, [4, art. 50].

Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014 prevede armonizarea politicilor și a legislației fiscale, în special cooperarea părților *pentru a consolida buna guvernare în domeniul fiscal (principiul transparenței, al schimbului de informații și al concurenței loiale în domeniul fiscal), pentru a facilita colectarea veniturilor fiscale legale, îmbunătăți și dezvolta regimul fiscal și administrația fiscală din Republica Moldova, inclusiv consolidarea capacității de colectare și control, cu un accent deosebit pe procedurile de rambursare a taxei pe valoarea adăugată (TVA), pentru a evita acumularea arieratelor, pentru a asigura colectarea eficace a impozitelor și pentru a consolida combaterea fraudei fiscale și a evaziunii fiscale, pentru a consolida cooperarea și schimburile de experiență în*

combaterea fraudei fiscale, în special a fraudei de tip carusel [5, art. 52-54].

Cu toate acestea în cadrul activității de administrare fiscală pot să apară o serie de dispute născute din încălcarea de către organele fiscale a drepturilor și intereselor legitime ale celorlalte subiecte ale raportului juridic fiscal, care se pot manifesta în cele mai diferite moduri [6, p. 471].

Misiunea acestei lucrări este de a analiza noțiunea de contencios fiscal, instituție juridică nouă pentru Republica Moldova, în baza bunelor practici ale statelor europene, precum Franța, Belgia, Italia, România și de a face recomandări pentru ajustarea cadrului legislativ național la practicile menționate.

Din analiza instituției contenciosului administrativ-fiscal în mai multe state am ajuns la concluzia că în Franța această instituție s-a dezvoltat de-a lungul timpului fiind mult mai complexă decât contenciosul administrativ-fiscal belgian, italian, german și, cu atât mai mult, român, care a cunoscut o dezvoltare mai accentuată după Revoluția din 1989 întrucât în perioada comunistă instituția contenciosului administrativ fiscal a fost suspendată. Apoi o dată cu aprobarea Codului de procedură fiscală și intrarea sa în vigoare la 1 ianuarie 2004 s-a reglementat procedura prealabilă a contenciosului administrativ-fiscal, contestația fiscală. Mai mult Codul de procedură fiscală face trimitere la Legea contenciosului administrativ în ceea ce privește faza jurisdicțională a contenciosului administrativ-fiscal [7, p.41-42].

În Franța, în prezent, instituția contenciosului administrativ-fiscal este reglementată de *Livre des procedures fiscales* [8], cu modificările și completările ulterioare. Acest act normativ reglementează atât procedura prealabilă, cât și procedura jurisdicțională, fie în fața jurisdicției administrative, fie în fața jurisdicției judiciare.

Astfel, potrivit doctrinei franceze în materie, recurgerea la proces presupune o radicalizare a conflictului dintre organele administrației fiscale și contribuabil. De vreme ce aceștia nu își pot rezolva diferendul pe căile administrative tradiționale, unuia dintre ei îi aparține decizia de a sesiza instanța de judecată [9, p. 175].

Sintagma „contencios fiscal” provine din expresia franceză *contentieux fiscal*, care în doctrina franceză, este definită ca fiind ansamblul litigiilor cu caracter fiscal pe care autoritatea judecătorească este chemată să le rezolve cu putere de adevăr legal [10, p.14].

Datorită importanței de care se bucură într-un stat de drept, ca formă de ocrotire a drepturilor fundamentale ale omului în raport cu puterea

publică, noțiunea de *contencios* este din ce în ce mai utilizată în scopul desemnării sensului de contencios administrativ.

Etimologic, accețiunea de contencios își are sorgintea din cuvântul francez *contentieux*, care, la rândul său, provine din latinescul *contenciosus*, cu sensul de „certăreț”, format prin adjectivarea substantivului *contentio*, care însemna „conflict”, „dispută”, „confruntare” [10, p. 4; p. 6.].

Prof. Ioan Santai afirmă că lexemul *contencios* este un neologism care a pătruns în limba română din limba franceză, un cuvânt provenit prin intermediul unuia dintre cele mai uzuale mijloace de îmbogățire a unei limbi – împrumutul lexical [11, p. 279].

Potrivit prof. Tudor Drăganu, etimologic privit, contenciosul administrativ nu ar fi, prin urmare, altceva decât totalitatea mijloacelor juridice puse la dispoziția cetățenilor pentru a putea lupta în vederea restabilirii ordinii de drept, tulburată prin actele juridice și faptele materiale ale organelor administrației de stat, intervenite în aplicarea legilor și în funcționarea serviciilor publice [12, p. 168].

Noțiunile fisc, fiscalitate și sistem fiscal au apărut la o anumită treaptă de dezvoltare a societății, pentru a răspunde unor necesități obiective economico-financiare a statului [13, p. 49].

În dicționarul Le petit Larousse *fiscalitatea* este definită ca *sistem de percepere a impozitelor, ansamblul legilor la care se raportează* [14], iar noțiunea de *fisc* este definită ca *activitate de administrare însărcinată cu calcularea și perceperea impozitelor* [15].

Dan Drosu Șaguna [16, p. 345] privește fiscalitatea prin prisma elementelor componente formate din totalitatea taxelor și impozitelor reglementate prin acte normative.

Abordările teoretice existente, cât și experiența practică permit conturarea concluziei că fiscalitatea definește sistemul de principii, reguli și norme legiferate privind : evidența și gestiunea contribuabililor ; stabilirea, evidențierea și stingerea obligațiilor fiscale ; controlul și soluționarea plîngerilor ; acordarea de asistență fiscală contribuabililor pentru cunoașterea și aplicarea corectă a legislației fiscale [13, p. 49].

Prin urmare, dreptul fiscal are scopul de a asigura un echilibru între interesele, drepturile și obligațiile statului și cele ale contribuabililor în procesul de constituire a veniturilor publice. Astfel, dreptul fiscal este chemat să apere drepturile și libertățile patrimoniale ale contribuabililor împotriva excesului de putere care poate veni din partea administrației fiscale, menire realizată prin intermediul procedurii contenciosului fiscal ca

parte integrantă a contenciosului general – formă de apărare a drepturilor omului [17].

Doctrina franceză atribuie două sensuri ale definiției de contencios fiscal.

În sens îngust, contenciosul fiscal este definit ca fiind :

- ”Ansamblul de litigii care se pot naște în activitatea administrativă. De asemenea este un ansamblu de procedee juridice contribuind la obținerea soluției jurisdicționale a litigiilor pe care o declanșează activitatea administrativă” [18, p.29].

- ”Miza la dispoziția entităților judiciare a tuturor actelor pentru determinarea cuantumului impozitului, lichidării și încasării lui” [19, p.29].

- ”Ansamblu de litigii născute din aplicarea legilor referitoare impozitelor” [20, CONT 1, p.1].

În sens larg, contenciosul fiscal este definit ca fiind :

- ”Ansamblul de proceduri ce vin să soluționeze un litigiu între contribuabil și Administrație care s-au născut în momentul determinării impozitului, lichidării sau încasării lui” [21, p.29].

- ”Puterea de investigare atribuită entității administrative sau judiciare cu privire la un litigiu cu scopul de a se asigura că impozitul a fost stabilit conform legii și de a corecta sau de a anula impozitul în caz contrar” [22, p.29].

- ”Litigii care provin din activitatea administrației fiscale” [20, CONT 1, p.1].

În România, instituția contenciosului administrativ-fiscal este reglementată prin Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 [23] și Codul de procedură fiscală [24].

În vederea realizării unei definiții riguroase a noțiunii contenciosului fiscal, trebuie realizată o abordare teoretică a acesteia atât prin prisma criteriilor dreptului material, cât și a celor ce aparțin dreptului formal. Astfel, în opinia cercetătorului Adrian Fanu-Moca., *din punct de vedere material*, contenciosul fiscal desemnează totalitatea conflictelor de drepturi și/sau interese legitime intervenite între contribuabili și organele administrativ/fiscale ale statului sau ale unităților administrativ-teritoriale, soluționate pe calea unui proces desfășurat în fața unui organ de jurisdicție, cu respectarea principiilor egalității și al contradictorialității [10, p.23-24].

Cercetătoarea Octavia Maria Cilibiu determină că *din punct de vedere formal*, contenciosul administrativ-fiscal poate fi definit trihotomic, și anume: *în sens funcțional*, contenciosul administrativ-fiscal reprezintă

activitatea de soluționare, cu putere de adevăr legal, a litigiilor dintre contribuabili și organele administrativ-fiscale; *în sens procedural* - ansamblul normelor juridice care reglementează procedura de soluționare a litigiilor apărute între contribuabili și organele administrativ-fiscale, iar *în sens instituțional* - ansamblul organelor competente să soluționeze litigiile dintre contribuabili și organele administrativ-fiscale. [9, p. 177].

Potrivit dicționarului juridic, contenciosul fiscal reprezintă o procedură complexă ce presupune un ansamblu de forme prin care se realizează controlul legalității titlurilor de creanță fiscală și al modului de realizare a acestora prin modalitățile specifice de colectare a creanțelor fiscale, exercitate la cererea celor care se consideră vătămați în drepturile sau interesele lor legitime, de către organele administrative fiscale specializate de către instanțele judecătorești [25].

În opinia noastră această definiție necesită o ajustare la cadrul normativ al statelor concrete, de aceea doctrina vine să o completeze. Astfel, potrivit cercetătorului Dascălu D.-D., *contenciosul fiscal reprezintă totalitatea litigiilor dintre organele fiscale și orice alte persoane ale căror drepturi sau interese legitime pot fi afectate în cadrul unei proceduri de administrare fiscală derulate în legătură cu nașterea, stingerea sau modificarea unui raport juridic fiscal, care sunt soluționate de către organele ale Statului cărora legea le atribuie competențe în acest sens și după reguli procedurale specifice* [17; p.395].

Cercetătorul Popa C.-D. definește contenciosul administrativ-fiscal ca *ansamblul căilor de atac împotriva actelor de impunere prin care se solicită diminuarea sau anularea impozitelor, taxelor, a contribuțiilor la fondurile speciale, a majorărilor de întârziere sau a penalităților și amenzilor ori a altor sume constatate și aplicate de către organele fiscale centrale și locale, abilitate, potrivit legii să efectueze acte de control sau de impunere, care se soluționează după o procedură specială de către organe administrative și/sau instanțe judecătorești* [26, p. 300].

În opinia cercetătorului Petrescu R.-N. *într-un stat de drept, instituția contenciosului administrativ reprezintă forma democratică de reparare a încălcărilor legii săvârșite de către organele și autoritățile administrative, de limitare a puterii arbitrare și discreționare a acestora și, nu în ultimul rând, de asigurare a drepturilor individuale și a libertăților fundamentale ale administrațiilor* [27, p. 341].

Analizând definițiile menționate supra, considerăm că definițiile formulate în sens larg sunt cele mai concludente. Cu toate acestea, în toate

definițiile studiate putem identifica trei elemente comune ce caracterizează contenciosul fiscal: litigiul dintre contribuabil și organele fiscale; contestarea actelor administrative fiscale potrivit unor reguli procedurale specifice; soluționarea litigiului de către organele competente.

Deoarece, potrivit articolului 72 alineatul (3) litera c) din Constituția Republicii Moldova *prin lege organică se reglementează: ... organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a contenciosului administrativ*, venim cu următoarele propuneri de lege ferenda ÷

1. De a modifica Legea contenciosului administrativ, nr.793-XIV din 10.02.2000 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.57-58/375 din 18.05.2000), cu modificările și completările ulterioare:

în articolul 2, termenul ”instanță de contencios administrativ” va avea următorul cuprins: *”instanță de contencios administrativ - tribunalele administrativ-fiscale, colegiile sau completele de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel, colegiul de contencios administrativ și fiscal al Curții Supreme de Justiție, abilitate prin lege cu înfăptuirea controlului judecătoresc al legalității actelor administrative emise de autoritățile publice în activitatea de organizare a executării și de executare în concret a legii, precum și de gestionare a domeniului public”*

2. De a modifica și completa Legea privind organizarea judecătorească nr. 514-XIII din 06.07.1995 (Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.15-17/62 din 22.01.2013), cu modificările și completările ulterioare :

articolul 4 :

alineatul (2) cuvintele ”de contencios administrativ,” se exclud;

se completează cu un alineat nou ”(3) Cauzele privind raporturile juridice de contencios administrativ se examinează de tribunalele admnistrativ-fiscale”.

articolul 25:

alineatul (2) se completează cu litera ”c) Tribunalele administrativ-fiscale”;

alineatul (2) se completează după cuvintele ”Judecătoria Militară” cu sintagma ”Tribunalele administrativ-fiscale”.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, M.Of. nr.1 din 12.08.1994

2. Legea contenciosului administrativ, nr.793-XIV din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.57-58/375 din 18.05.2000
3. Stuart Eugene. Legislația și politica fiscală. Armonizarea legislației Republicii Moldova cu standardele UE. Suport la implementarea acordurilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, Chișinău: Sinectica-Com SRL, 2010, 217 p.
4. Acordul de parteneriat și cooperare dintre Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte din 28.11.94. În: Tratatate internaționale, 1999, vol. 10, p.127
5. Acordul de ssociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. În: Monitorul Oficial nr.185-199/442, 18.07.2014
6. Dascălu Daniel, Tratat de contencios fiscal, București: Hamangiu, 2014, 1031 p.
7. Cilibiu Octavia Maria. Aspecte comparative între contenciosul administrativ-fiscal român și contenciosul administrativ-fiscal francez. În: Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie, 2008, nr. 2, p. 41-44
8. Livre des procedures fiscales,
[http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?](http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069583)
[cidTexte=LEGITEXT000006069583](http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069583), vizitat 04.09.2015
9. Cilibiu, Octavia Maria. Justiția administrativă și contenciosul administrative-fiscal, București: Universul Juridic, 2010, 404 p.
10. Moca-Fanu Adrian. Contenciosul fiscal, București: All Beck, 2006, 458 p.; Prisăcaru V. I. Contenciosul administrativ român, București: C.H. Beck, 1998, 468 p.
11. Santai Ioan. Drept administrativ și știința administrației. Cluj-Napoca: Risoprint, 2000, 375 p.
12. Drăganu Tudor. Introducere în teoria și practica statului de drept, Cluj-Napoca Dacia, 1992, 223 p.
13. Florescu D.A.P., Coman Paul, Bălașa Gabriel. Fiscalitatea în România: reglementare, doctrină, jurisprudență. București: All Beck, 2005, 606 p.
14. Fiscalité.
<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/fiscalit%C3%A9/> 33867, vizitat 01.09.2015

15. Fisc. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/fisc/33861>, vizitat 01.09.2015
16. Șaguna, D.D. Drept financiar și fiscal, București: All Beck, 2003, 608 p.
17. Dascălu Daniel-Dumitru. Contenciosul fiscal. Teză de doctorat (Rezumat), București, 2013 [online]
<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2013Noiembrie/DASCALU%20DANIEL%20DUMITRU%2020Contenciosul%20fiscal/Contenciosul%20fiscal%20Rezumatul%20tezei%20.pdf> (vizitat 27.01.2015)
18. Rousset Michel. Le contentieux administratif, Edition La Porte 1992.
In : Mémoire d'expertise comptable novembre 2006
<http://fr.slideshare.net/essa1988/memoire-contentieuxfiscalmaroc> (vizitat 29.01.2015)
19. Lerouge tire du mémoires de Mohamed Cherkaout, Le contentieux fiscal au Maroc. In : Mémoire d'expertise comptable novembre 2006
<http://fr.slideshare.net/essa1988/memoire-contentieuxfiscalmaroc> (vizitat 29.01.2015)
20. Documentation pratique Francis Lefebvre, Contentieux fiscal, éd. Francis Lefebvre, 1995, CONT IX
21. Boudehraine Abdellah. Le contentieux fiscal, EDMAR 1984. In : Mémoire d'expertise comptable novembre 2006
<http://fr.slideshare.net/essa1988/memoire-contentieuxfiscalmaroc> (vizitat 29.01.2015)
22. Tialati A. Le contentieux fiscal en droit marocain, Edition Al Ahmadia, 1997. In : Mémoire d'expertise comptable novembre 2006
<http://fr.slideshare.net/essa1988/memoire-contentieuxfiscalmaroc> (vizitat 29.01.2015)
23. Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004. În : Monitorul Oficial al României nr. 1154 din 7 decembrie 2004
24. Codul de procedură fiscală al României. În : Monitorul Oficial al României nr.941 din 29 decembrie 2003
25. Contencios fiscal. <http://legeaz.net/dictionar-juridic/contencios-fiscal> (vizitat 27.01.2015)
26. Popa C.-D. Noțiunea, natura juridică și importanța contenciosului fiscal. În: Revista de Drept Comercial, 2001, nr.7-8. p. 300-305
27. Petrescu R. N., Drept administrativ, Cluj-Napoca: Cordial Lex, 2001, 656 p.

RENUNȚUL PROCURORULUI LA ÎNVINUIRE ÎN INSTANȚA DE APEL

Dumitru CALENDARI
procuror în Procuratura de nivelul Curții de Apel Cahul,
consilier juridic de rangul al III-lea,
master în drept

WITHDRAWAL OF PUBLIC PROSECUTORS FROM CHARGES IN THE COURT OF APPEAL

Abstract: *The article highlights the issue of possible withdrawal of public prosecutors from charges in the court of appeal as a guarantee of legality and validity of support of public prosecution.*

Key words: *public prosecutor; accusation; legality; withdrawal from charges.*

Rezumatul: *În articolul se descrie posibilitatea renunțării la învinuire de către procurorul în instanța de apel ca garanție legalității și temeiniciei susținerii acuzării de stat.*

Cuvintele cheie: *procuror, învinuirea, legalitatea, renunțul la învinuire.*

Reprezentarea învinuirii în instanțele judecătorești constituie o atribuție constituțională de bază a procurorului [1].

Această activitate urmează a fi desfășurată la un înalt nivel profesional, contribuind real și eficient la justa examinare a cauzelor penale, în scopul protejării persoanei, societății și statului de atentatele criminale, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie condamnată.

La ora actuală procesul judiciar penal servește drept garanție pentru stabilirea adevărului, datorită principiului contradictorialității, adică al confruntării a două părți opuse prin polemică, argumente când fiecare circumstanță se examinează, iar fiecare probă se verifică atât prin prisma acuzării, cât și a apărării [2].

Reprezentînd învinuirea de stat, procurorul se călăuzește de dispozițiile legii și de propria sa convingere bazată pe probele cercetate în ședința de judecată.

Acuzatorul de stat, funcția pe care o are procurorul care participă la judecarea cauzei penale, trebuie să susțină învinuire în măsura în care este dovedită. Poziția acuzatorului nu trebuie să fie legată de concluziile indicate în rechizitoriu sau actului de învinuire. Orice poziție a procurorului trebuie să corespundă legii și să fie întemeiată. În caz contrar procurorul trebuie să renunțe la învinuire.

În anumite situații procuror este obligat să renunțe la acuzare de stat, în virtutea principiului autonomiei procesuale, or scopul procesului penal – este pedepsirea persoanei vinovate, și inadmisibilitatea tragerii la răspunderea penală și condamnarea persoanei nevinovate.

Trebuie de menționat, că procurorul poate renunța la învinuire nu numai în situația când probele, chiar și cele suplimentare, nu confirmă învinuirea, dar și atunci când probe nu sunt destule pentru a face concluzia despre comiterea infracțiunii de către inculpatul și vinovăției lui.

Studierea practicii renunțării procurorului la învinuire de pînă la 2003 ne demonstrează că acuzatorii de stat realizau această prerogativă, materializînd-o prin cerere de renunțare la învinuire, demers privind renunțarea la învinuire și ordonanță despre renunțarea la învinuire. Din reglementările în vigoare deducem că renunțarea la învinuire trebuie materializată printr-o ordonanță motivată a acuzatorului de stat [3].

Renunțarea procurorului la învinuire atrage adoptarea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare sau de încetare a procesului penal.

Centrul de Analiza și Prevenire a Corupției (CAPC), care este o asociație obștească, neguvernamentală, a întocmit un raport de expertiză în care a fost menționat: “proiectul este afectat de grave riscuri de coruptibilitate, de natura să genereze mai multe probleme și nefiind clar dacă va reuși să rezolve problema fortificării principiului prezumției nevinovației. În general, nu este clar în ce mod autorul proiectului a stabilit existența unei probleme în domeniul dat, deoarece nota informativă nu aduce statistici sau exemple din practica națională sau jurisprudența CEDO în cauzele moldovenești din care să rezulte nerespectarea prezumției nevinovației inculpaților, probleme care necesită soluția propusă de proiect.

Printre principalele riscuri atestate în proiect menționăm:

- lărgirea atribuțiilor discreționare ale procurorului în procesul de judecată, în detrimentul direct al principiului independenței judecătorilor;
- dublarea atribuțiilor judecătorului de către procuror, din moment ce renunțarea la învinuire, făcută de procuror va atrage adoptarea formală a unei sentințe de achitare sau încetare a procesului de către judecător;

- dublarea atribuțiilor apărătorului de către procuror, din moment ce sentința de condamnare adoptată de instanță în cazul renunțării procurorului la învinuire poate fi considerată ilegală de către procuror și atacată de acesta în instanțele superioare, în vederea obținerii unei sentințe legale de achitare sau încetare a procesului;

- contradicții cu prevederile Codului de procedură penală, ce reglementează independența judecătorilor și funcțiile / atribuțiile procurorului;

- contradicții cu standardele Consiliului European, cât privește funcțiile specifice procurorului și corelației dintre procuror și judecător, fixate în Recomandarea (2000)19 a Comitetului de Miniștri al statelor membre ale Consiliului European privind rolul urmăririi penale în sistemul de justiție penală [4], adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 6 octombrie 2000 la cea de-a 724-a reuniune a delegaților Miniștrilor [5];

- motivarea inculpaților de a corupe procurorii în cursul procesului judiciar pentru a-i determina să renunțe la învinuire, având în vedere că instanța de judecată va fi lipsită de posibilitatea de a pronunța o sentință de condamnare, chiar dacă va considera că există probe care confirmă savârșirea infracțiunii și vinovăția inculpatului;

- promovarea exagerată a intereselor inculpaților (sub pretextul asigurării prezumției nevinovăției) în detrimentul / cu prejudicierea intereselor victimelor, părților vătămate și părților civile; etc.”[6]. Aici trebuie de menționat că, convingerea intimă a părții vătămate, ca parte în proces, poate să nu coincidă cu părerea procurorului. În cazul renunțării procurorului la învinuire partea vătămată este lipsită de posibilitate de a expune instanței de judecată convingerea sa despre dovedirea în cadrul cercetării judecătorești a vinovăției inculpatului. Acest lucru poate fi considerat ca limitarea dreptului părții vătămate la accesul la un proces echitabil și repararea prejudiciului cauzat.

În procesul penal al SUA, cum și în procesul penal englez, scopul principal este rezolvarea conflictului între persoana care a comis infracțiunea și partea vătămată, iar însăși procesul penal reprezintă un litigiu între învinuitul și acuzatorul care dispun de drepturi procesuale egale. Legislația procesual-penală a SUA, și anume Regulele federale despre probele SUA prevede scopul procesului penal în aflarea adevărului.

Anume prin această se explică că majoritatea cazurilor de modificare a învinuirii în procesul penal al SUA este rezultatul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, care în prezent este o practică răspândită în cadrul

procesului penal al SUA. Această practică este stimulată de Curtea Supremă a SUA deoarece economisește timpul și mijloacele organelor justiției penale, și presupune reducerea cheltuielilor judiciare. Attorney, adică procurorul, de multe ori acceptă încheierea acordului respectiv, deoarece nu este încrezut în temeinicia și legalitatea acuzărilor înaintate, în suficiența și admisibilitatea probelor existente.

Însă, legislația SUA nu prevede nimic despre renunțul procurorului la învinuire. După reguli generale, attorney, care a primit dosarul spre examinare, în orice moment pînă la pronunțarea sentinței și stabilirii pedepsei de instanță, hotărîrea instanței cu jurați, poate să renunțe la acuzare și să retragă actul de învinuire. În acest caz, dacă procurorul renunțe la învinuire pînă la cercetarea judecătorească, ulterior are dreptul din nou să inițieze procesul penal pentru aceeași infracțiune [7].

Însă, ce trebuie de făcut în cazul, cînd în urma examinării cauzei penale în instanța de apel procurorul participant în cadrul ședinței, a ajuns la concluzia, precum că instanța de fond a adoptat o sentință de condamnare neîntemeiată, și probele cercetate în cadrul ședinței instanței de apel nu dovedesc vinovăția persoanei inculcate. Ce poziție ar trebui să ocupe procurorul în această situație – să renunțe la învinuire sau continuă să insiste asupra învinuirii de stat?

În prezent Codul de procedură penală al Republicii Moldova nu oferă un răspuns clar la această întrebare.

La judecarea apelului se aplică regulile generale pentru judecarea cauzelor în primă instanță, cu excepțiile prevăzute în Codul de procedură penală, Partea specială, titlul II, capitolul IV, secțiunea 1, adică- „Căile ordinare de atac. Apelul”[8].

În conformitate cu art.414 alin.(1) și (2) Codul de procedură penală, instanța de apel, judecînd apelul, verifică legalitatea și temeinicia hotărîrii atacate în baza probelor examinate de prima instanță, conform materialelor din cauza penală, și în baza oricăror probe noi prezentate instanței de apel. Instanța de apel verifică declarațiile și probele materiale examinate de prima instanță prin citirea lor în ședința de judecată, cu consemnarea în procesul-verbal.

Astfel, conform legii procesual-penale, obiectul judecării cauzei penale în ordinea de apel constituie legalitatea sentinței instanței de fond și a încheierilor date în prima instanță, adică nu însăși învinuire, afirmație despre comiterea faptei infracționale de către o persoană, ci hotărîrea privind învinuire.

Legislația, în mod teoretic, nu prevede reglementări privind renunțul de la învinuire în instanța de apel, deoarece, în primul rând, Codul de procedură penală, prevede renunțul acuzatorului de stat la învinuire în instanța de fond, iar în al doilea rând, prevede renunțul procurorului la învinuire, însă nu la sentință de condamnare.

Articolul 320 alin.(5) Codul de procedură penală stipulează, că dacă, în procesul judecării cauzei, ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată nu confirmă învinuirea adusă inculpatului, procurorul este obligat să renunțe parțial sau integral la învinuire. Renunțarea procurorului la învinuire se face prin ordonanță motivată și atrage adoptarea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare sau de încetare a procesului penal.

Însă, cu toate acestea, procurorul este în drept să renunțe la învinuire și în instanța de apel.

Prin ce se întemeiază renunțul de la susținerea acuzării de stat?

În primul rând, începerea urmăririi penale neîntemeiată.

În al doilea rând, constatarea ca fiind inadmisibile principalele probe de acuzare.

Trei, schimbarea probelor de acuzare în instanță de judecată. Nu trebuie de exclus situația, când persoana, care a efectuat urmărirea penală, și acuzatorul de stat în cadrul procesului penal în instanța de apel, diferit apreciază probele administrate pe cauza penală. Renunțul acuzatorului de stat de la învinuire poate fi întemeiată în baza probelor administrate pe cauza penală, care anterior au dus la formarea concluziei despre vinovăția persoanei învinuite, iar după verificarea lor în instanța de apel ele nu par a fi atât de convingătoare cum la faza urmăririi penale. Hotărîrea procurorului de a pune persoana sub învinuire și a expedia cauza penală în instanța spre examinare în fond a fost întemeiată, deoarece urmărirea penală pe o cauza penală a fost efectuată complet și obiectiv, existau probele concludente și suficiente că infracțiunea a fost săvîrșită de către persoană în cauză. Însă, când toate aceste probe au fost verificate în cadrul cercetării judecătorești, convingerea procurorului despre vinovăție nu s-a format și el nu poate cu certitudine afirma că inculpatul este vinovat, deoarece există mari dubii în acest sens.

În al patrulea rând, probele prezentate de către partea apărării, pun la îndoială temeinicia învinuirii. Spre exemplu, la demersul apărării au fost audiați martori noi, care prin declarațiile sale au pus la îndoială sau în genere resping probele, pe care se întemeiază învinuirea.

Circumstanțele prezentate permit să facem concluzia că în cadrul procesului penal pot fi schimbate atât baza faptică, în temeiul căreia a apărut o anumită convingere subiectivă a procurorului despre învinuire, cât și aprecierea probelor deja cunoscute. Atunci în locul convingerii ferme despre vinovăție, pot apărea dubii sau chiar o stare psihologică contradictorie – convingere despre nevinovăție a învinuitului (inculpatului) în instanța de apel. În asemenea situații, acuzatorul este nevoit să renunțe total sau parțial la învinuirea în cadrul instanței de apel.

La părerea noastră, ar fi benevenit ca să fie introduse prevederile respective în Codul de procedură penală a Republicii Moldova privind dreptul procurorului de a renunța la învinuire și în instanța de apel.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994, art.124.
2. Serbinov I. ș.a. Ghidul acuzatorului de stat. Chișinău: Cartier, 2005, p.11.
3. Poalelungi M. ș.a. Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.316.
4. Recomandarea (2000) 19 a Comitetului de Miniștri al statelor membre privind rolul urmăririi penale în sistemul de justiție penală. [citat on-line: 26.02.2016] Disponibil:
<http://www.cj.md/2015/03/05/recomandarea-2000-19-a-comitetului-de-minitri-al-statelor-membre-privind-rolul-urmrii-penale-n-sistemul-de-justiie-penal.html>
5. Dolea I., Zaharia V. Culegere de acte internaționale în domeniul justiției penale. Volumul II. Chișinău: Cartea Juridică, 2011, p.435-441.
6. Renunțarea procurorului la acuzații în instanța de judecată presupune achitarea automată? [citat on-line: 26.02.2016] Disponibil:
<http://www.capc.md/forum/comments.php?DiscussionID=55>.
7. Махов В., Пешков М. Уголовный процесс США (досудебные стадии). Москва: Бизнес-школа “Интел-Синтез”, 1998, с.127-143.
8. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013, art.400-419¹.

МЕЖДУНАРОДНО - ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ГРАЖДАН НА ТРУД

Сергей ЗАХАРИЯ

**Доктор, конференциар университет
Комратский Государственный университет
Юридический факультет
Кафедра «Частное право»**

***Резюме:** Автором в настоящей статье на основании проведенного анализа международно-правовых актов раскрываются основные механизмы обеспечения граждан на труд.*

С принятием Конституции Республики Молдова[1], закрепившей приоритет общепризнанных принципов и норм международного права над внутренним молдавским законодательством, значительно расширились возможности обращения граждан в международные инстанции по защите их прав, свобод и законных интересов.

Согласно ст. 13 Трудового кодекса Республики Молдова №154 от 28.03.2003г.[2], «если международными договорами, соглашениями, конвенциями или иными международными актами, одной из сторон которых является Республика, Молдова, предусмотрены иные положения, чем содержащиеся в трудовом законодательстве, приоритет имеют международные нормы».

Основными источниками обеспечивающие международно-правовые механизмы обеспечения реализаций гражданами права на труд выступают, прежде всего, акты Организаций Объединенных Наций (ООН) и Международной Организаций Труда (МОТ), действующие во всемирном масштабе, и акты, принятые региональными организациями государств.

Главный вклад нормативных актов ООН в международно-правовое регулирование труда заключается в том, что они сформулировали каталог основных прав человека, которые должны содержаться в законодательстве любой страны, претендующей на то, чтобы ее считали цивилизованной. Эти права, бесспорно, относятся к общепризнанным принципам и нормам международного права

В числе провозглашенных ООН основных прав человека — комплекс трудовых прав, закрепленных главным образом в 2 актах: во

Всеобщей декларации прав человека принятая Генеральной ассамблеей ООН 10 декабря 1948 года [3] и в Международном пакте об экономических, социальных и культурных правах от 16 декабря 1966 года.[4]

Во Всеобщей декларации прав человека выделен и сформулирован пакет основных неотъемлемых и неотчуждаемых трудовых прав человека: право на труд; право на свободный выбор работы; право на защиту от безработицы; право на справедливые и благоприятные условия труда; право на равную оплату за равный труд без какой-либо дискриминации; право на справедливое и удовлетворительное вознаграждение, обеспечивающее достойное человека существование для него самого и его семьи и дополняемое при необходимости другими средствами социального обеспечения; право создавать профессиональные союзы и вступать в профессиональные союзы для защиты своих интересов; право на отдых и досуг, включая право на разумное ограничение рабочего дня и на оплачиваемый периодический отпуск.

В Декларации право на труд не расшифровывается, но, судя по тому, что в п. 1 ст. 23 единой строкой идут право на труд, на свободный выбор работы, на справедливые и благоприятные условия труда и на защиту от безработицы, в понятие права на труд с точки зрения Декларации входят (или, по крайней мере, неразрывно связаны с ним) следующие элементы: свобода выбора труда (то есть исключение принудительного труда); защита от безработицы, то есть принятие мер по обеспечению занятости и материальной помощи безработным; право на справедливые и благоприятные условия труда.

Среди социальных и экономических прав, провозглашенных и закрепленных в Международном пакте об экономических, социальных и культурных правах, трудовые права занимают значительное место. В число основных трудовых прав включены: право на труд; справедливые и благоприятные условия труда, включая справедливую заработную плату без дискриминации; удовлетворительные условия существования для работников и их семей; безопасные и здоровые условия труда; одинаковые для всех возможности продвижения по работе исключительно на основе трудового стажа и уровня квалификации; право на отдых; на профсоюзную организацию; забастовку; особую охрану труда и интересов женщин-матерей, детей и подростков.

В Пакте право на труд трактуется, как право каждого человека на получение возможности зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно выбирает или на который он свободно соглашается. Подчеркивается, таким образом, свобода труда, выбора конкретной работы и далее устанавливается обязанность государств не только признать право на труд, но и предпринять надлежащие меры по обеспечению этого права. Это предполагает проведение определенной социально-экономической политики, которая включает программы профессионально-технического обучения, профессиональной ориентации, обеспечение неуклонного экономического, социального и культурного развития и полной производительной занятости в условиях, гарантирующих основные политические и экономические свободы человека.

Помимо вышеуказанных документов, право на реализацию права на труд нашло свое нормативное закрепление в Европейской социальной хартии от 3 мая 1996г.[5] В Европейской социальной хартии понятие права на труд в основном совпадает с формулировками Декларации и Пакта, но вместе с тем в понятие права на труд Хартия вносит некоторые новые элементы и дополнительные нюансы. Она обязывает государства обеспечить эффективное осуществление права на труд. С этой целью предлагается: принять в качестве основной задачи достижение и поддержание настолько высокого и стабильного уровня занятости, насколько это возможно, имея в виду достижение полной занятости; эффективно защищать право работника зарабатывать себе на жизнь, работая по свободно избранной профессии; создать бесплатные биржи труда для всех работников; обеспечить необходимую профессиональную ориентацию, обучение и профессиональную реабилитацию для работников.

В Европейской социальной хартии, право на труд признается непосредственно, однако под этим правом понимается обязанность договаривающихся сторон признать в качестве одной из своих основных целей и обязанностей достижение и поддержание как можно более высокого и стабильного уровня занятости. Это предполагает, что государства должны продемонстрировать, что ими проводится последовательная экономическая политика, конкретно направленная на достижение высокого уровня занятости. Европейской социальной хартии специально фиксируются права на профессиональную ориентацию и профессиональную подготовку. Под профориентацией в

Хартии понимается "услуга по оказанию помощи всем заинтересованным лицам в решении проблем, связанных с выбором рода занятий... с учетом индивидуальных особенностей человека и их соответствия требованиям рынка". Что же касается профессиональной подготовки, то статья 10 Европейской социальной хартии является первым в международном праве договорным положением, гарантирующим профессиональную подготовку не только в периоды экономических кризисов, но и подчеркивающим необходимость непрерывной профессиональной подготовки. С позиций Европейской социальной хартии, напротив, гарантирование занятости населения фиксируется как приоритетная задача государства, в то время как свобода труда подразумевается как очевидное условие свободных экономических отношений в цивилизованном обществе. Проблематика принудительного и обязательного труда относится к юрисдикции не Европейской социальной хартии, а Европейской конвенции о правах человека (статья 4), в которой запрещаются рабство и сходные с ним обычаи. Европейской социальной хартии специально оговариваются механизмы обеспечения трудовых прав граждан. Система контроля за соблюдением Европейской социальной хартии предполагает, прежде всего, национальные доклады, которые включают в себя доклады о применении принятых положений и доклады относительно непринятых положений.[6, с.495-498]

Наряду с Пактом об экономических, социальных и культурных правах в 1966 г. ООН приняла второй международный пакт — Пакт о гражданских и политических правах от 1966г.[7], также ратифицированный нашей страной. Этот Пакт содержит общегражданские права, то есть права общественно-политического характера. К ним отнесены два права по трудовым отношениям: запрет принудительного труда и свободное осуществление права на ассоциацию, включая право на создание профсоюзов. Установлена особая процедура рассмотрения жалоб на нарушения государствами этого Пакта. Такие жалобы, в том числе индивидуальные, рассматривает Комитет по правам человека (г. Женева).

Одним из главных источников международно-правового регулирования обеспечивающих право граждан на труд являются акты, принятые МОТ.

Конвенции и рекомендации МОТ характеризуются внутренним единством и составляют внушительный массив разнообразных норм,

охватывающих широкий круг вопросов и распространяющихся на огромное большинство трудящегося населения. Нормативные акты МОТ выходят за рамки проблематики трудового права, предмета его регулирования. Они включают положения, относящиеся к праву социального обеспечения, свободному времени трудящихся, строительству жилья для работников, их бытовому обслуживанию, статистике труда, профессионально-техническому образованию и профессиональной ориентации, организации и способам деятельности государственных органов по управлению трудом. Многие акты МОТ относятся не только к зависимым (наемным) работникам, но и к независимым работникам, предпринимателям, а в ряде случаев — ко всему населению.[8, с.15]. Декларация основополагающих принципов и прав в сфере труда, принятая в июне 1998 г.[9], сформулировала 4 принципа, соблюдение которых является обязательным для всех государств — членов МОТ независимо от ратификации ими конвенций. Это свобода объединения и действенное признание права на ведение коллективных переговоров; упразднение всех форм принудительного труда; запрещение детского труда, недопущение дискриминации в области труда и занятий.

Таким образом, на основании вышеизложенного можно сделать вывод, что механизм обеспечения права граждан на труд реализуется фундаментальными международно-правовыми актами признанными большинством стран мира, в том числе Республикой Молдова.

В частности все приведенные международные акты обеспечивающие механизм реализаций права на труд в первую очередь провозглашают право каждого человека на получение возможности зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно выбирает или на который он свободно соглашается, а так же выбирать конкретную работу.

Международные механизмы направлены на понуждение государств обеспечить эффективное осуществление права граждан на труд. В частности, принять в качестве основной задачи достижение и поддержание настолько высокого и стабильного уровня занятости, насколько это возможно, имея в виду достижение полной занятости; эффективно защищать право работника зарабатывать себе на жизнь, работая по свободно избранной профессии, создавать бесплатные биржи труда для всех работников; обеспечить необходимую

профессиональную ориентацию, обучение и профессиональную реабилитацию для работников

Библиография:

1. Конституция Республики Молдова от 12.08.1994 // Monitorul Oficial RM №1.
2. Трудовой кодекс Республики Молдова №154 от 28.03.2003.// Monitorul Oficial № 159-162 от 29.07.2003.
3. Всеобщая Декларация прав человека. //Принята резолюцией Генеральной Ассамблеей ООН от 10.12.1948.
4. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах.//Принят 16 декабря 1966 года Генеральной Ассамблеей ООН.
5. Европейская социальная хартия ETS №163 от 3 мая 1996. Страсбург.
6. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. М., 1998.
7. Международный пакт о гражданских и политических правах//Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 года
8. Капша Т. Конвенции МОТ. Как их нормы внедряются в национальное законодательство? //Закон и жизнь,1999, № 6.
9. *Декларация МОТ об основополагающих принципах и правах в сфере труда и механизм ее реализации//Принята Генеральной конференцией Международной организации труда на ее 86-й сессии, Женева, 18 июня 1998 года.*

**НЕОБХОДИМО СОВЕРШЕНСТВОВАТЬ
АДМИНИСТРАТИВНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА
НАРУШЕНИЕ ТРУДОВЫХ ПРАВ**

Борис СОСНА
доктор права, конференциар Европейского университета
Молдовы и Комратского госуниверситета, ведущий научный
сотрудник Института юридических и политических исследований
Академии наук Молдовы
sosnaboris@mail.ru

Валерий ЗДОРОВ
студент юридического факультета
Европейского университета Молдовы
vzdorov.vz@gmail.com

***Резюме:** Авторы рассматривают теоретические нормы и практические аспекты применения законодательства, регулирующего административную ответственность за нарушение трудовых прав.*

При изучении некоторых проблем, касающихся применения законодательства, регулирующего административную ответственность за нарушение трудовых прав, были выявлены пробелы в действующих нормах.

Особо значимым является то, что авторы представленного материала предлагают внести существенные изменения в действующее законодательство, регулирующее административную ответственность за нарушение трудовых прав.

Актуальность темы обусловлена как недостаточным освещением её в юридической литературе и средствах массовой информации, так и довольно широким распространением нарушений трудовых прав работников.

Как известно из средств массовой информации и административной практики, многие работодатели в течение длительного времени нарушали установленную пунктом о) части (2) ст. 10 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года обязанность уплачивать взносы обязательного социального страхования [1].

Согласно ст. 1 Закона РМ «О пенсиях государственного социального страхования» № 156-XIV от 14.10.1998 года страховой стаж - сумма периодов трудовой деятельности, в течение которых взносы государственного социального страхования вносились в пенсионный фонд [2].

Неуплата многими работодателями взносов государственного социального страхования в пенсионный фонд либо неполная уплата этих взносов привели к снижению размера пенсий многих работников частных предприятий.

Этим нарушениям способствовала, мягко говоря, недостаточная активность должностных лиц Национальной кассы социального страхования и Государственной инспекции труда. Неоплату или неполную оплату взносов государственного социального страхования можно расценивать и как трудовое, и как финансовое нарушение, т.к. оно причиняет ущерб и работникам, и бюджету государственного социального страхования.

Цель статьи – дать характеристику нормам права, устанавливающим административную ответственность за нарушение трудовых прав и сформулировать предложения по совершенствованию этих норм.

Основные права работников установлены частью (1) ст. 9 ТК РМ.

Нарушение трудовых прав влечет материальную ответственность работодателей перед работниками, установленную ст. 90, 145, 330 ТК РМ, а также административную ответственность, установленную ст. 54², 55, 55¹, 56-61 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях № 218-XVI от 24.10.20089 года (далее – КоП РМ) [3].

По нашему мнению, административная ответственность за нарушение трудовых прав установлена также ст. 294¹ – «Нарушение норм исчисления и уплаты взносов обязательного государственного социального страхования» и ст. 296 КоП РМ - «Получение и выдача средств для оплаты труда без перечисления взносов социального страхования». Согласно пункту о) части (1) ст. 9 ТК РМ работник имеет право на обязательное социальное и медицинское страхование в порядке, предусмотренном действующим законодательством.

Пунктом о) части (2) ст. 10 ТК РМ установлена соответствующая обязанность работодателя. Поэтому ст. 294¹ и 296 КоП РМ, устанавливающие административную ответственность за нарушение

этого права работников, целесообразно исключить из Главы XV Особенной части и включить их в Главу VI Особенной части КоП РМ.

Нарушения, предусмотренные ст. 294¹ и 296 КоП РМ, влекут негативные последствия для работников, поскольку неполная уплата работодателем взносов государственного социального страхования влечет снижение размеров пособий по временной нетрудоспособности и пенсий. Периоды трудовой деятельности, в течение которых работодатель не платил взносы государственного социального страхования, не включаются в страховой стаж, который учитывается при назначении пенсий.

В Главу VI Особенной части Книги Первой КоП РМ включены следующий статьи, устанавливающий административную ответственность за правонарушения, посягающий на трудовые права физических лиц:

1. Статья 54² КоП РМ «Нарушение равенства в сфере труда»;
2. Статья 55 КоП РМ «Нарушение трудового законодательства, законодательства об охране здоровья и безопасности труда»;
3. Статья 55¹ «Использование недеklarированного труда»;
4. Статья 56 «Нарушение законодательства о занятости населения и социальной защите лиц, находящихся в поиске работы»;
5. Статья 57 «Нарушение срока выплаты заработной платы, пенсий, стипендий, пособий и осуществления других выплат постоянного характера, установленных законодательством»;
6. Статья 58 «Допуск несовершеннолетнего на рабочие места, представляющие опасность для его жизни и здоровья, или привлечение несовершеннолетнего к работам, представляющим опасность для его жизни и здоровья»;
7. Статья 59 «Уклонение от переговоров по заключению коллективного трудового договора или нарушение срока его заключения»;
8. Статья 60 «Необоснованный отказ от заключения коллективного трудового договора»;
9. Статья 61 «Воспрепятствование осуществлению права создания профессиональных союзов и присоединения к ним».

В соответствии со ст. 423⁵ КоП РМ констатировать правонарушения, предусмотренные ст. 54² КоП РМ Нарушение равенства в сфере труда, и составлять протоколы об этом в коллегиальном порядке вправе члены Совета по предупреждению и

ликвидации дискриминации и обеспечению равенства. Протоколы передаются на рассмотрение по существу в компетентный суд первой инстанции.

По нашему мнению, ст. 423⁵ КоП РМ следует изменить, предоставив Совету по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства право самостоятельно налагать административные наказания за нарушение равенства в сфере труда.

Если часть (2) ст. 400 КоП РМ позволяет назначать административные наказания даже участковым офицерам полиции и работникам патрульных служб, то почему не дать такое право Совету по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства, сотрудники которого имеют более высокий уровень знаний закона.

Согласно части (1) ст. 54² КоП РМ любое различие, исключение, ограничение или предпочтение по признакам расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии или убеждений, пола, возраста, сексуальной ориентации, ограниченных возможностей, взглядов, политической принадлежности, а также на основе любого другого признака, следствием которого являются ограничение или подрыв равных возможностей или отношения при найме на работу или увольнении, в непосредственной трудовой деятельности и профессиональной подготовке, совершенное путем:

а) размещения объявлений о найме на работу с указанием условий и критериев, препятствующих или благоприятствующих определенным лицам;

b) необоснованного отказа лицу в найме на работу;

с) необоснованного отказа в допуске лиц к курсам повышения профессиональной квалификации;

d) дифференцированной оплаты за работу одного вида и/или объема;

e) дифференцированного и необоснованного распределения трудовых заданий, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 100 до 140 условных единиц, на должностных лиц в размере от 200 до 350 условных единиц и на юридических лиц в размере от 350 до 450 условных единиц.

В соответствии со ст. 409 КоП РМ констатировать правонарушения, предусмотренные ст. 55-61 КоП РМ, и составлять протоколы вправе директор Государственной инспекции труда и его

заместители, начальники территориальных инспекций труда и их заместители, инспектора труда. Протоколы о правонарушениях, предусмотренных ст. 55-61 КоП РМ, направляются для рассмотрения по существу в компетентный суд первой инстанции, т.е. в суд, в районе деятельности которого находится представляемый констатирующим субъектом орган (часть (1) ст. 448 КоП РМ).

Согласно части (1) ст. 55 КоП РМ нарушение трудового законодательства, законодательства об охране здоровья и безопасности труда влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 100 до 140 условных единиц, на должностных лиц в размере от 200 до 350 условных единиц и на юридических лиц в размере от 350 до 450 условных единиц.

Данная статья является общей нормой, т.к. устанавливает наказания за нарушения трудовых прав физических лиц, ответственность за которые не установлена специальными нормами – ст. 54, 55¹, 56-61 КоП РМ.

Согласно ст. 55¹ использование недекларированного труда влечет наложение штрафа на физическое лицо в размере от 100 до 150 условных единиц, на должностное лицо в размере от 250 до 350 условных единиц и на юридическое лицо в размере от 350 до 500 условных единиц во всех случаях за каждого выявленного работника.

Согласно части (1) ст. 56 КоП РМ использование должностными лицами при составлении официальных документов названий профессий или должностей, не соответствующих Классификатору занятий Республики Молдова, влечет наложение штрафа в размере от 10 до 50 условных единиц.

По нашему мнению, часть (1) ст. 56 КоП РМ следует отменить, т.к. социальная опасность этого нарушения весьма незначительна, и это нарушение легко исправимо.

Согласно части (2) ст. 56 КоП РМ неуведомление в установленный законодательством срок получателями пособия по безработице и/или пособия по трудоустройству территориального агентства занятости населения, в котором они зарегистрированы, о любых изменениях условий, на основании которых были назначены пособия, влечет наложение штрафа в размере от 3 до 10 условных единиц.

Большую степень социальной опасности имеют правонарушения, предусмотренные ст. 57 и 58 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 57 КоП РМ умышленное нарушение более чем на два месяца установленного срока выплаты заработной платы, уплаты взносов обязательного государственного социального страхования, премий обязательного медицинского страхования, а также осуществления других выплат постоянного характера, установленных законодательством, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц, на должностных лиц в размере от 100 до 200 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 300 условных единиц.

По нашему мнению, часть (1) ст. 57 КоП РМ следует изменить, установив ответственность не только за умышленное, но и неосторожное нарушение сроков выплаты заработной платы.

Согласно ст. 58 КоП РМ допуск несовершеннолетнего на рабочие места, представляющие опасность для его жизни и здоровья, или привлечение несовершеннолетнего к работам, запрещенным законодательством, влечет наложение штрафа на физическое лицо в размере от 100 до 150 условных единиц, на должностное лицо в размере от 250 до 400 условных единиц и на юридическое лицо в размере от 400 до 500 условных единиц с лишением или без лишения во всех случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Несовершеннолетним считается физическое лицо, не достигшее возраста 18 лет.

Согласно части (2) ст. 255 ТК РМ перечень тяжелых работ и работ с вредными и/или опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда лиц в возрасте до восемнадцати лет, а также предельные нормы подъема и перемещения тяжестей для данной категории лиц утверждаются Правительством после консультаций с патронатами и профессиональными союзами.

Согласно ст. 59 КоП РМ уклонение представителей сторон от переговоров по заключению коллективного трудового договора, внесению в него изменений или дополнений или нарушение срока ведения переговоров, необеспечение деятельности комиссии для заключения в срок коллективного трудового договора влекут наложение штрафа в размере от 20 до 30 условных единиц.

Порядок заключения коллективных трудовых договоров установлен ст. 32 ТК РМ

Административная ответственность за нарушение установленных пунктом о) части (2) ст. 10 ТК РМ обязанности работодателя осуществлять обязательное социальное и медицинское страхование работников в порядке, предусмотренном действующим законодательством, установлена ст. 294¹ и 296 КоП РМ.

Вышеуказанные правонарушения причиняют ущерб бюджету государственного социального страхования и работникам, т.к. приводят к снижению размера пособий по временной нетрудоспособности и пенсий.

Согласно части (1) ст. 294¹ КоП РМ включение фальшивых или неполных сведений в декларации о начислении и использовании взносов обязательного государственного социального страхования или декларации о поименном учете застрахованных лиц влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 50 до 100 условных единиц. Согласно части (2) ст. 294¹ КоП РМ неперечисление, несвоевременное или неполное перечисление взносов обязательного государственного социального страхования по всем расчетным базам и типам платежей, с которых согласно законодательству исчисляются указанные взносы, влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере от 30 до 50 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 296 КоП РМ представление в финансовое учреждение документов на получение средств для оплаты труда без документа, подтверждающего перечисление взносов социального страхования, влечет наложение штрафа на юридических лиц в размере от 50 до 250 условных единиц.

Согласно части (2) ст. 296 КоП РМ выдача финансовым учреждением налогоплательщику государственной системы социального страхования средств для оплаты труда без представления им в установленном законодательством порядке документа, подтверждающего перечисление взносов социального страхования, влечет наложение штрафа на юридических лиц в размере от 50 до 250 условных единиц (финансовое учреждение).

В соответствии со ст. 412 КоП РМ констатировать правонарушения, предусмотренные ст. 294¹ и 296 КоП РМ, и составлять протоколы вправе председатель Национальной кассы социального страхования и директора территориальных касс социального страхования.

Протоколы о правонарушениях передаются для рассмотрения по существу в компетентный суд первой инстанции.

Протокол о правонарушении должен соответствовать требованиям ст. 443 КоП РМ.

Суд первой инстанции рассматривает дела о правонарушениях в порядке, установленном ст. 452-464 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 454 КоП РМ дело о правонарушении должно быть рассмотрено в 30-дневный срок со дня поступления в суд.

Согласно части (2) ст. 454 КоП РМ при наличии разумных оснований судья мотивированным определением может продлить срок рассмотрения дела на 15 дней.

Согласно части (1) ст. 455 КоП РМ судебное заседание по делу о правонарушении проводится с вызовом сторон в установленном настоящим кодексом порядке.

Вызов сторон (лица, обвиняемого в совершении правонарушения, и констатирующего субъекта, составившего протокол о правонарушении) в суд осуществляется в соответствии со ст. 382 КоП РМ.

Вызовом является процессуальное действие, которым орган, уполномоченный рассматривать дело о правонарушении, обеспечивают явку лица для нормального осуществления производства о правонарушении. Вызов осуществляется письменной повесткой, которая вручается компетентным органом или направляется по почте. Вызов может осуществляться и посредством телефона, телеграфа, телефакса, электронной почты или любой другой системы электронных сообщений, если орган располагает техническими средствами, необходимыми для доказательства факта получения вызова.

Вызов осуществляется с таким расчетом, чтобы вызываемое лицо получило повестку не менее чем за пять дней до дня, когда оно должно явиться в соответствующий орган.

Лицо обязано явиться в указанные в повестке день, час и место. В случае невозможности явки лицо обязано уведомить об этом соответствующий орган с указанием причины.

Согласно части (2) ст. 455 КоП РМ присутствие констатирующего субъекта в судебном заседании по делу о правонарушении является обязательным. Неявка без уважительных причин констатирующего субъекта, вызванного в установленном

законом порядке и заблаговременно не уведомившего судебную инстанцию о невозможности явки, влечет прекращение производства о правонарушении с вынесением при необходимости частного определения.

Судебное расследование производится в соответствии со ст. 457 КоП РМ.

В процессе судебного расследования стороны представляют доказательства, которые исследуются и оцениваются судом.

Согласно части (1) ст. 425 КоП РМ доказательствами являются полученные в определенном настоящем кодексе порядке фактические данные, которые служат средством установления наличия или отсутствия события правонарушения, личности совершившего деяние, его виновности и иных обстоятельств, имеющих значение для правильного разрешения дела.

Согласно части (2) ст. 425 КоП РМ доказательствами признаются фактические данные, устанавливаемые следующими средствами: протоколом о правонарушении, протоколом изъятия вещей и документов, протоколом обыска, объяснениями лица, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, показаниями потерпевшего, свидетелей, письменными доказательствами, аудио- или видеозаписями, фотографиями, вещественными доказательствами, изъятими вещами и документами, научно-техническими и судебно-медицинскими заключениями, заключением эксперта.

После окончания судебного расследования суд объявляет судебные прения.

Согласно части (1) ст. 458 рассмотрев дело о правонарушении, судебная инстанция обязана установить:

- а) имело ли место вменяемое в вину правонарушение;
 - б) имеются ли причины, устраняющие правонарушительный характер деяния;
 - с) виновно ли лицо, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении;
 - д) имеются ли смягчающие и/или отягчающие ответственность обстоятельства;
 - е) есть ли необходимость наказания и какая мера наказания должна быть назначена;
 - ф) другие аспекты, важные для правильного разрешения дела.
- КоП РМ.

Производство по делу о правонарушении подлежит прекращению при наличии обстоятельств, предусмотренных частью (1) ст. 441 КоП РМ.

Вина лица, обвиняемого в совершении правонарушения, должна быть доказана констатирующим субъектом, т.к. ст. 375 КоП РМ установлена презумпция невиновности.

Любое лицо, обвиняемое в совершении правонарушения, считается невиновным до тех пор, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном настоящим кодексом порядке. Никто не обязан доказывать свою невиновность.

Выводы о виновности лица в совершении правонарушения не могут основываться на предположениях. Все неустранимые в соответствии с настоящим кодексом сомнения в виновности толкуются в пользу лица, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении.

Процесс рассмотрения дела о правонарушении отражается в протоколе судебного заседания, который должен соответствовать требованиям ст. 459 КоП РМ.

Судебное решение по делу о правонарушении должно соответствовать требованиям ст. 462 КоП РМ.

Решение суда первой инстанции может быть обжаловано в кассационном порядке, который установлен ст. 465-474 КоП РМ.

Основания обжалования решения суда первой инстанции в кассационном порядке установлены ст. 466 КоП РМ.

В соответствии со ст. 466 КоП РМ Судебные решения по делам о правонарушениях могут быть обжалованы в кассационном порядке с целью исправления правовых ошибок по следующим основаниям:

а) не были соблюдены положения, регламентирующие материальную компетенцию или компетенцию по статусу лица;

б) судебное заседание не было открытым;

с) рассмотрение дела состоялось без вызова в установленном законом порядке одной из сторон либо без участия одной из сторон, которая, будучи вызвана в установленном законом порядке, не смогла явиться и уведомить судебную инстанцию об этом;

д) обжалуемое решение не содержит мотивов, на которых оно основывается, либо его обоснование противоречит резолютивной части решения, либо резолютивная часть изложена неясно, либо

резолютивная часть составленного решения не соответствует резолютивной части, оглашенной после совещания суда;

е) отсутствуют признаки состава правонарушения или судебная инстанция вынесла обвинительное решение в отношении иного деяния, чем то, которое вменяется в вину правонарушителю, за исключением случаев юридической переквалификации его действий на основании более мягкого закона;

ф) правонарушитель наказан за совершение деяния, не предусмотренного настоящим кодексом;

г) наказание применено в иных, чем предусмотренные законом, пределах либо не соответствует совершенному деянию или личности правонарушителя;

h) правонарушитель ранее был привлечен к ответственности за данное деяние, либо имеется причина, устраняющая ответственность за правонарушение, либо применение наказания устранено новым законом или аннулировано актом амнистии, либо наступила смерть правонарушителя, либо стороны примирились в предусмотренном законом случае;

і) совершенному деянию была дана ошибочная юридическая квалификация;

ј) принят более благоприятный для правонарушителя закон;

к) Конституционный суд признал неконституционным положение примененного закона;

l) международная судебная инстанция решением по другому делу установила нарушение на национальном уровне прав и свобод человека, которое может быть устранено и по соответствующему делу.

Срок подачи кассационной жалобы установлен частью (1) ст. 468 КоП РМ, в соответствии с которой судебное решение по делу о правонарушении может быть обжаловано в кассационном порядке в 15-дневный срок.

В части (1) ст. 468 КоП РМ не указано, с какого дня начинает течь 15-дневный срок подачи кассационной жалобы - со дня вынесения решения или со дня вручения копии решения суда.

Полагаем необходимым устранить этот правовой пробел, изменив часть (1) ст. 468 КоП РМ, установив, что кассационная жалоба может быть подана в течение 15 дней со дня получения копии решения суда.

Согласно части (1) ст. 469 КоП РМ кассационная жалоба, поданная с пропуском предусмотренного законом срока, но не позднее 15 дней после начала исполнения наказания или взыскания материального ущерба, считается поданной в срок, если судебной инстанцией установлено, что пропуск вызван уважительными причинами или отсутствием участника процесса как при разбирательстве дела, так и при оглашении решения и неизвещением его о вынесении или составлении решения.

Полагаем целесообразным изменить часть (1) ст. 469 КоП РМ, установив, что 15-дневный срок подачи кассационной жалобы может быть восстановлен, если он пропущен по уважительной причине, независимо от того, было ли начато исполнение наказания или взыскание материального ущерба. Незаконное решение не должно быть оставлено в силе только потому, что незаконно примененное наказание начало исполняться.

Согласно части (1) ст. 470 КоП РМ кассационная жалоба на судебное решение по делу о правонарушении приостанавливает его исполнение, за исключением наказания в виде ареста за правонарушение.

Полагаем необходимым внести изменения в часть (1) ст. 470 КоП РМ, исключив из неё слова: «за исключением наказания в виде ареста за правонарушение».

Согласно части (1) ст. 473 КоП РМ рассмотрев кассационную жалобу, кассационная инстанция выносит одно из следующих определений:

1) отклоняет кассационную жалобу и оставляет обжалуемое решение без изменения в случае, если:

- а) кассационная жалоба подана с пропуском срока;
- б) обжалование в кассационном порядке недопустимо;
- с) кассационная жалоба является необоснованной;

2) удовлетворяет кассационную жалобу, отменив обжалуемое решение, и возвращает дело на новое рассмотрение в первую инстанцию.

Кассационная инстанция согласно части (1) ст. 473 КоП РМ не имеет права вынести новое решение, что приводит к необоснованному затягиванию сроков рассмотрения дел о правонарушениях судами. Нарушение сроков рассмотрения дел дает право предъявить иск на основании закона РМ № 87 от 21.04.2011 года «О возмещении

государством вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок» [4]. Полагаем необходимым дополнить часть (1) ст. 473 КоП РМ пунктом (3), согласно которому кассационная инстанция отменяет незаконное решение суда и выносит новое решение.

Библиография:

1. Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.
2. Официальный монитор РМ № 42-44 от 12.03.2004 г.
3. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.
4. Официальный монитор РМ № 107-109 от 01.07.2011 г.

ISSN 2345-1858

E-ISSN 2345-1890

<http://usch.md/seria-stiinte-sociale>

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
(ediție semestrială)**

Seria „Științe Sociale”

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 22481
e-mail: cercetareusc@gmail.com

Bun de tipar: 23.05.2016
Format: 17,6 cm x 25 cm
Coli de tipar: 7,75
Tirajul 120 ex.
Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale -
ISSN 2345-1858**

ISSN 2345-1858

9 772345 185001 >

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale -
<http://usch.md/seria-stiinte-sociale/> - E-ISSN 2345-1890**

ISSN 2345-1890

9 772345 189009 >